22
cds
ISSN 1220-5761
PUBLICAȚIE SĂPTĂMÎNALĂ EDITATĂ DE
GRUPUL PENTRU DIALOG SOCIAL
ANUL III • Nr. 32 [133] • 14–20 AUGUST 1992 • 16 PAGINI • 30 LEI

SONDAJ DE OPINIE
ALE'92 GE.RI
PAVEL CAMPEANU
PAG 5

OCCIDENTUL EZITĂ

ANDREI CORNEA

Acum vreo 5 sau 6 ani, ideea prăbușirii grabnice a sistemului comunist, inclusiv cea a dezmembrării URSS, fără a se trage un foc de armă, părea neplauzibilă și utopică pentru majoritatea politologilor, analiștilor și oamenilor de stat, dar și a opiniilor publice din Est și din Vest. Încă și mai puțin plauzibilă ar fi fost însă ideea că, odată acest sistem desființat, popoarele respective nu-și vor regăsi, la aproape trei ani de la evenimente, echilibrul politic și social, că economiile lor vor fi în declin pretutindeni, chiar dacă în proporții diferite, că reformele mai radicale sau mai ezitante nu vor fi reușit nicăieri să aducă prosperitatea sperată; și că cel mai deschis cîndva dintre statele est-europene – Iugoslavia – va cunoaște un atroce război civil!

Dar cel mai puțin dintre toate ar fi putut, cred, cineva să-și imagineze că, în fața tuturor acestor mizerii și nenorociri, statele occidentale, cîștigătoare ale războiului rece, scăpate de primejdia cataclismului nuclear și beneficiind de o supremație politică, militară și economică mondială de necontestat, se vor arăta atît de ezitante în a integra sistemului lor Europa de Est, atît de șovăitoare în a alcătui un plan de ansamblu economic, dar și politic și militar. Dispuse pînă recent să cheltuiască sume enorme pentru înarmare, Europa Occidentală și SUA s-au arătat parcimonioase în a investi în economiile țărilor din Est, chiar și în ale celor mai avansate dintre acestea, deși era clar că aceasta va încuraja instabilitatea politică și socială. Hotărîte cîndva să-și trimită armatele să lupte contra „Imperiului Răului", ele au lăsat Balcanii să explodeze. N-au știut sau n-au voit să se arate ferme și decise atunci cînd era necesar. Dezamăgirii populațiilor est-europene, ispitite de naționalisme vicioase și de restaurarea comunizantă, n-au fost în stare să-i opună mai mult decît un discurs liberal equivoc ce, în urechile atîtor nemulțumiți, a ajuns să sune ca o nouă limbă de lemn, platonică și utopică, dacă nu de-a dreptul ipocrită.

Această pasivitate a Occidentului este, ea însăși, o cauză directă a multora dintre mizeriile Estului. Lipsite de perspectiva unei relansări economice rapide, populațiile din această regiune devin rezervate față de reforma însăși. Faptul că nici unul dintre aceste state nu și-a regăsit nici măcar nivelul economic din 1989 creează imense dificultăți „propagandistice" reformatorilor care ar dori – precum cei din România – să explice majoritatea neajunsurilor prin frîna exercitată de perpetuarea vechilor structuri. Ce să mai vorbim atunci despre consecințele pe care lipsa angajării categorice pe plan militar și politic a Occidentului le-a avut și le are?

Incapacitatea SUA de a-l elimina pe Saddam Hussein după războiul Golfului a fost, desigur, atent studiată de președintele sîrb Miloševici, care a tras concluzia că barbariile din Bosnia-Hertegovina se pot comite cu impunitate. Iar dacă lui Miloševici „îi merge", de ce nu le-ar merge și unui Meciar în Slovacia sau, mai tîrziu, unor Gavra și Funar la noi? Ce au făcut Statele Unite pentru a menține Cehoslovacia, acest stat la a cărui naștere au contribuit? L-au primit pe Havel cu onoruri la Capitoliu și atît. Iar acum, par gata să accepte cu o senină resemnare un „divorț de catifea" ce n-a fost nici măcar ratificat de un referendum.

Sau, pentru a lua un ultim exemplu, de ce ar trebui președintele Iliescu să se teamă că un nou mandat obținut și cu ajutorul voturilor „României Mari" îl va transforma într-un paria al comunității mondiale? Atîta vreme cît un Saddam, un Miloševici, un Meciar continuă să existe și chiar să prospere, Ion Iliescu poate accepta fără o vorbă de protest cadoul electoral al celui mai reacționar și mai extremist partid din România.

Acțiunile lipsite de decizie, neconvingătoare ale Occidentului reprezintă prime de încurajare pentru tot ce poate fi mai barbar și mai anti-umanist prin părțile noastre. Dar după ce a cîștigat războiul rece, Occidentul pare dispus să piardă pacea, prin implicare sub așteptări și reacții nehotărîte. Putem, firește, spera că, sub presiunea evenimentelor, această tendință se va inversa. Dar pentru a nu ne amăgi cu iluzii, trebuie să știm bine că noi – cei pentru care libertățile civile, drepturile omului și reforma nu sînt doar vorbe goale – sîntem, deocamdată, din nou, aproape singuri.

THEODOR STOLOJAN
PAG 8 9
Interviu în exclusivitate 22

Am spus că nu voi folosi exercitarea funcției de prim-ministru pentru a acumula capitol politic pe care să-l folosesc pe urmă în alegeri.

Uneori am fost dezamăgit...

Mă gîndesc ca din 28 septembrie să mă duc și eu în concediu.

pag 10
VLADIMIR TISMĂNEANU
POLITICA EUROPEI DE EST SE URITEȘTE

pag 11
ADRIAN MARINO
DIN NOU: STÎNGA CENTRU SAU DREAPTA?

LA ÎNCHIDEREA EDIȚIEI
M.S. Regele Mihai I al României va fi, într-adevăr, oaspetele Timișoarei, Brașovului și Iașilor?

DIN SUMARUL NUMĂRULUI URMĂTOR:

- VIZITA MAJESTĂŢII SALE REGELE MIHAI I
- MIRCEA CIOBANU – CONVORBIRI CU MIHAI I DE ROMÂNIA (fragmente din volumul II)
- PAVEL CÂMPEANU – SONDAJ DE OPINIE
- CONVORBIRI LIBERE DESPRE TRANZIŢIE cu VASILE PILAT (III)

Stimate domnule Ilie Păunescu,

Cu multă părere de rău trebuie să vă contrazicem în ceea ce priveşte părerile dvs., exprimate în cadrul Convenţiei Democratice, despre Partidul Alianţei Civice şi despre dl. N. Manolescu.

Să ştiţi, că noi, electoratul cel mult şi anonim, cel care am fost şi sîntem pentru C.D., am ajuns şi sîntem pentru această atitudine tocmai pentru că P.A.C. face parte din ea. Deci, chiar dacă dl. N. Manolescu s-ar fi exprimat în sensul neagreat de dvs., nu văd cu ce ar fi greşit. Nu sîntem membri ai P.A.C., avem toată simpatia pentru P.N.Ţ.C.D. (soţul meu este membru P.N.Ţ. din 1944, student fiind), dar şi dvs., ca şi mulţi din partidul dvs., aţi rămas într-o capcană a unei vechi imagini despre ţăranul român, căci el nu este nici măcar umbra celui de odinioară. E un hibrid social, un negustor care vrea să se îmbogăţească peste noapte, lipsit de dragostea pentru pămînt, în sensul ei ancestral, fără frică de Dumnezeu. De aceea, P.N.Ţ.C.D. nu-şi poate destăşura, cum ar trebui, activitatea în sate şi comune.

Şi mai e o problemă. Admir şi respect din ce în ce mai mult pe dl. Corneliu Coposu, care a înţeles (poate mai tîrziu decît trebuia, dar a înţeles) că trebuie lăsat tinerilor — îndrumaţi de cei în vîrstă — locurile de conducere în partid. Acest fapt ar trebui să-l înţeleagă, de pildă, dl. Diaconescu (mult depăşit, uneori) şi mulţi alţii.

P.N.L. şi-a descoperit în treimte intenţiile, de cînd a acceptat posturile în guvern. Şi ei se autoiluzionează cu faptul că prezenţa lor în C.D. la ultimele alegeri a fost hotărîtoare. Total eronat.

Noi nu spunem că prezenţa P.A.C. a fost hotărîtoare, dar a fost foarte benefică. De aceea nu trebuia să vă dezlănţuiţi, domnule Ilie Păunescu, căci dl. N. Manolescu, chiar dacă n-a gîndit astfel şi n-a avut intenţia s-o spună, ar fi putut spune fără să greşească.

Am avut ocazia — cînd dl. N. Manolescu şi-a anunţat candidatura la preşedinţie — să aud oameni simpli întrebîndu-se cine este dumnealui. Numai explicîndu-le că este preşedintele P.A.C. a fost suficient. De atunci ne-am dat seama de cît de multă înţelegere începea să se bucure mişcarea acestui nou partid, iar din presă am înţeles că el are şi în străinătate credibilitate.

Sigur, acum va trebui să mergem uniţi pînă la capăt cu ceea ce s-a hotărît, dar a trebuit să spunem toate acestea pentru a nu repeta sau întreţine o astfel de atmosferă în cadrul Convenţiei.

De altfel, răspunsul P.A.C. şi al preşedintelui său este o dovadă a demnităţii, moralei, spiritului de unitate pentru care îi felicităm şi de care sîntem mîndri.

De asemenea oameni are nevoie ţara.

Domnilor foşti deţinuţi politici, electori în Convenţia Democratică,

Aţi greşit, şi greşeala dumneavoastră ar putea avea urmări dezastruoase. Aţi vrut să faceţi un mare act politic în alegerea candidatului unic, C.D. pentru preşedinţie, dar nu l-aţi realizat.

E firesc să fiţi sensibili, e firesc să aveţi permanent sentimentul că vi s-a furat viaţa şi că nimeni dintre oameni nu are dreptul să o facă, fără să fie acuzat.

Dar de ce aţi azvîrlit cu brutalitate aceste sentimente spre sufletul unui om care nu se face cu nimic răspunzător de o asemenea crimă şi care n-a vrut să vă jignească atunci cînd v-a asigurat de respectul şi compasiunea lui.

Cred că aţi dat termenului „compasiune" un înţeles greşit ; în acest context, el nu poate însemna „milă", de care, categoric, nu aveţi nevoie — ci, am spune, o „pătimire comună", deci o solidaritate cu ceea ce aţi pătimit. Ce aţi fi dorit să auziţi ? Nişte tirade gîlgîitoare ? Eu votez «cheia». Asta e". După părerea mea, acest „Eu votez «cheia»", însemna „eu votez pentru schimbare".

ANA EUGENIA MANEA,
Slatina

17.07.1992

Stimate domnule Ilie Păunescu,

Nu sînt lider de partid, nu sînt consilier municipal sau judeţean, nu sînt candidat la alegerile legislative, nu am fost membru p.c.r. şi — de altfel — nimeni din familia mea nu a fost : părinţii ne-au recomandat să ne ferim de această mocirlă ca de ciumă.

Am fost neplăcut impresionată de faptul că presa de opoziţie (jurnalişti demni de tot respectul) s-a repezit cu o furie asupra d-lui Emil Constantinescu. Dacă cei care îl contestă ar fi făcut acest lucru în ideea de a pune în gardă electoratul care nu ar trebui să-l aleagă pe candidatul C.D, deoarece acesta nu ar fi demn de funcţia pentru care a fost desemnat (venind cu motivaţii serioase), aş înţelege acest atac.

O „vină" a d-lui Constantinescu este aceea că a fost membru p.c.r. Am să vă dau două exemple. Senatorul F.S.N. de Olt, Teiu Păunescu, înainte de emanaţie nu a fost comunist. A devenit acum. Face parte din F.D.S.N. Asta nu l-a împiedicat să facă în comuna natală, Şerbăneşti, tot felul de mătrapazlîcuri. Merg mai departe : primarul Slatinei (pînă la alegerile din primăvară numit, apoi ales de somnolenţii slătineni) nu a fost membru p.c.r., dar nu pentru că nu şi-a dorit acest lucru, ci pentru că nu avea origine „sănătoasă" : era fiu de preot. A devenit comunist după revolta anticomunistă din decembrie 1989.

O altă „vină" a d-lui Emil Constantinescu este aceea că nu este cunoscut şi deci electoratul va vota un om cunoscut. Voi face o paranteză. Nu demult, un american povestea că în cursa electorală în care se angajase, Carter promitea americanilor că va face tot ce se poate pentru eliberarea prizonierilor americani. Electoratul l-a întrebat de ce nu a făcut acest lucru atunci cînd a fost preşedintele S.U.A., şi cu aceasta Carter a fost scos din cursa prezidenţială.

Este o mare diferenţă între electoratul care l-a scos din cursă pe Carter şi cel ce trebuie să opteze între comunism şi democraţie. Electoratul nostru nu va întreba niciodată pe I. Iliescu de ce nu i-a făcut viaţa mai uşoară pe cînd se afla în fruntea partidului comunist şi apoi al celui cripto-comunist. El, electoratul, nu are memorie de elefant şi a uitat că timpul regimului din a cărui elită făcea parte şi I. Iliescu, nu avea dreptul decît la un colţ prăpădit de pîine şi cei mai mulţi, cei care făceau această pîine (ţăranii) nu aveau nici măcar acest drept. Electoratul nostru a uitat de umilinţele la care a fost supus. A uitat că o fetiţă de 14 ani, care suferise o pareză, pentru a fi tratată era, în prealabil, supusă unui control ginecologic pentru a se vedea dacă nu cumva este gravidă. A uitat toate aceste umilinţe şi neajunsuri şi este dispus să voteze un om care este cunoscut (numai pentru că este cunoscut), indiferent de calităţile adversarului. Aici închid paranteza şi revin la „vina" d-lui E. Constantinescu, aceea de a fi, cum a fost numit de mulţi jurnalişti, „un ilustru necunoscut". În campania electorală pentru alegerile locale, un ţăran care vindea brînză în piaţa oraşului meu spunea : „Eu nu sînt nici cu liberalii, nici cu ţărăniştii, nici cu ăştia (fesenişti şi agrarieni — n.n.), nu vreau să mai aud, pentru că sînt tot ăia (comunişti — n.m.).

Am crede însă, că, dincolo de acest moment, aţi venit cu resentimente faţă de acest om care se numeşte Nicolae Manolescu şi pe care mulţi, foarte mulţi din masa electoratului anonim l-am înţeles şi am hotărît să fim alături de el din momentul în care a reuşit să-i determine pe intelectualii adevăraţi (nu cei „analfabeţi") să se implice în treburile acestei ţări, spre a n-o lăsa, în continuare, sfîşiată de nomenclaturişti vechi şi noi, de torţionari securişti, de toţi paraziţii care s-au infiltrat şi se infiltrează mereu în toate cotloanele conducerii.

Iar oamenii de stare medie prindeau cîte puţin interesul pentru un om care se arăta în faţa lor simplu, deschis, curajos şi demn în momente importante pentru ţară.

De ce asemenea resentimente ? Am văzut în dumneavoastră oamenii care nu pot admite, sub nici o formă, josnicia, murdăria culiselor politice — căci toate acestea conjugate cu teroarea comunistă, cu biciul sclaviei comuniste v-au determinat să alegeţi alt drum şi să duceţi crucea cu demnitate.

Aţi întors spatele unui om care avea pentru noi, simpatizanţii Convenţiei Democratice, cea mai mare credibilitate.

Oare să nu înţelegeţi că securiştii şi informatorii — zvoniştii — vă pot juca după scenariile „imaculatului" Măgureanu şi ale lui Pilat din Cotroceni (vorba d-lui Octavian Paler) — atunci cînd, în loc de

o unire care să domine orice orgoliu şi pasiune ori ranchină, vă lăsaţi dezbinaţi — să nu înţelegeţi că faceţi, în acest fel, jocul lătrătorilor despre democraţie ?

Nu avem nici un resentiment pentru domnul Emil Constantinescu. Nu-l cunoaştem şi nu ne putem permite nici un fel de apreciere. Dar, vorbind la modul general, credem că, în epoca de tristă amintire, se putea trăi demn fără acceptarea de compromisuri sau, şi mai mult, de „răspunderi" comuniste. Apoi, mai credem că nu era momentul ca un necunoscut pentru cei mulţi (o spun în contrazicere şi cu tot respectul pentru doamna Cornea), să fie pus într-o balanţă atît de importantă şi la o răscruce de istorie pentru ţară.

Sigur, noi vom dovedi că putem fi uniţi şi vom susţine pe acel care a fost desemnat, făcînd tot efortul de a-l cunoaşte şi de a-l înţelege.

Dar nu putem să n-o spunem, cu dorinţa de a nu mai avea prilejul s-o spunem, aţi greşit, domnilor foşti deţinuţi politici, electori în C.D. !

Prof. SILVIA TANSANU
Roman – Neamţ

Răspunsul Magdei Cârneci, în „22" din 24 iulie, mă linişteşte. Pînă mai ieri credeam că abuzurile politice ale psihiatriei nu sînt acceptate ca reale decît de o minoritate. Graţie intervenţiei amintite aflu că sînt un loc comun şi că nu ne mai mişcăm între negaţii înverşunate publice şi semi-mărturisiri în particular, după obiceiul bucureştean. Aşa să fie !

Mă bucur de asemeni că toate cauzele nobile aduc susţinătorilor lor relaţii, succese şi prosperitate. Aparţin unei generaţii în care au fost răsplătiţi mai ales oportuniştii, delatorii şi cei ce au aplaudat pe torţionari. Se pare că România de azi a ajuns împărăţia lui Candide pe pămînt !

ION VIANU

31 Iulie 1992

IMPORTANT

Revista noastră asigură contractarea unor abonamente avantajoase la sediul redacţiei. Doritorii se pot abona în următoarele condiţii : costul unui abonament ridicat de la sediul redacţiei **(cu posibilitatea păstrării exemplarelor neridicate la timp) este de** 310 lei pe trimestru **(deci cu o reducere de 14% în raport cu costul real).**

Abonamentele pot fi expediate şi prin poştă, **dar la costul final se vor adăuga cheltuielile poştale. Costul abonamentului va fi de** 430 lei pe trimestru **(adică o reducere de 14% + 120 lei cheltuieli de expediţie).**

Redacţia „22" îi anunţă pe pensionari că beneficiază de aceeaşi reducere de abonament la revista „22" ca şi elevii, studenţii, cadrele didactice, foştii deţinuţi politici şi veteranii de război. Ca urmare, costul unui abonament pe trei luni la revista „22" pentru cititorii din categoriile amintite va fi doar de **260 de lei** (indiferent dacă se expediază în Bucureşti sau în provincie, diferenţa de preţ urmînd a fi suportată de Institutul pentru Democraţie în Estul Europei cu sediul la New York). Cei interesaţi sînt rugaţi să expedieze prin mandat poştal suma de **260 de lei** (pe adresa : Revista „22", cont 45 10 35 32, B.C.R. Filiala sector 1, Str. Londra nr. 10) şi un talon de pensie (pe adresa : Revista „22" Calea Victoriei 120, sector 1, Bucureşti, pentru Serviciul de Difuzare).

Cititorii din străinătate se pot abona la Revista „22" depunînd costul abonamentului în conturile noastre deschise la Banca Comercială **Ion Ţiriac S.A. Bucureşti :** pentru dolari în contul 4020253230, pentru mărci în contul 4020253231 **(cu specificaţia : pentru Revista „22") sau trimiţînd un cec (money order) pe adresa : Revista „22", Calea Victoriei 120, cod 70179, sector 1, Bucureşti, România.** Costul unui abonament pentru zona europeană este de **72 dolari** pe an **(36 dolari** pe 6 luni, **18 dolari** pe trimestru) **sau echivalentul în orice monedă convertibilă (120 DM** anual, **60 DM** pentru 6 luni, **30 DM** trimestrial, **400 franci francezi** anual, **200 franci** pentru 6 luni, **100 franci** trimestrial).

Pentru celelalte continente, preţul unui abonament este de **80 dolari** anual, **40 dolari** pe 6 luni, **20 dolari** trimestrial.

PE CE TE BAZEZI?

DAN PAVEL

Pînă la alegeri mai avem doar 45 de zile, deci aproximativ 1080 de ore, sau aproape 65.000 de minute, sau aproape 4 milioane de secunde. Dacă România ar fi în continuare locul unde nu se întîmplă nimic, am putea sărbători încă de pe acum victoria electorală a forțelor democratice. Numai că, așa cum observa mai demult un romancier, la noi timpul nu mai are deloc răbdare. Actuala campanie electorală, în ciuda mediocrității ei profesionale, tehnice, începe să dezlege misterele perioadei postcomuniste.

Purtătorul de cuvînt al Frontului Salvării Naționale a anunțat că fostul prim-ministru Petre Roman, actualul președinte al formațiunii, va pune la dispoziția presei „și alte documente" privind evenimentele din septembrie 1991. „Alte documente", în afară de cele publicate de cotidianul Evenimentul zilei, care ar proba că în septembrie 1991 a avut loc o lovitură de stat în spatele căreia s-ar fi aflat președintele Iliescu, președinții celor două Camere parlamentare și directorul S.R.I., în urma căreia ar fi fost înlăturat de la putere dl. Petre Roman. Că Petre Roman a fost înlăturat de la putere (împreună cu cîțiva din complicii săi) este indubitabil. A crede însă că aceasta a fost o „lovitură de stat" ar însemna să acreditățm ideea că mediocrul lider fesenist ar fi putut repeta formula Regelui Soare – Statul sînt Eu – altfel decît doar ca butadă. Documentele prezentate de respectiva publicație sînt absolut neconcludente pentru teza loviturii de stat, ceea ce a oferit președinției ocazia de a cere Procraturii Generale începerea urmăririi penale. Politicienii și gazetarii autohtoni se joacă cu cuvintele. Ce lovitură de stat e aceea în care partidul de guvernămînt rămîne la putere, deținînd în mîinile sale președinția, parlamentul, justiția, forțele de represiune și cea mai mare parte a guvernului ? În realitate, nu a fost decît o neîndemînatică răfuială de tip mafiot, cu cîteva mii de mineri și lumpenproletari folosiți drept masă de manevră, în care un anumit grup și-a consolidat puterea (în mod relativ), marginalizînd doar o parte din liderii celuilalt grup.

Electoratul român nu mai are nimic de pierdut – nici naivitatea din mai 1990 și nici liniștea promisă de cuplul Iliescu-Roman –, așa că nu va privi răfuielile dintre acești disperați politicieni în declin decît cu ușurarea unui exorcism. Vom mai afla multe în campania electorală, inclusiv despre decembrie 1989, despre Tîrgu Mureș, mineriade, Piața Universității etc. Din păcate, toate țin de trecutul nostru, de istorie, de conștiința electoratului care a adus la putere pe responsabilii dezastrului în care ne aflăm. Dacă privim cu detașare actuala campanie, vom constata un adevărat vid de gîndire politică și de responsabilitate civică : nu există în discursul formațiunilor concurente idei electorale izvorîte din realitatea concretă socială, economică, politică. Nu trebuie să ne mire acest lucru, atîta vreme cît lipsa de profesionalism electoral, incompetența politică și incultura politologică îi caracterizează pe majoritatea artizanilor noilor alianțe, platforme, programe. De pildă, fără să se înțeleagă noțiunile de „stînga" sau „social-democrație" și nici impactul la nivel mondial suferit de ele în urma evenimentelor din Europa de Est, iată că se constituie o „largă" Uniune Social-Democrată, ce înglobează toate partidele și formațiunile de centru-stînga cu orientare social-democrată care ar urma să sprijine candidatura lui Ion Iliescu. Ce legătură are acest personaj cu social-democrația este greu de spus, aproape imposibil dacă ne gîndim că este sprijinit explicit sau implicit de F.D.S.N., P.S.M. și P.R.M. (al cărui lider amenință încă o dată conform unei comenzi clare prin delirul său extremist). Aceeași lipsă de logică o întîlnim și la „rivalii" lui Iliescu, F.S.N.-ul, care promite în cadrul „Studioului Electoral" că își propune ca în viitorul parlament „să termine ceea ce a început". Să ne termine, adică.

Pentru că guvernarea fe(de)senistă este defectuoasă din toate punctele de vedere, în afară de faptul că nici una din reformele economice nu este autentică, s-a ajuns pînă acolo încît, atunci cînd nu se confundă, cele trei puteri se împiedică una pe alta să funcționeze normal. În ultima zi parlamentară, Senatul a emis o hotărîre cu privire la regimul locuințelor cu chirie, care încalcă hotărîrile judecătorești ale tribunalelor și Tribunalului Suprem cu privire la evacuarea chiriașilor unor locuințe care aparțin de drept unor foști proprietari. De altfel, este unul dintre puținele puncte clare ale programului electoral al F.D.S.N. – cel cu privire la apărarea intereselor chiriașilor –, numai că a reprezenta interesele unei categorii sociale care momentan este într-un raport de contract cu un stat a cărui natură e tranzitorie nu reprezintă decît semnul unei precarități de gîndire. Pe de altă parte, ultima conferință de presă a domnilor Vaida și Ursu – asaltați de ziariști cu întrebări privind decizia guvernului Stolojan în problema conducerii județelor Covasna și Harghita de cîte doi împuterniciți ai Guvernului, unul român, celălalt maghiar – a scos la iveală faptul că există un blocaj al activității executive, administrative locale, produs din pricina erorilor comise de puterea legislativă. După atîtea luni de la alegeri, la Tîrgu-Mureș și la Satu Mare nu se pot constitui consiliile județene din pricina boicotului formațiunilor naționaliste. Deși Departamentul Administrației Locale a sesizat din vreme Parlamentului posibilitatea ca o forță politică sau mai multe să blocheze activitatea administrativă locală, organul legislativ nu a luat în seamă avertismentul. Domnii Vaida și Ursu au recunoscut că „ne aflăm în fața unor blocaje ale sistemului democratic din România", pe care le vom modifica cu timpul. Poate că viitorul parlament, liber și democratic ales, va modifica sistemul, astfel încît el să fie cu adevărat democratic. Premierul Stolojan i-a avertizat de altfel pe prefecți că dacă nu vor asigura alegeri libere și cinstite vor avea de suportat consecințele, indiferent care este formațiunea politică susținătoare. Dacă tot se știe cîte ceva, n-ar fi mai bine ca prefecții cu pricina să fie schimbați din vreme ?

Dacă timpul va mai avea răbdare și nu vor năvăli în scena politică forțele destabilizatoare ce propagă „politica pumnului de fier" (vezi ședința partidelor neparlamentare în problema discutării timpilor de antenă în campania electorală), vom vedea după alegeri că regimul de tranziție pe care mulți l-am socotit dezastruos democratic este cu totul altceva. În mod firesc, partidele aflate la putere, guvernul, parlamentul și, ceea ce este de-a dreptul ciudat, o mare parte a presei, funcționează pe baza unei pseudo-prezumții de democrație. Pe ce te bazezi ? ar întreba personajul lui Marin Preda. Pe ceea ce atîția analiști au scris de doi ani și jumătate încoace, adică pe argumente confirmate zilnic de faptele vieții politice. Să privim însă problema și dintr-un alt unghi, cel al presei. Consider că însușirea pseudo-prezumției de democrație de către unele ziare și reviste ce se consideră „independente" constituie cea mai perfidă tentativă de manipulare a opiniei publice. Nu există presă independentă decît într-o democrație. La noi nu există încă o democrație. Există doar o luptă politică, la care alături de partide și formațiuni non-partinice participă toată presa (chiar și revistele literare sau pornografice), o luptă care se dă între partizanii instaurării democrației și cei care luptă pentru privilegiile, pozițiile, achizițiile, cîștigurile dobîndite prin corupție, fraudă, trafic de influență înainte și după decembrie 1989. Deși există destule nuanțe, mai ales cînd este vorba de persoane, a face în acest moment presă independentă, atacînd în mod egal puterea și opoziția, ca într-o democrație, înseamnă a consacra un status-quo, care nu e democrația. Iar cine nu dovedește că, deocamdată, poate să facă distincție între ceea ce sînt persoanele în sine și ceea ce reprezintă ele, înseamnă că n-a înțeles nimic din politică.

ALIANȚE RATATE, ALTE ALIANȚE

GABRIEL ANDREESCU

Deși e copilul său de suflet cam recalcitrant, Partidul România Mare primește ajutorul F.D.S.N. Hotărîrea de a ceda partidului lui C.V.T. minute de propagandă la televiziune, în contul celor deținute de partidul d-lui Iliescu arată preocuparea pentru soarta acestui grupuscul. Dar cît de mult poate fi ajutat P.R.M. în absența unei coaliții electorale ? Cu cele aproximativ 1,5% voturi primite la alegerile locale, P.R.M. nu prea are șanse să ajungă în Parlament. În ciuda tirajului pe care îl are săptămînalul „România Mare" (a scăzut între timp de la dublu la circa 195 000, cifră pe care cercetătorii mentalităților post-comuniste o vor folosi cîndva, pentru a trage concluzii nu tocmai măgulitoare) electoratul nu pare să fi luat în serios brațul politic al acestuia. Și totuși, P.R.M. fusese pregătit pentru a cuceri o felie din calupul de putere care se împarte periodic la fiecare patru ani. Aici se retrăseseră, cu oarecare încredere, o parte din membrii frustrați ai fostei Securități. (Este sugestivă prestația lor la alegerile din februarie, unde reprezentanții P.R.M. au venit primii la secțiile de vot, arătînd că fac parte dintr-o categorie disciplinată. Ca anecdotică : am descoperit unul din „duriî" care mă urmăreau odinioară pînă la autobuz, ori pînă la chioșcul de pîine, în Comisia Circumscripției unde am votat la ultimele alegeri.) Cu timpul, marja de manevră — respectiv capacitatea P.R.M. de a aduce servicii — se va îngusta. Iar absența lui din Parlament, și din executiv, odată cu dispariția prietenului din fotoliul prezidențial va schimba destinul unui întreg segment politic.

O situație asemănătoare întîmpină astăzi și P.S.M.-ul lui Verdeț, căruia sondajele nu-i acordă mai mult de 2,5% din simpatii. Temuta „coaliție a stîngii" imită istoria drobului de sare. În concluzie : hotărîrea legislativului de a limita intrarea competitorilor în Parlament printr-un barem are efecte politice pe care puțini și le puteau imagina. S-a vorbit atîta timp despre dificultatea opoziției de a realiza o unitate ! Pare ciudat că subiectul coalizării P.R.M., P.S.M., P.U.N.R., F.D.S.N., ale căror interese sînt vădit convergente, a fost expediat atît de simplu în analizele cu care ne-am obișnuit. Iată, această dificultate în a produce acorduri electorale s-a manifestat și în rîndul celor interesați de restaurație. Nu s-a reușit nici măcar un „front comun" pentru realegerea lui Ion Iliescu. Ne aflăm la mijlocul lunii august : pentru ei manevrele propriu-zise politice au fost ratate.

Dar atunci este de așteptat amplificarea manevrelor de subsol. Ion Iliescu și echipa nu au părut să-și autolimiteze, în trecut, mijloacele. Însă ce mijloace să folosești astăzi, cu Theodor Stolojan prim-ministru și Victor Babiuc, ministru de interne ? Rămîne să se utilizeze în continuare pervertita echipă a televiziunii. Sînt totuși de avut în vedere și scenarii radicale. În 1990, în decembrie, cînd prima aniversare a Revoluției anunța mișcări de proporții situația a fost dezamorsată de către sindicate. Cu o precizie de farmacist succesiunea mișcărilor unor lideri ai sindicatului Frăția și ai cartelului Alfa a anihilat pregătirile opoziției. În toată lumea mișcările sindicale sînt cel mai ușor de infiltrat. Cu atît mai mult ar fi cazul ca viața sindicală de la noi să fie privită sub lupă. (Un recent articol, „Labor after the Fall", publicat de către Eleanor Kennelly, agent de influență al regimului Ceaușescu pe lîngă Congresul american, mi-a amintit mai vechile manevre. În textul care avea darul de a reduce ajutorul american pentru societatea civilă românească, în particular, pentru sindicate, sînt citate consistent personaje care au contactat, imediat după revoluție, mișcarea sindicală. Dar asupra acestui articol ciudat vom mai reveni.)

În luna septembrie se reduc subvențiile. Având în vedere deruta (motivată) în care se află partea cea mai aventuristă a eșichierului politic, mai multă atenție la ceea ce se întîmplă în subsolul unor sindicate nu strică. Dacă nu vor putea fi evitate mișcări care tulbură actualul moment politic, vom avea avantajul, cel puțin, să cunoaștem mai bine actorii și jocul pe care acestia îl fac.

Reproducem în acest număr lucrări din expoziția de grup deschisă la Galeria Coleus

Comentariu la pagina 15.

Mircea Roman

LA HUREZI ÎN PRAGUL CANONIZĂRII CTITORULUI

ANCA VASILIU

Autentificînd o realitate spirituală în care comunitatea monastică de la Hurezi trăieşte dintotdeauna, mai precis din august 1714, de cînd sfîrşitul de martir al lui Brâncoveanu a născut legende şi balade cîntate în toată ţara, canonizarea voievodului-ctitor ar trebui să se înscrie în destinul românilor şi cu pecetea răspunderii în faţa nenumăratelor şi măreţelor construcţii mănăstireşti şi aulice pe care acest ultim principe basarab le-a ridicat şi înzestrat cu binecunoscuta-i dărnicie. E însă foarte trist să constaţi că, în acest moment de aureolare a unui personaj al cărui renume de viaţă şi de moarte îl consacrase deja din secolul al XVIII-lea, sărbătoarea fastuoasă ce i se pregăteşte ocultează, poate cu bunăştiinţă, sau poate dintr-o îndoielnică neputinţă, faţadele neîngrijite, parcă întru totul părăsite, ale unor palate brâncoveneşti, precum cel de la Mogoşoaia, sau de la Potlogi, sau ruinele din plin centrul capitalei, palate ce au făcut în zilele ctitorului lor faima arhitecturii, a artei de curte şi prin ele a întregii civilizaţii valahe, în faţa celor, nu puţini, ce poposeau de pe alte meleaguri la curtea luminatului principe. Sînt multe, poate prea multe pentru slăbele noastre „puteri" contemporane, locurile ce ar trebui să primească o grabnică îngrijire de specialitate: arhitecturi slăbite de trecerea timpului şi de cutremure, picturi murale deteriorate de condiţiile ingrasioase şi de curăţirile abuzive, icoane şi iconostase întregi măcinate, sub ochii noştri, de cariu, şi cîte altele. Printre acestea multe, inter care nici o ierarhie valorică n-ar fi pe deplin justificată, se află şi lăcaşul intim de rugăciune al lui Brâncoveanu, paraclisul domnesc al mănăstirii Hurezi.

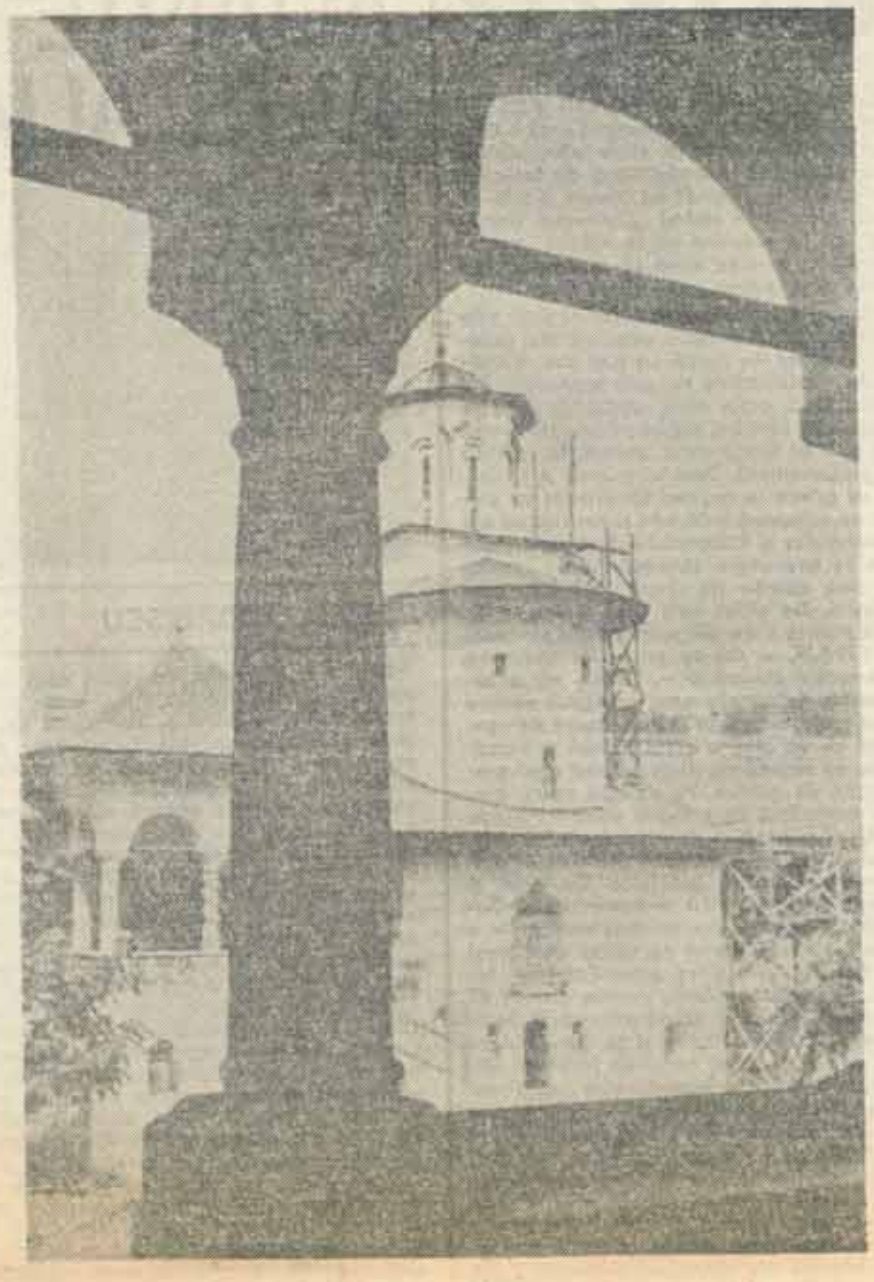

Înalt şi svelt, elegant în proporţii, clasic în forme şi neasteptat ca amplasament, paraclisul domnesc al mănăstirii Hurezi este una din imaginile cele mai cunoscute ale artei brâncovenesti. Mărturie a măiestriei meşterilor constructori şi a îndrăznelii de concepţie a arhitectului ce a proiectat întregul ansamblu monastic, acest paraclis (construit şi pictat în 1696) este gîndit ca un accent vertical necesar pentru a echilibra turlele bisericii principale, cu care se măsoară în înălţime, şi totodată ca un volum arhitectonic deosebit. El înglobează la parter trapeza mănăstirii şi se deschide la etaj printr-o loggie-pridvor (cu vederea spre valea riului Romani) ce permite accesul în micul naos rectangular, surmontat de o turlă foarte înaltă, şi despărţit printr-un iconostas, ce-şi păstrează întreaga zestre de icoane şi de sculptură decorativă, de un altar ale cărui faţete poligonale în exterior se integrează cu discreţie în şirul arcadelor suprapuse ale celor două nivele de chilii. E lesne de imaginat că în concepţia iniţială, mult mai sobră, a faturii occidentale a incintei, din care lipsea volumul avansat al foişorului lui Dionisie şi scara exterioară de acces (adăugate o jumătate de secol mai tîrziu), prezenţa verticală a paraclisului avea un impact şi mai puternic decît în zilele noastre, acest accent de înălţime, situat pe axul principal (est-vest) al mănăstirii, avînd menirea de a sublinia atît importanţa derulării axiale a spaţiului monastic „peterinajul" spre Răsărit, cît şi prezenţa domnească a celui ce-şi făcuse din acest paraclis loc privilegiat de închinăciune.

La valoarea deosebită a formelor şi a concepţiei arhitectonice se adaugă bogăţia decorului interior al paraclisului. Îmbrăcat în întregime în fresce (realizate de zugravii Preda şi Marin, semnaţi în pisanie şi într-o nişă din proscomidie), spaţiul interior este deopotrivă rafinat şi sobru, căci organizarea picturilor urmăreşte riguros formele arhitectonice şi, în ciuda tendinţelor către narativ şi miniatural ce se resimt în toată arta brâncovenească, scenele sînt echilibrat dispuse, fie în registre suprapuse în care se succed imagini rectangulare egale între ele, fie în timpane unde cîte o singură imagine monumentală acoperă întreaga suprafaţă. Partea cea mai specială o reprezintă însă compoziţia de ansamblu a turlei, în interiorul căreia volumele şi culoarea îşi găsesc una din cele mai fericite îngemănări. Calota turlei are forma deosebită a unei cupole alveolare, cu nervuri rotunde şi viguroase, prelungite şi încheiate în consolă. Forma aceasta amintind de vechi experienţe gotice, preluate probabil de artizanii cupolelor de chioşcuri orientale, reprezintă, credem, un unicat în arhitectura românească. Dar la aspectul deosebit al construcţiei se adaugă şi decorul cromatic, el însuşi un unicat în pictura postbizantină din Ţara Românească. Iconografia tradiţională a turlei este integrată, aici într-o reţea decorativă ce transpune în imagini pictate forme întîlnite pînă acum doar în sculptura epocii: mascheroni abia ghiciţi în structura frizelor de palmete, capete răsucite de îngeri privindu-se între ei, prinşi între două aripi (precum în sculptura ctitoriilor cantacuzine — Sinaia, Fundenii Doamnei etc.) şi măşti cu aspect angelic, mulate pe rotundul consolelor al căror relief dă o ciudată pregnanţă volumetrică imaginii pictate. Această juxtapunere de iconografie tradiţională şi de „scenografie modernă", cu efecte barochizante de trompe l'oeil, este poate ultimul exemplu păstrat din ceea ce ne putem imagina a fi fost decorul cosmopolit al vieţii de curte în epocă, decorul efemer, din lemn aurit, faianţe şi stucaturi, al palatelor, al paracliselor şi al grădinilor domneşti cu chioşcuri, din vremea lui Brâncoveanu.

Nu este nevoie să mai spunem, acum, cînd se pune problema salvării paraclisului domnesc de la Hurezi, cît de important este ca soluţia de consolidare a elegantei şi îndrăznetei turle (subrezite de cutremurul din 1986, ce a produs fisuri circulare, deplasarea unui perete al tamburului cu aproape 10 cm, şi o uşoară răsucire a calotei faţă de tambur) să ţină cont de valoarea deosebită atît a volumului arhitectonic, cît şi a decorului pictat în interior. Proiectul actual, aprobat de Direcţia Monumentelor Istorice şi aflat pînă mai deunăzi în execuţie, prevede o brutală intervenţie cu piloni de beton şi centuri din acelaşi material integrate, mai mult sau mai puţin vizibil, în corpul delicatei construcţii brâncovenesti. Nu stă, firesc, în competenţa noastră de a da soluţii propriu-zise de refacere a structurii de rezistenţă a construcţiei, dar este necesar, şi spunem aceasta pentru că ne-a şocat situaţia întîlnită acum cîteva zile pe şantierul de la Hurezi, să atragem atenţia asupra faptului că soluţia ce va fi aleasă pentru această operaţiune extrem de dificilă trebuie să ţină cont de: 1. greutatea suplimentară şi rigidă ce se va adăuga pe „umerii" unei construcţii ridicate supiu pe un amplu spaţiu vid (trapeza); 2. natura materialelor folosite la consolidare, materiale ce ar putea antrena deteriorarea ireversibilă a picturii (ca de pildă cimentul, a cărui prezenţă la baza turlei, consolidate în 1964, a antrenat distrugerea picturii de la baza tamburului şi parţial din timpane şi din calota altarului). Avînd în vedere situaţia specială a acestui paraclis, credem că o soluţie folosind materiale mai uşoare şi pe cît posibil neutre, oricît de costisitoare astăzi, reprezintă o investiţie necesară pentru a conserva fără risc unul din monumentele de excepţie ale artei româneşti.

MARTIRI ŞI CIRCARI

VAL GHEORGHIU

In ultimul episod al **Memorialului durerii**, titrat vag muzical, **Nici o lacrimă**, una din fostele victime ale temnitelor deliste găsea un excelent pandant burlesc la denominatia episodului în care ea însăşi era prezentă cu o frazare de un intelectualism încrîncenat, pandant care trimitea la reapariţia, insolentă, pe ecran, a suprapondcralului bard ecausist, bodidit, vai! de lacrimi. Femeia care suferise şi care acum privea în urmă cu minte demnă şi lucidă se arăta indignată de manevra diversionistă a gazdei turmoiantului bard, disponibilul Mihai Tatulici, garantul, printre altele, al unei vinovăţii generalizate a poporului român, garant care în ochii fostei deţinute face parte din prospera familie de circari, manipulatori de opinie, cu vechi state de serviciu, moderatori plini de idei, una mai ingenioasă decît alta. Asa este. Pentru că, dacă ţărance-martir din Nucşoara, cealaltă prezenţă formidabilă a episodului, cu nararea ei fără sfîrşit, de bocitoare ancestrală, se înceca din cînd în cînd în plînsul atît de dureros gîtuit ani şi ani, dacă plînsul acestei femei are pentru noi o explicaţie teribil de clară, ne întrebăm, zău, de ce plîngea Păunescu?

Memorialul durerii, gîndit, firesc, de Lucia Hossu-Longin ca un corpus de document gata să stea la dispoziţia mereu aminatului proces al comunismului, a recurs, pînă acum, şi e bine că a făcut-o, la mărturii care, de la o zi la alta, ar putea să dispară, dată fiind precaritatea sănătăţii celor ce au îndurat, vîrsta înaintată, capacitatea lor diminuată de rememorare etc. Dar, poate, e momentul să ne întrebăm de ce nu se încearcă o contrapunere mai preşnantă a episoadelor „pozitive" cu „negativele" tortionarilor. O cere, de fapt, mai fiecare intervenţie a victimei, victimă care a memorat, cum altfel?, numele exterminatorului, care stie situaţia lui prezentă, iar în unele cazuri constată chiar insolenta cu care acesta se mişcă în lume. Temerară şi ingenioasa realizatoare a intuit, de fapt, acest tragic pandant şi, în cîteva rînduri, a sondat cu folos existenţa unor monştri ai gulagului românesc. Discuţia, într-un ecleraj politist, cu fostul director al închisorii de la Sighet, exemplar stupefiant, mixtură de duplicitate, siretenie şi insolentă, a pus **Memorialului** o tuşă de veridicitate, de situare într-un real palpabil, palpabil pentru noi, cei trăitori acum. Pentru că mărturiile, cu toată încărcătura lor de plauzibil, dar şi cu formidabila lor tentă de fantastic, un aproape incredibil fantastic al suferinţei, ar putea, cumva, marsa în gol, receptate astfel mai ales de generaţia tînără, dar şi de cea a fostilor activişti, amnezici, doar ca o poveste de groază în sine, înrudită cu vagile mistere medievale. Si descinderea la usa lui Alexandru Drăghici a fost extrem de probantă. In lumina adevărului, chiar dacă nu a beneficiat decît de prezenta insultătoare a consoartei potentatului criminal. (Apropo, subita disparitie a acestuia peste graniţă e chiar o bagatelă, de nu se încearcă, pe cale instituţională, a se afla ce enigme şi ce mobiluri ascunde? Fuga din faţa justiţiei a unui personaj de o atare pondere să fie oare de aceeaşi valoare, să zicem, cu a unui oarecare angrosist urmărit de garda financiară?). Oribilul Nikolski şi-a susţinut cinicul de lebădă crezînd, sau doar mimînd aceasta, că faptele lui, incalificabile, stau într-o ordine firească, permiţîndu-ne tocmai prin această psihologie duplicitară să-i descifrăm monstruozitatea caracterului.

Dacă relevarea acestor „celebrităţi" şi-a avut rolul ei de prim ordin în scenariul serialului, nu mai puţin probante, poate chiar mai probante la nivelul relaţiei directe călău-victimă, s-ar dovedi a fi discuţiile echipei de filmare cu bestiile de rang inferior, anchetatorii şi caralii încăperilor morţii, în care gestul discretionar şi bunul plac animalic au produs acele scene greu de imaginat. Ţărance din Nucşoara, cea din ultimul episod, dar nu numai ea ci şi antecesorii ei mărturisitori retin nume de anchetatori, locuri în care acestia îşi duc viata ca şi cum n-ar fi făcut nimic, avantajati desigur de anonimatul lor înspăimîntător. In virtutea îngăduintei creştine, victimele nu sînt vindicative, nu cer o răzbunare ce nici nu le-ar sta în putere s-o înfăptuiască, ele vor doar o simplă confruntare. Doar pentru o privire. Cel mult pentru o întrebare.

Sigur, modificarea serialului, prin această dură contrapunctare, presupune din partea realizatoarei o angajare în plus. Şi nu una oarecare. Continînd, se înţelege, un grad sporit de temeritate. Dar curajul asumat pînă acum de Lucia Hossu-Longin, voce transantă a unei conştiinţe treze, va găsi, e de aşteptat, posibilitatea întregirii, oferind, mai cu seamă victimelor, minima satisfacţie morală la care au dreptul. Într-o orînduire al cărei circari continuă să le întreţină frica şi sentimentul frustrării vesnice.

La aniversarea unei inaugurări care nu a avut loc

MARIANA CELAC

Iniţiativa construirii cartierului EUR din Roma i-a aparţinut în întregime lui Mussolini: era locul unde Regimul său ar fi trebuit să-şi sărbătorească vitalitatea în jocuri mondiale dedicate civilizaţiei italiene şi, cum spuneau contemporanii, „gloriosului ei trecut". Primele schiţe se fac în 1935, înainte de campania din Etiopia, dar programul propriu-zis al Olimpiadei civilizaţiei şi al cartierului imaginat pentru ea e conturat către sfîrşitul anului 1936, într-o atmosferă mai degrabă adversă, instalată odată cu sancţiunile internaţionale aplicate Italiei după campania din Africa.

Instituţia ce va coordona proiectarea şi şantierul EUR-ului e instalată tot atunci şi Mussolini însuşi alege situl viitoarei cetăţi pe drumul spre mare: şi tot el plantează cei trei pini simbolici pe locul unde va fi construit surprinzătorul Colosseu cubic pentru „Palatul civilizaţiei italiene". Studiul proiectului e comandat unui grup de arhitecţi din care vor face parte şi Giuseppe Pagano, maestrul raţionalismului italian, mort în 1945 într-un lagăr de exterminare dar şi Luigi Piacentini, exersat în compoziţii academice monumentale. Voinţa politică autoritară şi imaginaţia arhitecturală se vor întîlni din nou pentru a studia un proiect, a

(Continuare în pag. 14)

CENTRUL INDEPENDENT DE STUDII SOCIALE ŞI SONDAJE — C.I.S.

SONDAJ PRE-ELECTORAL

Se apropie alegerile

PAVEL CAMPEANU

CUM LE PERCEP ALEGĂTORII

Viața publică a țării este — sau pare — dominată de apropierea zilei „Z". Conferințe de presă, turnee, tocmeli, proteste, mitinguri, revelații, interviuri, lovituri de teatru, înfrățiri circumspecte și divorțuri furibunde, comemorări ale trecutului folositoare prezentului, candidații supra-optimiști, zvonuri cu obiective strategice — o frenezie molipsitoare răzbate tot mai zgomotos din difuzoare, din coloanele presei, de pe micile ecrane. Dar ce ecou trezește această trepidație în viața cotidiană a electoratului ? Cum privește acesta apropiatele alegeri și ce loc au ele în preocupările lui ?

Ultima investigație asupra acestui subiect s-a desfășurat în iulie a.c. pe un eșantion național care a cuprins 1 033 de persoane în vîrstă de cel puțin 18 ani, domiciliate în 19 localități urbane și 23 rurale din 28 de județe, plus Bucureștiul. Coeficientul de eroare : ±3%. Filoanele urmărite : gradul de informare asupra noii legi electorale ; opinii despre data tinerii alegerilor parlamentare și prezidențiale și despre concomitența lor ; evaluarea șanselor ca alegerile să fie corecte și să favorizeze ieșirea țării din criză ; măsura în care alegătorii luasră la acea dată decizia asupra a ceea ce vor face la 27 septembrie.

CADRUL LEGAL

Noua lege electorală aduce o serie de modificări importante față de cea care a reglementat alegerile din 20 mai 1990. Sînt alegătorii cît de cît informați asupra prevederilor acestei legi în virtutea căreia urmează să-și exercite drepturile electorale la 27 septembrie ? Iar în măsura în care cunosc legea, ce părere au despre ea ?

Intervievații care declară că dețin un minim de informații asupra noii legi electorale reprezintă puțin peste 18% din eșantion. Această cifră depășește prin semnificația ei conjunctura electorală — ea poate fi privită ca un simptom al crizei de legalitate în care se află societatea noastră. Căci criza legalității începe cu lipsa de autoritate a legiuitorului și sfîrșește cu lipsa de interes a cetățeanului : peste 80% dintre alegători nu știu nimic despre legea presupusă a le garanta dreptul de a alege în deplină libertate, drept la care marea lor majoritate nu a avut acces niciînd. Ignorînd legea, electoratul își manifestă neîncrederea în puterea ei efectivă, iar legea fără putere generează puterea fără lege. Statul de drept nu poate exista fără respectul legilor, iar legile nu pot fi respectate fără a fi cunoscute.

Nu cu mult mai liniștitoare apare, în aceeași perspectivă, evaluarea noii legi electorale de către cei care o cunosc. Prin natura lor, odată promulgate legile nu sînt negociabile, ci coercitive. Încercarea de a stabili cum sînt evaluate de către cei obligați să li se supună poate părea de aceea lipsită de sens. Nu este cazul într-o societate aflată în criză de legalitate și, în plus, nu este cazul unei legi care, neprescriind obligații, ci drepturi, lasă cetățenilor o libertate mult mai largă de a reacționa față de ea. În felul său, noua lege electorală încearcă să garanteze dreptul cetățenilor de a alege și de a fi aleși — un drept anulat prin mistificare de dictatura stalinistă. Cu toate acestea, doar jumătate dintre cei care declară că o cunosc o apreciază cu mulțumitoare.

Ignorarea foarte răspîndită a acestei legi și insatisfacția față de unele dintre prescripțiile ei nu pot stimula participarea în cunoștință de cauză a electoratului la alegerile din 27 septembrie.

CADRUL TEMPORAL

Sondajul a luat în considerare două repere temporale ale acestei campanii : data propriu-zisă, implicînd amînarea cu patru luni față de termenul propus inițial — și concomitența dintre alegerile parlamentare și cele prezidențiale.

Subiecții au fost întrebați dacă, prin tinerea alegerilor în septembrie în loc de mai prezentarea lor la vot a fost ușurată sau îngreunată. Răspunsurile au fost următoarele:

1. A fost ușurată	7%
2. A fost îngreunată	15%
3. Nu are nici o influență	64%
4. Nu-și dau seama	10%

Pentru aproape două treimi din eșantion, schimbarea datei nu modifică și condițiile personale, imediate, ale participării. Din treimea care rămîne, circa jumătate resimte amînarea ca pe un obstacol. Aceștia reprezintă 15%, aproape a șasea parte a eșantionului, purtători ai riscului ca amînarea alegerilor să sporească absenteismul.

Consultați asupra felului cum ar fi preferat să fie programate alegerile prezidențiale față de cele parlamentare, intervievații au răspuns astfel :

1. În aceeași zi	56%
2. În zile separate	20%
3. Indiferent	16%
4. Nu știu	8%

Majoritatea este de acord cu soluția concomitentei. Adoptarea acestei soluții de către Parlament nu pare să constituie un impediment pentru prezentarea alegătorilor la urne.

CADRUL IMEDIAT

Guvernul este organizatorul alegerilor pe țară. La fața locului însă, acest rol este îndeplinit în mod nemijlocit de prefectură, care reprezintă guvernul, și de primărie, care îi reprezintă pe alegătorii localnici. Riscul unor perturbări — presiuni, ilegalități, fraude — este mult mai ridicat la acest nivel local decît la centru. Întrebați dacă se așteaptă ca alegerile să fie organizate corect în localitatea lor, subiecții au dat răspunsurile următoare :

	Da	Nu	Nu știu
1. De către prefectură	34 %	13%	45%
2. De către primărie	44,5%	15%	39%

În îndeplinirea acestui rol, nici prefectura, nici primăria nu se bucură de încrederea majorității. Totuși, cei care se declară liniștiți în privința primăriei sînt cu peste 10% mai numeroși decît cei care nutresc același sentiment față de prefectură. Este adevărat că, în același timp, primăriile își atrag și ceva mai multă neîncredere decît prefecturile.

Pentru a nu-i limita pe intervievați la această abordare locală, sondajul le-a pus și o întrebare generală, privind șansele de a avea alegeri corecte. Inimaginabilă în Anglia și inevitabilă în România, această întrebare a dus la următoarea descriere predictivă a alegerilor de către alegători :

1. Vor fi cinstite	37%
2. Nu vor fi cinstite	17%
3. Nu știu	46%

Cei înclinați să întîmpine alegerile din luna viitoare cu încredere sînt de peste două ori mai numeroși decît cei neîncrezători, ceea ce nu îi scutește însă să reprezinte doar o minoritate restrînsă. Prevalentă este, ca și față de autoritățile locale, circumspecția. Deși cele trei consultări electorale desfășurate după revoluție nu s-au caracterizat prin distorsiuni grave, o bună parte a electoratului rămîne în incertitudine. Scepticismul acestor alegători față de corectitudinea alegerilor ar putea exprima scepticismul lor față de puterea care le organizează. Acest scepticism are însă, probabil, și rădăcini mai adînci de substanță istorică : România nu a fost niciodată pămîntul în care să fi înflorit alegeri libere. Distorsiunile electorale sistematice dintre cele două războaie și mascaradele electorale staliniste care le-au urmat s-au imprimat profund în cultura noastră politică — o reminiscență a trecutului de care prezentul nu ne ajută totdeauna să ne dezbărăm. Oricum am explica-o, o anumită indolală surdă față de corectitudinea alegerilor se menține, și nu poate decît să micșoreze interesul electoratului pentru acest eveniment.

CADRUL PROSPECTIV

Societatea noastră se află în plină degringoladă — și, în plină degringoladă fiind, sîntem chemați la urne. Cea mai puternică motivație pentru a răspunde acestei chemări ar fi speranța că votînd, putem contribui la oprirea degringoladei — speranța că alegerile pot grăbi depășirea crizei care deocamdată se înăsprește mereu. Există oare o astfel de speranță ? Pentru a estima felul cum proiectează opinia publică posibilele efecte ale acestor alegeri în viitor, sondajul CIS a lansat două întrebări. Prima era frontală : ea le cerea intervievaților să precizeze dacă socotesc că alegerile din 27 septembrie ar putea grăbi ieșirea țării din criza actuală. Iată răspunsurile :

1. Da	46%
2. Nu	20%
3. Nu știu	32%

Producînd din ce în ce mai puțin și trăind din ce în ce mai prost, oamenii continuă totuși să păstreze o salutară doză de optimism. Purtătorii acestui optimism nu formează decît o minoritate, dar aceasta este totuși de peste două ori mai largă decît minoritatea convinsă că alegerile nu pot exercita o înrîurire benefică. Semnificația răspunsului nu se oprește însă aici. Cei 46% nu se rezumă să creadă că această criză poate fi depășită, ei cred de asemeni că ea poate fi depășită **pe cale politică**, prin promovarea, cu ajutorul mecanismului electoral, a unor instituții și a unor actori în stare să se achite de această misiune. Neîncrederea crescîndă în instituțiile și actorii care au ocupat avanscena vieții noastre publice în ultimii doi ani și jumătate se combină, în electoratul nostru, cu încrederea în virtuțile potențiale ale democrației politice.

A doua întrebare avea în vedere verificarea unei asemenea interpretări, prezentînd o serie de posibilități alternative sau complementare la ieșirea din criză pe cale democratică. Aceleași posibilități fuseseră deja testate cu 13 luni înainte, în sondajul CIS din iunie 1991. Iată alternativele în chestiune, și proporțiile opțiunilor pe care și le-au atras în fiecare dintre cele două sondaje:

Varianta pentru ieșirea din criză	Iunie 1991	Iulie 1992
1. Formarea unui mare partid politic popular	3,5%	7 %
2. Întocmirea unui program de reformă a economiei pe care să-l sprijine toate forțele politice	60 %	50 %
3. Instaurarea unui guvern militar	8 %	8 %
4. Venirea în fruntea treburilor publice a unui mare conducător popular	5 %	8 %
5. Reîntoarcerea pe tron a fostului rege	10 %	10 %
6. Alcătuirea unei puternice coaliții între toate partidele importante	18 %	23 %
7. Amînarea democratizării pînă după îmbunătățirea situației economice	6 %	8,5%

Cîțiva subiecți s-au oprit la cîte două variante, de aceea totalul depășește 100%.

Cele două distribuții relevă mai presus de orice stabilitatea reprezentării pe care o are opinia publică asupra unei realități atît de instabile — și în particular asupra căilor de a ieși din criză. Între cele două sondaje apar modificări de mărime, dar nu de ordin sau de ierarhizare. În această privință, doar minorități mai mici de o zecime din eșantion înclină spre soluțiile periculoase pe care le favorizează situațiile de criză, cum ar fi : populismul (1), înlocuirea puterii civile printr-o putere militară (3), emergența unui lider mesianic (4), restaurația (5), sau accelerarea activității economice prin limitarea libertăților democratice (7).

De ambele dăți, opțiunile subiecților se concentrează categoric asupra unei soluții politico-economice. Între cele două sondaje s-a scurs un an de-a lungul căruia starea economiei nu a încetat să se degradeze. Cu toate acestea, opinia publică nu a renunțat să-și investească principalele speranțe într-o reformă economică eficientă. De-a lungul aceluiași an, formațiunile politice și liderii lor s-au dovedit în genere mult mai prejos decît exigențele momentului istoric — cu toate acestea opinia publică nu și-a abandonat încă speranțele în constituirea unei puteri politice apte să reformeze economia fără a o ruina. De-a lungul aceluiași an, partidele politice s-au afirmat îndeosebi prin străduința de a le nega pe celelalte — cu toate acestea opinia publică așteaptă în continuare din partea lor să situeze imperativul cooperării dintre ele mai presus de realitatea disensiunilor care le despart. În optica pe care o schițează cifrele de mai sus, marea miză a alegerilor care vin nu este ce partid sau ce candidat va cîștiga, ci cum poate fi oprit procesul de dezagregare care macină societatea noastră. Problema cea mai dificilă nu ar constitui-o, prin urmare, disponibilitatea electoratului de a alege în cunoștință de cauză, ci capacitatea establishmentului politic de a-i oferi alternative plauzibile între care să aleagă.

DECIZIA ALEGĂTORULUI

Trepidația care stăpînește lumea politică are, în pofida aspectului ei haotic, un scop practic : să influențeze în sensul dorit decizia finală a alegătorului. Mai greu de aflat este însă în ce măsură alegătorul absoarbe sau respinge această influență. Problema, la acest nivel, nu constă în a ști cît de influent este unul sau altul dintre partidele în competiție, ci cît de influentabil se arată electoratul față de discursul electoral general pe care îl adresează ansamblul partidelor politice. În ce relație se găsește decizia alegătorului față de această influență intenționată ?

Sondajul CIS din iulie a.c. a încercat să abordeze actul crucial al acestei decizii din trei unghiuri :

1. al participării ;
2. al opțiunii ;
3. al momentului.

Întrebați ce au decis în legătură cu prezentarea la vot în 27 septembrie, intervievații au răspuns astfel :

1. Am decis să mă prezint	73 %
2. Am decis să nu mă prezint	3,5%
3. Nu am luat încă nici o decizie	21 %

În privința participării, cu două luni înainte eveniментului marea majoritate a electoratului pare să se fi decis, iar această decizie este pozitivă. O cincime dintre cei consultați continuă să ezite — o ezitare care poate lua sfîrșit sau nu în timp util.

Probabilitatea participării la alegerile de luna viitoare pare astfel superioară participării efective la alegerile din februarie a.c., dar este inferioară intențiilor de participare declarate înaintea acestora din urmă. Din experiența altor țări se știe că de regulă alegerile parlamentare și prezidențiale atrag mai mulți alegători decît alegerile locale. Din propria noastră experiență știm că intențiile declarate de participare la vot nu se realizează integral — în februarie a.c. aproximativ o cincime dintre cei care se pretindeau hotărîți să se prezinte la urne au îngroșat pînă la urmă rîndurile absenteiștilor. Rămîne de văzut dacă pe parcursul săptămînilor viitoare procentul celor care își asumă intenția participării va crește, va scădea, sau va rămîne constant — și, în acest din urmă, cît de apropiat se va dovedi de numărul celor care, la data fixată, vor fi prezenți în fața urnelor.

Concomitența alegerilor parlamentare și a celor prezidențiale ridică încă o problemă : în ce măsură declarata intenție de a participa vizează ambele alegeri, sau numai pe una, și atunci pe care anume. Rezultatele sonc

(Continuare în pag. 12)

ȘICANE FRĂȚEȘTI

Miră oarecum vehemența cu care FSN-Roman încearcă să se delimiteze de FDSN-Iliescu. Deși emanate dintr-un „butaș" comun, cele două partide aflate sub semnul a patru roze au ajuns acum la stadiul rupturii evidente, pigmentată de accente retorice și chiar de atacuri virulente. Se profită de orice context și se acceptă aproape orice mijloc. Esențialul este însă ocolit în continuare.

Disputa săptămînii trecute s-a purtat în jurul paternității proiectului legii pensiei pentru țărani, prioritate arogată de fiecare Front în parte. FDSN susține că inițiativa îi aparține, scoțind la iveală chiar originalul proiectului în care s-au putut vedea negru pe alb — vineri, în cadrul emisiunii electorale — semnăturile a doi membri ai săi: Marian Enache și Vasile Văcaru. FSN ripostează în cadrul conferinței de presă săptămînale, argumentînd că, la acea dată, cei doi erau liderii grupurilor parlamentare (așa explicîndu-se semnăturile acestora), dar în fapt, munca de concepere a aparținut membrilor actualului FSN.

FSN este și campionul intervențiilor contra neregulilor campaniei electorale. Într-un protest înaintat Consiliului Național al Audiovizualului se arăta că două emisiuni de „Actualități" ale Televiziunii au fost „concepute și realizate potrivit unor scopuri electorale precise". Vizat — Ion Iliescu. Totodată a fost cenzurată o emisiune electorală la radio ce conținea opinii ale d-lui Caius Dragomir referitoare la atributele președintelui României. În schimb, uzînd de funcția de vicepreședinte al FSN, dl. Dragomir poate fi prezentat întregii țări, fie vizitînd satul natal al lui Marin Preda — unde donează cărți și se întreține cu țăranii —, fie omagiind luptele înaintașilor. Asta chiar dacă, oficial, campania prezidențială încă nu a început.

La ultima conferință de presă a FSN, pe lîngă fursecuri și cafea, s-au oferit și două informații ce merită mai multă atenție. Mai întîi, d-na Marta Tărnea a amintit cu inocență despre obiectivitatea relatărilor din „Evenimentul zilei" (numărul din 4 august), în care se demonstra că în septembrie 1991 „debarcarea" d-lui Petre Roman a fost de fapt o lovitură de stat mascată. Liderul Frontului a transmis disponibilitatea sa de a face în continuare mărturii. Apoi s-a menționat în trecere, că, în emisiunea electorală din 7 august, FDSN va împrumuta Partidul România Mare cu 9,6 minute din bugetul său de emisie (conexiunile urma să le facă presa). Ulterior, de la Comisia audio-video a FDSN, am primit o negare hotărîtă a acestui fapt, deși modalitatea este totuși perfect legală.

Campania electorală abia a început.

MARIAN CHIRIAC

CONFERINȚE DE PRESA

APELUL P.N.L.-C.D. PENTRU REALIZAREA UNEI CONFEDERAȚII A PARTIDELOR LIBERALE

La conferința de presă a P.N.L.-C.D. din data de 5 august 1992 au participat domnii Vintilă Brătianu, Dinu Zamfirescu, Nicolae Cerveni și doamna Maria Tețu. Întrebările ziariștilor s-au referit îndeosebi la poziția față de monarhie, situația actuală a mișcării liberale și atitudinea față de minoritatea maghiară.

Domnul V. Brătianu a afirmat și cu acest prilej faptul că P.N.L.-C.D. este un partid promonarhist, considerînd că Regele Mihai I reprezintă singura autoritate morală ce ar putea aduce stabilitate în România. D-l Dinu Zamfirescu a lansat în numele P.N.L.-C.D. un apel pentru realizarea unei Confederații a partidelor liberale, deschisă tuturor formațiunilor liberale, cu excepția P.N.L., al cărui șef e considerat de către conducerea P.N.L.-C.D. ca fiind responsabil de dezmembrarea actuală a mișcării liberale. În același context, d-na Maria Tețu a amintit primarilor și consilierilor municipali liberali că au fost aleși pe listele Convenției Democratice și că fac parte din opoziție.

Referitor la minoritatea maghiară, P.N.L.-C.D. consideră conflictele dintre români și unguri artificiale, o diversiune alimentată de elemente extremiste atît din România, cît și din Ungaria. P.N.L.-C.D. acționează în sensul depășirii tensiunilor, aflîndu-se într-o bună colaborare cu U.D.M.R., și cere demiterea din funcția de primar al Clujului a d-lui Gh. Funar, acuzat de a fi încălcat Constituția României (art. 16 privind egalitatea cetățenilor în fața legilor și art. 36 referitor la libertatea întrunirilor).

OANA ARMEANU

LA SATU MARE, ÎNCĂ NU S-A CONSTITUIT CONSILIUL JUDEȚEAN

Prefectura județului Satu Mare a convocat de două ori ședința de constituire a Consiliului județean. Cele două convocări au fost tot atîtea eșecuri, astfel că, nici acum, la Satu Mare nu s-a constituit, conform legilor în vigoare, acest for al administrației publice.

La toate convocările au fost prezenți consilierii provenind din partea UDMR, PNȚCD, PAC, PNL-AT, Forumul Democrat German și Partidul Republican. Au lipsit consilierii FSN, PUNR, PDAR și PNL.

Datorită unor lacune din Legea nr. 69/1991 privind administrația publică locală, nu a mai existat posibilitatea unei noi convocări, dar nici posibilitatea sancționării celor care nu s-au prezentat (legea prevede sancțiuni doar pentru consilierii validați, or, în cazul neconstituirii consiliului, nu se poate vorbi despre așa ceva). Ca atare, s-a impus necesitatea modificării acestei legi, grupul parlamentar UDMR înaintînd în acest sens o interpelare către Guvernul României. La rîndul său, Guvernul a înaintat Camerei Deputaților un proiect de lege care prevedea modificările a două articole din legea în discuție, modificări care vizau posibilitatea constituirii consiliilor municipale și județene, cu un cvorum mai redus — jumătate plus unu din numărul consilierilor aleși. După mai multe tergiversări și dezbateri, în penultima zi a actualei sesiuni parlamentare s-a reluat dezbaterea acestui proiect de lege, de data aceasta în prezența inițiatorilor, respectiv a domnilor Doru Viorel Ursu și Teodor Mircea Valda — secretari de stat în Guvernul României —, cei doi reprezentanți ai Executivului expunînd cît se poate de clar necesitatea aprobării acestui proiect, subliniind în același timp că nu este vorba doar de un caz particular (imposibilitatea legală de constituire a Consiliului județean Satu Mare), ci de niște lacune inițiale ale legii în cauză, lacune care pot conduce oricînd la situații nedorite. Deși în Camera Deputaților votul a fost în favoarea acestui proiect de lege, acesta nu a fost adoptat pentru că, fiind vorba de o lege organică, nu a fost întrunită o majoritate calificată (jumătate plus unu din numărul total al deputaților, nu numai din numărul celor prezenți la dezbateri).

În timp ce aceste lucruri se derulau în Parlamentul României, prefectul Județului Satu Mare, domnul Cornel Morar, a inițiat o a treia întîlnire a consilierilor în vederea constituirii (totuși ?) Consiliului județean. Din păcate, deși cei care nu s-au prezentat la primele două convocări au promis că de data aceasta vor avea tăria să treacă peste anumite orgolii politice și ca atare vor răspunde pozitiv inițiativei prefectului, nu s-au ținut de cuvînt, astfel că și a treia convocare s-a finalizat cu un eșec, Satu Mare fiind la ora actuală singurul județ din țară unde nu s-a constituit Consiliul județean, organismul nou al administrației publice. De bună seamă, această situație se repercutează cît se poate de negativ asupra tuturor domeniilor din viața și activitatea locuitorilor acestui județ.

ANAMARIA POP

EXTREMISM REPUBLICAN

(Conferința de Presă a F.D.S.N. din 5 august a.c.)

La sfîrșitul întîlnirii cu ziariștii, d-na deputat Agatha Nicolau pleda cauza toleranței privind exprimarea politică, pentru că „după 50 de ani, e greu să găsești întotdeauna cuvintele cele mai potrivite." Apelul doamnei sale ar fi fost valabil cu o singură condiție: gafa politică să nu ascundă reaua-credință. Or, la acest capitol, lucrurile au fost destul de limpezi. D-l deputat Petre Turlea, doctor în istorie, a abordat (de pe poziții prea puțin științifice) o temă care obligă oricînd la precauție: „Republică sau monarhie ?". Sub acoperirea titlurilor universitare, d-l Turlea și-a susținut discursul republican cu afirmații mai mult decît șocante: „Încă de la sfîrșitul secolului al XVIII-lea, curentul republican la noi a căpătat o bază solidă", astfel încît „el a devenit mai puternic cînd la conducerea țării a fost instalată o dinastie străină". Și, pentru că „în 1948, într-un articol din **Națiunea**, G. Călinescu spunea că Al. I. Cuza a fost primul președinte de republică român", concluzia a venit stupefiantă: „Istoria noastră este o istorie de domni republicani." Întrebat care au fost forțele politice importante de orientare republicană între anii 1863—1946, d-l Turlea s-a mulțumit să pomenească doar cîteva nume de intelectuali. Întrebat ce dovezi concrete deține în susținerea afirmației „Există un plan de desființare a României, asemenea Iugoslaviei și Ceho-Slovaciei, în care vinovatul principal este iredentismul maghiar (extern și intern)", același doma Turlea a indicat, acuzator, întreaga presă din Ungaria. Ce poți replica unui istoric care spune fără să clipească: „După primul război mondial, Ion I.C. Brătianu era un fel de dictator al României pentru că avea puterea cea mai mare în țară, nu în sensul negativist de astăzi"; „nu există deosebire între **național** și **naționalist**"; „sîntem republicani pentru că doar republica este un garant al democrației" ?

Cu asemenea declarații politice, porțile Europei nu se vor deschide prea curînd pentru România.

MIRCEA ZAMFIR

SĂ PUNEM PUMNUL ÎN PIEPTUL FURTUNII

(Conferința de presă a d-lui Gh. FUNAR din 6 august a.c.)

„Sînt decis după primul tur de scrutin să încheiem contul alegerilor prezidențiale: țara e prea săracă ca să mai organizăm al doilea tur" — au fost cuvintele cu care d-l Gh. Funar a deschis primul său dialog cu presa, de după obținerea învestiturii PUNR pentru alegerile prezidențiale din această toamnă. Într-o Declarație difuzată celor prezenți, d-l Gh. Funar afirmă că „sîntem decișI, împreună cu cei care mă susțin în campania electorală, să punem pumnul în pieptul furtunii", explicîndu-ne apoi, într-o veritabilă serie pugilistică de 19 „pumnișori" ideologici de ce este dumnealui de departe cel mai potrivit candidat pentru Cotroceni. Unii dintre „pumnișorii" d-lui Funar ne-au făcut de-a dreptul fericiți. Cum să nu te bucuri cînd afli că viitorul președinte este hotărît „să se implice în procesul decizional", „să conducă reforma economică din România, care acum se desfășoară haotic și în detrimentul intereselor fundamentale ale poporului român" ? E drept, lucrul acesta ar presupune amestecul nemijlocit al instituției prezidențiale în perimetrul legislativului și executivului, dar Constituția (chiar și cea actuală) nu pare să-l sperie prea tare pe actualul primar al Clujului. „Optimismul și tinerețea" d-lui Funar îi vor da puterea de a avea „o atitudine clară față de publicațiile care apără interesele neamului românesc și față de ziarele și revistele sponsorizate de către Fundația Soros", Libertatea cuvîntului ? Dă, dar cu condiția să apere „interesele naționale" în varianta PUNR...

Nu mai puțin hotărît s-a dovedit d-l Funar atunci cînd a pornit gospodărește să răspundă întrebărilor de tot felul care i s-au pus: „Sper ca ziua mea de naștere, 29 septembrie, să o sărbătoresc în calitate de președinte al României", după care „vom aplica cu fermitate legea și se va face ordine și liniște în țară". O întrebare „de vacanță" i-a dat posibilitatea (încă) primarului transilvan să indice primele trei măsuri avute în vedere în cazul în care ar deveni pentru o scurtă perioadă de timp „stăpîn absolut al României". Aceste măsuri ar fi: 1. „respectarea legii"; 2. „trecerea la muncă"; 3. „darea posibilității celor care au resurse să vadă lumea". Și, pentru că d-l Funar este un om de mare finețe în materie de umor, a lansat în eter o întrebare hamletiană: „În ceea ce privește revista **Cuvîntul de ambe sexe**, aș avea o întrebare: este în ambele limbi ?" Optimismul este însă principala calitate a candidatului PUNR-ist: „Nu dispunem de aceeași dotare și sistem informațional pe care îl are Convenția Democratică, noi neflind sponsorizați din țară și străinătate de oameni care au alte interese", dar „contez pe susținătorii PUNR și Vetrei Românești, care avea în urmă cu un an 6 milioane de membri și simpatizanți: mai adăugăm alte cîteva milioane și turul I este încheiat".

În final, după ce aflasem anterior primele trei măsuri ale „stăpînului absolut al României", am luat cunoștință și de primele două decizii ale «președintelui» Gh. Funar: „În cazul în care voi ajunge președinte, Fundația Soros nu va mai exista pe teritoriul României"; „Cetățeanul Hohenzollern Mihai nu prea mai are șansa să vină în România. În cazul în care ajung președinte, va avea posibilitatea să fie judecat pentru faptele pe care le-a săvîrșit împotriva poporului român".

Fără comentarii. Cum fără comentarii este și răspunsul la următoarea întrebare:

„22": **Cum apreciați afirmația d-lui deputat Gavra: UDMR este o formațiune handicapată politic, tributară sofritului sinucigaș al rasei din care provine" ?**

Gh. F.: În ceea ce privește afirmațiile făcute de către d-l deputat Gavra și directorul campaniei noastre electorale cred că exprimarea domniei sale este foarte clară și la obiect.

MIRCEA ZAMFIR

In această săptămînă, M.S. Regele Mihai I este aşteptat în ţară. Invitaţiilor adresate de Timişoara şi Braşov li s-a alăturat şi cea pe care o publicăm mai jos.

PRIMĂRIA MUNICIPIULUI IAŞI
CABINETUL PRIMARULUI

SIRE

Primarul municipiului Iaşi ar fi profund onorat dacă Majestatea Voastră ar accepta să facă o vizită în oraşul nostru.

Majestate, Iaşii reprezintă spiritualitatea României. Fiecare piatră este dovada respectului adînc faţă de toţi cei care au ctitorit istoria noastră. Venirea Majestăţii Voastre în urbea noastră ar însemna o mare onoare pentru întreaga Moldovă şi, de ce nu, pentru întreaga ţară.

Pe timpul şederii Majestăţii Voastre la Iaşi veţi fi găzduit în spiritul proverbialei ospitalităţi a neamului faţă de cei pe care îi venerează.

Primarul Municipiului Iaşi,
dr. Constantin Simirad

10 august 1992

Biroul de presă al Majestăţii Sale Regele Mihai este împuternicit să facă următorul comunicat :

Majestatea Sa Regele a primit astăzi cu deosebită bucurie invitaţia d-lui Constantin Simirad, primarul Municipiului Iaşi, de a face o călătorie la Iaşi şi va da un răspuns în zilele care urmează.

IN LEGĂTURĂ CU O INTERVENŢIE A D-LUI ALEXANDRU ANDRIEŞ

Vineri, 7 iulie 1992, d-nul Alex. Andrieş a transmis, în cadrul studioului electoral, un protest faţă de „utilizarea, de către Studioul Video al G.D.S., a două dintre cîntecele sale", pentru un clip dedicat campaniei electorale a Convenţiei Democratice. Consiliul de Administraţie al G.D.S. nu a avut cunoştinţă de folosirea, de către Studioul Video, a unor materiale fără autorizaţie. Ne exprimăm părerea de rău faţă de cele întîmplate şi asigurăm că astfel de situaţii nu se vor mai repeta.

Regretăm cu atît mai mult utilizarea celor două cîntece semnate de către d-nul Alex. Andrieş cu cît protestul autorului, de care sîntem implicit vinovaţi, transmis (cu nedisimulată satisfacţie) pe postul naţional de televiziune, are darul să afecteze imaginea Convenţiei, alături de speranţele noastre de mai bine.

Consiliul de Administraţie al G.D.S.

CULTURA — UN TEREN AL NIMĂNUI

Miercuri, 5 august 1992 a avut loc vernisajul expoziţiei de artă medievală cu tema „Arta secolului al XVII-lea — de la Matei Basarab la Constantin Brâncoveanu", organizată de colectivul secţiei de artă medievală (Ana Dobjanski, Oana Iancovescu, Anca Lăzărescu, Gabriela Roşioru, Victor Simion, Liana Tugearu, Paul Florea) a Muzeului de Artă Bucureşti.

În cadrul conferinţei de presă desfăşurate cu acest prilej, numitorul comun al discuţiilor a fost ideea că, în momentul de faţă, cultura e un teren al nimănui. Spre deosebire de Constituţiile moderne, Constituţia României nu prevede apărarea patrimoniului naţional. În momentul de faţă lipsesc chiar şi Legea patrimoniului şi Legea monumentelor istorice, nevotate încă de Parlament.

Muzeul de Artă, ca şi celelalte instituţii de cultură, se află într-o situaţie disperată, datorată atît absenţei acute a fondurilor, cît şi, din alt punct de vedere, scăderii interesului publicului, a cărui atenţie se îndreaptă spre probleme mai practice şi mai băneşti. Spre deosebire însă de alte instituţii culturale, Muzeul de Artă şi Biblioteca Centrală Universitară se confruntă cu dificultăţi de o amploare deosebită, din cauza deteriorării clădirilor şi colecţiilor în timpul evenimentelor din decembrie '89. Muzeul de Artă a pierdut cu acel prilej nu numai importante piese de patrimoniu, ci şi sălile de expunere, expoziţia de artă medievală fiind găzduită temporar într-o fostă sufragerie a Palatului Regal. În ciuda promisiunilor făcute, lucrările de restaurare stagnează, iar schelele goale din Piaţa Revoluţiei au devenit din păcate un peisaj familiar bucureştenilor.

Iată de ce organizarea acestei expoziţii este o iniţiativă demnă de toată stima, ce încearcă menţinerea artei în afara campaniei electorale, a luptei pentru putere, a mizeriei cotidiene. Să sperăm că se va bucura de succesul pe care-l merită..

OANA ARMEANU

CUNOAŞTEREA COMPETENŢELOR

La aproape o lună de la „intrarea în legalitate", Consiliul Naţional al Audiovizualului a organizat prima sa conferinţă de presă. Au participat zece dintre membrii acestuia, lipsind — motivat — doar Tudor Gheorghe, aflat într-un lung turneu în Australia. Scopul întîlnirii a stat sub deviza „orice competenţă, înainte de a fi pusă la îndoială, trebuie cunoscută", iar plecînd de aici se poate spune că s-a reuşit realizarea unui dialog profitabil.

Apărut după numeroase discuţii contradictorii, legate îndeosebi de persoanele care îl compun, CNA s-a constituit într-o autoritate publică **autonomă** şi **colegială**, care îşi propune reglementarea peisajului audiovizual românesc prin norme, recomandări, avize şi, totodată, acordarea de licenţe şi autorizaţii posturilor de radio şi televiziune. În acest moment mai sînt anumite probleme legate de completarea personalului (tehnicieni, jurişti, economişti etc.) şi adoptarea proiectului de buget.

Majoritatea întrebărilor s-au referit la corectitudinea emisiunilor radio şi TV legate de campania electorală. În această privinţă s-a specificat că decizia CNA privitor la ceea ce trebuie să cuprindă astfel de emisiuni probabil că nu a fost bine înţeleasă, dovadă unele nereguli apărute. De aceea s-au desemnat patru membri care au rolul să intervină imediat atunci cînd se constată nerespectarea legii. Oricum, se urmează o procedură strictă : mai întîi atenţionare (lucru care s-a întîmplat deja), apoi avertisment şi, în cele din urmă, sancţiuni mai drastice. „Noi nu sîntem un organ care să condiţioneze programele unui post de radio sau televiziune. Noi doar stabilim nişte limite", s-a menţionat în această privinţă. Hotărîrile se iau prin deliberare, fiind necesare şase voturi, din minimum nouă persoane prezente.

S-a subliniat faptul că de durata şi de condiţiile de atribuire a timpilor de antenă se ocupă numai Comisia Parlamentară pentru Radio şi TV. Conform legii electorale, formaţiunile neparlamentare aveau un timp de emisie mai redus. Comisia Parlamentară împreună cu reprezentanţii guvernului au hotărît însă altfel. Deciziile nu au fost comentate, refuzîndu-se elegant acest lucru. Referitor la altă întrebare, s-a spus că numai birourile centrale ale celor două Camere vor stabili timpii pentru campania prezidenţială, în timp ce CNA se va rezuma doar la hotărîri procedurale.

Dl. Titus Raveica — preşedintele CNA —, care, după cum a recunoscut sincer de la bun început, mizează mai curînd pe bunul său simţ de sorginte ţărănească, a amintit de presiunile politice care se fac asupra Consiliului. Deşi fiecare răspunde moral în faţa propriei conştiinţe, totuşi, conform regulamentului de funcţionare, membrii CNA care dau dovadă de partizanat politic pot fi sancţionaţi, ajungîndu-se pînă la pedepse penale.

S-a pus şi problema actualei conduceri a Televiziunii Române. Hotărîrea aparţine în exclusivitate d-lui Răzvan Theodorescu, care a specificat că „domnii Paul Şoloc şi Dumitru Morosanu au fost numiţi de mine printr-o decizie luată în ultima mea zi de funcţionare ca preşedinte". Legea organică menită să reglementeze în viitor aceste lucruri va fi discutată abia în toamnă. Oricum, CNA nu are nici un fel de atribuţii în această privinţă. Referitor la Programul 2 TV, acesta încă nu a fost concesionat companiei de televiziune britanice, aşa cum s-a vorbit la un moment dat, ci va fi licitat probabil la sfîrşitul lunii septembrie, după ce se va stabili lista de criterii şi se vor găsi mai mulţi ofertanţi. În orice condiţii va prima interesul public.

Dl. Horea Murgu a solicitat la un moment dat ca presa să supună dezbaterii cele mai importante hotărîri CNA, care merită o atenţie sporită şi eventual o discuţie publică. Numai aşa Consiliul Naţional al Audiovizualului va putea fi garantul interesului general şi îşi va putea exercita rolul de apărător al libertăţii de comunicare audiovizuală.

MARIAN CHIRIAC

Doamna avocat Renate Gavrilas-Weber, vicepreşedinte al Asociaţiei pentru Apărarea Drepturilor Omului în România — Comitetul Helsinki, a fost aleasă în Comitetul Executiv al Federaţiei Internaţionale Helsinki. Această onorantă numire a doamnei Renate Gavrilas-Weber în forul de conducere a prestigioasei organizaţii a fost obţinută prin alegerea dintre 13 propuneri ale celor 20 de Comitete Naţionale membre. Adunarea anuală a I.H.F. a avut loc la Viena în prezenţa unor nume prestigioase, Iuri Orlov — preşedinte de Onoare, Gerald Nagler, Bjorn Elmquist.

RADU FILIPESCU,
preşedinte al Comitetului Român Helsinki

● Dacă ar fi să ne orientăm după criteriile presei anglo-saxone, dar şi după cele ale presei de opoziţie, cotidianul care reuşeşte cel mai bine să împace deziderate aparent ireconciliabile, cum sînt informaţia obiectivă cu lupta împotriva vechilor structuri comuniste, a corupţiei post-comuniste, este Monitorul din Iaşi. Am primit la redacţie şi apariţiile din perioada 20 iulie — 1 august, iar lectura lor a fost incitătoare. În primul rînd, pentru că Monitorul îşi respectă condiţia sa de cotidian local şi reflectă fidel viaţa unei comunităţi aflate în tranziţie, atît la nivelul importantului oraş Iaşi, cît şi al întregului judeţ. Iar ceea ce se întîmplă acolo este spectaculos, mai ales după alegerea ca primar a reprezentantului Partidului Alianţei Civice, domnul Constantin Simirad, care a pornit o adevărată cruciadă împotriva corupţiei, speculei, murdăriei şi lipsei de igienă, a inerţiilor locale şi a mafiei post-comuniste. Judecînd după eficienţa cu care lucrează acest primar, s-ar putea spune că Monitorul de Iaşi îi este şi cel mai preţios aliat în a descoperi şi combate neregulile şi fărădelegile de tot felul. În afară de excelenţi reporteri speciali şi de o puternică secţie de eveniment, cotidianul ieşean mai beneficiază şi de colaborările unor prestigioşi intelectuali ieşeni (Liviu Antonesei, Al. Zub, Valeriu Gherghe, Al. Dobrescu), care conferă paginilor culturale şi de comentarii politice o greutate specifică ● Excelentul săptămînal clujean NU se poate compara cu Monitorul ieşean numai prin calitate gazetărească, nu însă, deocamdată, şi prin rezultatele efective ale luptei pentru democraţie. Din editorialul lui Liviu Man (directorul revistei), intitulat Un caz de mutilare : Gheorghe Funar, nr. 82, aflăm ce înseamnă a face presă aproape în condiţii de samizdat într-un oraş „în care, din patru români, trei votează cu PUNR, FDSN şi PRM. Clujul a rămas un oraş închis cu o opoziţie de operetă, exact cum îşi doreşte Securitatea. Nu e de mirare, deci, că Ion Iliescu dorea să-şi anunţe candidatura la preşedinţie aici la Cluj, lucru zădărnicit, din fericire, de vreo 500 de manifestanţi anticomunişti". Confruntările cu primarul Clujului, cu generalul Cheler, cu senatorul Gavra, cu S.R.I. Cluj, cu instituţiile şi liderii postcomunişti locali înseamnă pentru ziarişti precum Liviu Man, Alin Fumurescu, Mureşan Ioan şi colegii lor tot atîtea riscuri. Dar dacă ei sînt pregătiţi să le treacă cu bine, din păcate, capitolul cultură lasă de dorit. În articolul Biblioteca de tranziţie, poetul Ioan Muresan cade în capcanele intertextualităţii ficţionale şi citează din cartea unui tînăr eseist român, închipuindu-şi că îl comentează pe istoricul antic Diodor din Sicilia. S-a întîmplat şi la case mai mari ● Este remarcabilă tenacitatea cu care România liberă îşi păstrează, ba chiar îşi accentuează trăsăturile sale de ziar „de opinie" şi „de reportaje", în dauna laturii de „informaţie", chiar şi în faţa asaltului unei concurenţe precum cea a Evenimentului zilei, care insistă atît de mult pe caracterul senzaţional al informaţiei de ultimă oră încît uită să mai verifice informaţiile. Este prematur a se face predicţii în legătură cu posibilul cîştigător al acestei competiţii, dar în mod sigur cu timpul va cîştiga doar profesionea de gazetar ● Este un adevărat avantaj (din punct de vedere al prezenţei în conştiinţa publică) să poţi conduce simultan un cotidian „de informaţie" şi un săptămînal. Avantajul poate deveni însă dezavantaj atunci cînd între cele două publicaţii nu există o minimă corelaţie. Astfel, Ion Cristoiu, în editorialul Despre aşa-zisul complot iudeo-masonic (nr. 41 din Evenimentul zilei), observă pe bună dreptate că, deşi prăbuşirea dictaturilor comuniste s-a soldat şi cu spulberarea învăţăturii marxist-leniniste, persistă încă „nevoia de explicare simplă, primitivă". „În golul lăsat de dispariţia tezelor revoluţionare au răsărit şi au continuat să se afirme noile propoziţii de-a gata : complotul iudeo-masonic, acţiunea Mossad-ului şi a C.I.A., trădarea naţională pusă la cale de noile echipe. Lucruri uşor de memorat, dar mai ales care nu te obligă să gîndeşti. Ca şi în cazul formulelor comuniste, o realitate complexă şi contradictorie îşi găseşte explicaţia fără un minim de efort intelectual." Toate ar fi bune şi frumoase dacă în numărul 31 al revistei Expres Magazin, la rubrica „Nevrozele memoriei" nu am citi articole despre Anatol Goreviei (în care aflăm că reţeaua K.G.B.-ului din Germania nazistă şi alte ţări europene era compusă „în cea mai mare parte din evrei şi militanţi comunişti", că „Marele şef era Leopold Trepper, „un evreu polonez militant revoluţionar") sau despre Elena Lupescu (în care ni se spune despre „serviciul de spionaj" al amantei regelui, compus bineînţeles din evrei, aflaţi însă în legătură cu Corneliu Zelea Codreanu şi Garda de Fier, către care porneau diferite „ordine şi sugestii", serviciu care a pus la cale asasinarea lui Nae Ionescu şi zdrobirea lui Nichifor Crainic), care contrazic tezele din editorialul citat. Se pare însă că tezele criticate sînt simpliste numai atunci cînd sînt aplicate prezentului, nu trecutului, şi serviciilor Mossad sau C.I.A., nu şi K.G.B.-ului sau unor servicii secrete precum cel al Elenei Lupescu, care aflăm că a avut un mare impact asupra crizei politice autohtone interbelice. Mare e grădina lui Ion ! (HERODOT AL II-LEA)

In clădirea Guvernului n-am mai intrat din 28 ianuarie 1990, cînd i s-a forțat mîna lui Ion Iliescu să nu mai conducă, măcar formal, de unul singur. Era zarvă și multă lume atunci : Dan Iosif alergînd desfigurat pe culoare ; Cazimir Ionescu țipînd — „sînt mii de morți afară" (ceea ce, firește, nu era adevărat) ; Ion Iliescu și Petre Roman, nedezlipiți, intrînd și ieșind din sala în care era o adunare de toată mîna, încercau, numai ei știind cum, să respingă formarea a ceea ce mai tîrziu avea să se numească C.P.U.N. Ca în coșmaruri îl văd pe Brucan scrutînd sala și pe Sergiu Nicolaescu în cel mai important rol al carierei sale; mai văd lîngă perete, așezat pe scaun, un ins înțepenit în zîmbet, cu papillon, despre care eu, pe atunci, nu știam că se numește Ion Rațiu. Îmi mai amintesc de soldatul care te ducea la closet cu mitraliera și de redactorul șef de atunci al revistei, Stelian Tănase care, răzîndu-mi probabil groaza din ochi, mi-a ordonat scurt : „Rămîi. Ești ziaristă !".

După doi ani și ceva, intrînd în clădirea Guvernului, nimic nu-mi mai amintește de teatrul dramatic al democratizării noastre. Geamurile sînt toate la loc și curate ; liniște, covoare, lumini, aer condiționat și un miros ca în străinătate.

În atmosfera deja încinsă acum a campaniei electorale, premierul Stolojan evită să mai acorde interviuri. De ce ? Pentru că, fiind cel mai popular om politic, dar care a refuzat sistematic să candideze (în ciuda ofertelor generoase), el nu vrea să influențeze în nici un fel opinia cetățenilor. Chiar și pentru cei care-l contestă vehement, rămîne de neînțeles cum de a reușit „finanțistul" care ne-a golit buzunarele să-și atragă atîta simpatie. Este motivul pentru care nu i-am adresat d-lui Stolojan întrebări economice, de specialitate, încercînd mai degrabă să deslușim alte laturi ale personalității sale. Cu atît mai mult cu cît, se pare, cariera sa de prim-ministru va avea parte de o simetrie : mineriada propriu-zisă '91 / mineriada sindicală '92. Cum va face față dl. Stolojan sindicatelor care se împotrivesc reducerii subvențiilor de la 1 septembrie, amenințînd cu grevă generală ? Ce fel de negocieri va avea cu sindicatele, care au de-acum și partid ? Economice sau politice ? Va fi respectat calendarul reformei care prevede atingerea unei noi cote a sărăciei în schimbul obținerii unei finanțări externe ?

Deși foarte apropiat, prin conținutul fierbinte al acestor zile, septembrie pare departe.

La sfîrșitul interviului acordat (pentru care îi mulțumim încă o dată și d-nei Virginia Gheorghiu — purtătorul de cuvînt), premierul Stolojan a mărturisit : „După ce plec de aici, vreau ca nimeni să nu-și mai amintească de mine". Va fi, desigur, greu. (R. P.)

EU CRED CĂ, ÎN GENERAL, AM FOST SUFICIENT DE FERM

— Interviu cu THEODOR STOLOJAN, primul-ministru al României —

Fermitatea nu înseamnă să te dai cu capul de un perete pînă îți spargi capul

Domnule Theodor Stolojan, sînteți, la ora actuală, cel mai popular om politic. Cel puțin așa rezultă din sondajele de opinie. De ce nu folosiți acest capital ?

Încă mai sînt ? Toate treburile astea sînt cu termenul de **încă**. După septembrie însă, nu știu dacă oamenii **vor** mai avea aceeași impresie. Dar **să** vă răspund: ați citit raportul meu **pe care l-am** prezentat în Parlament **în 16** octombrie '91 ? Acolo spuneam **că nu voi** folosi această exercitare a **funcției de** prim-ministru pentru a acumula capital politic pe care să-l **folosesc pe** urmă în alegeri. A fost **atunci** condiția compromisului care **s-a** realizat într-o perioadă foarte **grea.** Dar lumea a uitat acea perioadă. Și nici nu e prea rău că a uitat așa de repede.

Credeți că ați cîștigat acest capital politic prin fermitate sau prin transparență ? Unde socotiți că nu ați fost suficient de ferm și unde nu ați fost suficient de transparent ?

Eu am mai explicat : fermitatea nu înseamnă să te dai cu capul de un perete pînă îți spargi capul. Fermitatea, cel puțin din punctul meu de vedere, înseamnă să știi să-ți fixezi clar obiectivele și să faci orice înțelegere care să te poată conduce la realizarea acestor obiective. Deci, fără să pierzi din vedere obiectivele pe care le ai, să faci concesii și compromisuri de așa manieră încît, în final, să-ți poți atinge obiectivele. Și în același timp, deciziile pe care le iei să nu te poată exclude din drumul către obiectivele pe care trebuie să le atingi. Uneori chiar trebuie să faci un compromis care poate încetini ritmul ? sau care poate schimba puțin drumul. Dar problema rămîne să-ți atingi obiectivele. Și-atunci trebuie să dovedești fermitate. Bun. Vedeți, chiar și în acest recent și atît de controversat caz, Harghita și Covasna în care am fost acuzat că n-as fi dat dovadă de fermitate, problemele sînt de altă natură și este necesară o analiză foarte atentă a efectelor pozitive și negative în luarea unei anumite decizii. Din păcate, o asemenea analiză, eu, personal, n-am dus-o pînă la capăt, bazîndu-mă foarte mult pe cea făcută de alții. Dar în momentul în care am făcut eu însumi analiza punînd în balanță efectele negative cu cele pozitive, am considerat că o nouă abordare a problemei poate aduce mai multe efecte pozitive decît negative. Și sînt convins că, de data aceasta, am luat o decizie în favoarea României și a poporului român.

Multe alte argumente m-au făcut să consider că în Harghita-Covasna trebuie găsită altă soluție

Tocmai voiam să vă întreb dacă schimbarea prefecților de Covasna și Harghita a fost urmarea unei analize din care să rezulte că ei nu sînt competenți.

Noi am avut motive să-i schimbăm pe ambii prefecți. Există însă o diferență între ei : în timp ce prefectul de Harghita trebuia schimbat mult mai de mult (a fost o greșeală a Guvernului că n-am făcut-o iar eu, personal n-am fost sesizat de ce se întîmplă acolo, pentru că l-aș fi schimbat mai de mult), prefectul de Covasna putea fi schimbat pentru aceleași motive pentru care pot fi schimbați încă alți zece prefecți.

Și ați schimbat alți prefecți ?

Da. Nu numai prefecți, ci și subprefecți. Foarte mulți. Am schimbat și schimbăm în continuare peste tot unde constatăm că acestia nu-și îndeplinesc atribuțiile cum trebuie. Însă nu e simplu de apreciat această îndeplinire de atribuții, în condițiile actuale.

Nu era de prevăzut impactul special pe care urma să-l aibă o asemenea mișcare în zona respectivă ?

La o analiză mai atentă, cu siguranță. Consider că aici vina îmi aparține în primul rînd mie, pentru că nu trebuia să mă bazez doar pe analizele făcute de specialiști în domeniu ci trebuia să adîncesc eu însumi mai mult această problemă, așa cum, de altfel, ulterior am făcut-o, atunci cînd mi-am dat seama de turnura nedorită a lucrurilor. Nu în sensul că protestau. Faptul că protestau era firesc. Și U.D.M.R., și ceilalți români de naționalitate maghiară. Deci nu pentru că protestau ei pentru că au fost multe argumente care m-au făcut să consider că aici trebuie găsită o altă soluție, deși știam că noi avem tot dreptul să facem o astfel de schimbare. Așa am și discutat cu ei și, în cele din urmă, au înțeles foarte bine. Pentru că, la început ne contestau chiar dreptul de a face asemenea numiri. Dar, o judecată limpede și o analiză completă a problemei ne-au arătat că nu de asta trebuia să ne ocupăm acum, înainte de alegeri. La ora actuală există anumite priorități, inclusiv politice. Iar datoria mea, în primul rînd este de a subordona alte acțiuni prioritățile politice de moment. Vreau însă să spun că au mai fost și alte argumente care ne-au făcut să luăm decizia respectivă. Aceste argumente nu le putem arăta în ora actuală, dar, peste 4—5 luni ele, vor putea fi dezvăluite fără nici o problemă. Deci, o analiză a problemei și pe plan intern și pe plan extern m-a condus la convingerea foarte clară că lucrurile în Covasna — Harghita trebuie abordate altfel. Și pot să vă mai spun încă un lucru pe care eu l-am descoperit abia acolo, după nenumărate ore de discuții : cetățenii care reprezintă minoritatea română în acele două județe doresc să aibă prefecți români, au în vedere probleme ce nu se rezolvă prin faptul că ar avea prefecți români. Problemele lor de acolo trebuie rezolvate printr-o politică guvernamentală și parlamentară adecvată. Aici ar trebui luată o decizie care să nu țină seama de orgolii : o decizie luată știind cu pieptenele în apă rece și judecînd bine. Eu, personal, am dedicat acestei probleme două săptămîni pentru a încerca să găsim o soluție legală.

Vi s-a mai întîmplat ca, bazîndu-vă pe analizele altor specialiști, să fiți obligați să le luați de la capăt ?

Da. De multe ori. În general însă am evitat să iau decizii în anumite probleme înainte de a fi parcurs și eu analiza. Dar aceasta nu e o situație normală. Eu nu ar trebui să procedez niciodată așa. Ar trebui să mă bazez pe analizele specialiștilor (ceea ce este o regulă în democrație) : un guvern trebuie să se bazeze pe consilieri. La noi însă, unele evenimente se derulează atît de repede și cum acest guvern știți că este puțin... n-aș vrea să zic handicapat... În fond, putea să fie un viceprim-ministru în atribuțiile căruia să existe în mod permanent problema minorităților. Nu un ministru pentru minorități, ci un viceprim-ministru care să se ocupe permanent cu această chestiune și care să aibă permanent informații complete. Revenind la schimbarea prefecților din Harghita și Covasna : în acea perioadă eu am fost prins, dacă vă mai amintiți, cu o serie întreagă de acțiuni care vizau deblocarea etc., și realmente, n-am putut să judec foarte limpede acea decizie. Acea decizie, din punctul de vedere al consilierilor care au propus-o, era corectă. Dar ei nu au avut și alte informații. Cînd am discutat problema în Guvern, nici de acolo n-a rezultat altceva (de obicei, discuția în Guvern mai scoate la iveală o serie de lucruri). Deci acea decizie, care era corectă din punct de vedere legal, a fost luată neavînd însă toată informația. Beneficiind de experiența celor două săptămîni în care m-am gîndit la această problemă, am ajuns și eu la cîteva concluzii de la care foarte greu mă mai întoarce cineva acum. Prima ar fi : nu prefecții români rezolvă problemele pe care le are minoritatea română în cele două județe. Aici trebuie elaborată o politică a Guvernului, o politică a Parlamentului care, bazată pe Constituție, să permită o abordare adecvată. În acest scop, am luat deja măsura de a trimite acolo o echipă care să facă o analiză socio-economică a problemelor minorității românești : de ce are sentimentul de insecuritate, de insatisfacție. Vă dau un singur exemplu : într-unul din orașele de acolo sînt 3—4 licee : 2—3 maghiare și unul românesc. Liceului românesc i s-a repartizat cea mai proastă clădire. Ce să facă prefectul român ? Să-l mute într-o clădire mai bună ? Iese pârjolală ! În acel caz Guvernul României poate rezolva chestiunea, punînd mîna și consolidînd clădirea respectivă. Și ăsta este un exemplu minor. Da-s multe...

Pe care le vom afla abia peste cîteva luni ?

Da. Voi spune ce a cîntărit cel mai mult în această decizie. Deocamdată însă nu pot spune. Din ce cauză ? E agitație, campanie electorală. Lumea folosește pe plus, pe minus... Ați văzut, primarul de Cluj a și luat-o în brațe. Are stindard de luptă acum.

Uneori am fost dezamăgit

Bine. Înțeleg că în cazul Covasnei și al Harghitei ați fost ferm. Eu vă întrebasem cînd socotiți că nu ați fost suficient de ferm.

Vedeți, ce înseamnă suficient de ferm ? Eu zic că, în general, am fost suficient de ferm. În sensul că n-am pierdut niciodată din vedere obiectivele pe care mi le-am propus. Că am găsit multe echilibre pentru a depăși momente grele cu sindicatele, de pildă este adevărat. A trebuit uneori — nu să cedez, că nu-i vorba de cedat — să găsesc acea soluționare care să mă poată duce înainte, care să nu mă oprească înapoi — chiar ceva. Sigur, eu zămăgit că a ză este spor alurea pentru tate, gen stat cioare s.a.m.d. făcut corelați pînă la urmă bule să judeci gative și cele tr-o stare de c c-as evita con ficilitate obiec mei. Problem reformei. Dar lungirea drum stabilitate azi.

Vă referiți vernului de a la o doua et venților ?

A nu fug septembrie în finantare exte vea nevoie d cepe să funcți și jumătate, rea efectivă plasmele finan reză între do nă a începe

F.D.S.N-u Ce să aj

Aveți relați cu responsabil Cu cine colab

În Guvern ?

Da.

Eu colabore ajută să-mi mi le-am pro

Și cine vă

Păi vedeți... de spus. Oric tionale mi-a momente, înc lirii datei ale voiam în vară puteam spune norma : erau stabilitate pol guvern forma cute pe vară are internațio nantare exter

Deci, F.S.N. F.D.S.N.-ul ?

F.D.S.N.-ul sorțiune ?

Dar se F.D.S.N.-ului împotriva sta pentru iulie.

Nu numai F.S.N.-ul cu Convenția cu mentul e com lumea a avu ești pentru a gia pentru bă cate însă, pr crificate inter

Degeaba să iasă il voteaz

În întîlniril reprezentanți

să nu mă dea
să mai si atrici cite
negeri, am fost de-
uit să fin de acord
la salarii complet
le ramuri de activi-
ă-fereastră, în pi-
care sigur că au a-
lariti/preturi. Dar,
i cum este — tre-
o dată efectele ne-
tive cînd ajungi în-
intare. Nu înseamnă
tarea dacă ar fi pe-
e reale ale refor-
să rămîi pe drumul
dare înseamnă pre-
In loc să ajungi la
ngi peste un an.
rei la intentia Gu-
e de la 1 septembrie
de reducere a sub-

tă măsură de la 1
nă a rămîne fără
Noul guvern va a-
timp pentru a în-
e, o lună — o lună
discutiile si obtine-
antării de la orga-
internationale du-
pentru luni. Înseam-
rost anul '93.

bia a apărut.

?

itice si profesionale
n F.S.N. si F.D.S.N.
i mai bine?

i toti cei care mă
obiectivele pe care

i mai bine?
m este foarte greu
Frontul Salvării Na-
dat sprijin în citeva
în problema stabi-
ile pe care noi le
ntru că în vară, eu
mi-am îndeplinit
ilii relativ bune de
si economică. Noul
a tot timpul să dis-
organismele financi-
programului de fi-
...
v-a sprijinit. Dar

a apărut. Ce să

că reprezentantii
votat în Parlament
ii datei alegerilor

fost clar : s-a spart
D.S.N.-ul, s-a spart
ea liberalilor. Feno-
. Se pare că toată
voie de acest **time-**
tine la punct strate-
electorală. Din pă-
minare, au fost sa-
economice.

pregește cineva
dacă poporul
pe Y

embrilor G.D.S. cu
organismelor interna-

tionale, s-a înțeles că o victorie în a-
legeri a lui Ion Iliescu ar diminua
increderea Occidentului în evolutia
noastră spre democratie si reformă.
Partenerii economici occidentali cu
care dumneavoastră ati discutat v-au
lăsat aceeasi impresie?

Aici conceptia mea e puțin mai simplă decît a celor care dialoghează întruna. Stiți **(zîmbește)**, au timp zi de zi de discutii... Deci, ceea ce interesează în străinătate este procesul democratiei. Democratia ca atare, nu oamenii. Pe ei îi interesează foarte mult **democratia, procesul democratic.** Ei vor să aibă certitudinea că alegerile se desfășoară liber, că optiunea populației este liberă si că procesul este corect organizat. Populatia trebuie să opteze. Pentru cine optează populatia aceea este suveran. Nimeni din afară sau dinăuntru nu poate să facă judecăti asupra optiunii pe care si-a exprimat-o populatia prin vot. Asta ar fi cea mai cumplită formă de negare a democratiei. Ca să fiu clar : problema nu este Iliescu sau Constantinescu sau Funar sau Cojocaru. Problema este a democratiei. În România functionează sau nu democratia? Pentru că degeaba doreste cineva să lasă X dacă poporul îl vrea si-i votează pe Y. Ne place sau nu ne place X — asta e partea a doua. Considerăm că X este mai bine văzut în afară — e partea a treia. Voința populației de a vota pe X sau pe Y — asta înseamnă democratie. Toată lumea din afară doreste ca acest proces să fie asigurat, înainte de a iesi X sau Y. Sigur că X, să zicem, poate să întrunească mai multe garantii, mai multe simpatii si... Eu, neparticipînd la campania electorală, nu vreau să mă pronunț. Nu vreau să mă pronunț eu acum că dacă îl alegi pe Iliescu se întîmplă nu stiu ce sau dacă îl alegi pe Constantinescu se întîmplă nu stiu ce. Observati că Eltîn este sprijinit extraordinar de Statele Unite, dar si de alte tări din Occident. Credeti că pentru Eltîn? El, fostul cadru în timpul conducerii P.C.U.S.? Nu. El este sprijinit pentru că în prezent nu are altă alternativă serioasă care să dea o anumită garantie pentru continuitatea unor procese din Rusia. Deci, la noi, prima conditie este de a asigura un proces democratic în care populatia să-si poată exprima liberă votul, iar rezultatul votului trebuie acceptat. Pentru că, dacă nu-l acceptăm atunci e vai si-amar de capul nostru.

Înteleg. Dar nu cred că vă este indiferent alesul din septembrie măcar pentru mersul reformei.

Sigur. O anumită amprentă va exista. Dar nu sînt două reforme. Reforma e una : ceea ce trebuie făcut aici acum. Sigur că sînt păreri, nuanțe în ceea ce priveste realizarea privatizării. Cojocaru are minunea lui : dă tot, face tot.

Nu vorbeam de varianta Cojocaru, ci de varianta dumneavoastră, care va fi în mîna noii conduceri a-lese. Noua conducere poate să continue reforma, sau, dimpotrivă, s-o stopeze.

N-o poate stopa nimeni. După părerea mea, decît dacă, vorba aia...

Dar pot interveni bucle nedorite.

A, bineînțeles. Chiar multe. O primă buclă pentru noua conducere va fi de vreo două luni în care nimeni să nu stie unul de altul. Retineti că din 27 septembrie guvernul Văcăroiu nu mai ia nici o hotărîre de fond. Mă înțelegeți? Chiar mă gîndesc serios ca de pe 28 septembrie să las aici un directorat, ceva si să mă duc si eu în concediu. Vreau să spun că din 27 septembrie Guvernul Văcăroiu nu mai scoate hotăriri prin care să aducă reglementări, modificări ale reformei ci, ce) mult, chestiuni mărunte, zilnice.

V-am întrebat mai devreme de transparență si nu mi-ati răspuns. Socotiti că ati fost suficient de transparent în ceea ce priveste aplicarea reformei?

Suficient e greu de spus. Oricum, am acordat mult mai multă atentie prezentării a ceea ce noi vrem să facem. Iar cu presa ne-am îmbunătătit mult relatiile **(zîmbește)** comparativ cu vechiul guvern. Sper ca si noul guvern să le mentină.

Nu trebuie să ne considerăm nici ultimii nici buricul pămîntului

La alegerile din mai '90 ideea a fost că s-a dat pămînt țăranilor (acte de proprietate nu există nici acum). În septembrie '92, prin certificatele de proprietate, se merge pe ideea că se dau fabrici si uzine. Cum comentați?

E un fel de-a zice. Procesul nu e scurt. Dar, după părerea mea, distribuirea certificatelor de proprietate reprezintă un factor extraordinar, în sensul că va permite populației să participe la cumpărarea de actiuni. Nu toti oamenii au neapărat bani ca să cumpere actiuni. Or, odată ce se stabileste o relatie de valoare pentru certificatele de proprietate, se vor putea cumpăra cu aceste „hîrtii" actiuni la întreprinderile la care cetățeanul este interesat, creîndu-se o fluidizare pe piata însăsi a privatizării. Privatizarea va fi un proces îndelungat în timp, așa cum arată deja viata peste tot. Vedeti, noi nu trebuie să ne considerăm nici ultimii, dar nici buricul pămîntului, cum cred unii. Sîntem si noi într-un ansamblu care se miscă nici prea repede, nici prea încet.

Domnule Stolojan, cum de n-ati avut 100 de lei ca să vă cumpărati certificatul de proprietate?

Ei, Doamne. E foarte simplu : cumpărăturile în casă le face sotia mea, că ea mai umblă prin piete. Iar eu plec dimineata si ajung seara. Petrec toată viata, mă rog, peste 14 ore aici. Nu sînt nevoia să port niste bani la mine. Cam asta e.

Acum, în România, corupția are două cauze

As vrea să ne vorbiti despre coruptie. Are Guvernul suficiente date despre acest fenomen, date care să-i permită o analiză?

Da, bineînțeles. Avem fel de fel de informații. Avem si niste analize. Poate n-au fost puse cap la cap. Anumiti ziarisți s-au pronunțat că eu m-aș împăca cu un anumit gen de coruptie, ceea ce e departe de mine. Coruptia este un fenomen care creează frustrare populației. Populatia trece acum printr-o perioadă grea, cea a tranzitiei. În momentul în care tranzitia este însotită si de coruptie, populatia trăieste un accentuat sentiment de nedreptate : în timp ce majoritatea are greutăti, o mînă de indivizi folosind coruptia, îsi asigură un nivel de trai foarte bun. Acum în România, coruptia are două cauze : o cauză este comună pentru toate societătile (vedeti foarte bine ce se întîmplă în Italia), este un fenomen care dăinuie vesnic si problema care se pune este de a-l diminua intensitatea. Intensitatea poate fi redusă prin măsuri drastice, prin acordarea unui statut onorabil funcționarului public s.a.m.d. Există însă o coruptie specifică, generată chiar de tranzitie. În această perioadă reforma atacă diferite sectoare ale societătii, dar ritmurile sînt diferite, mentalitătile se schimbă în ritm diferit si din această neîmbinare între institutiile si mecanismele societătii rezultă o anume coruptie specifică tranzitiei. Acest tip de coruptie poate fi rezolvat numai făcînd, cît mai repede, transformările. Si am să vă dau un exemplu : zahărul. Ce s-a întîmplat? În această perioadă în care noi nu avem o suficientă productie internă de zahăr, singura posibilitate de a acoperi cerintele era importul. O solutie tranzitorie a fost ca, pe lîngă comenzile guvernamentale de zahăr subventionat, să dăm posibilitatea si particularilor să aducă zahăr din import pe care să-l vîndă la pret de piată. Unde am greșit noi însă? Am scos comenzile guvernamentale la licitatie si ele au fost cîstigate de firme private, iar firmele private au învătat repede că cel mai simplu mod de a cîstiga pentru ei e de a nu mai aduce comanda de zahăr subventionat si de a aduce numai comenzile lor. Cum altfel ar mai fi putut vinde zahărul cu 300 de lei kilogramul? Pentru că dacă circula si zahărul provenit din comenzile guvernamentale, sigur că pretul ar fi rămas între o sută, o sută si ceva. Populatia si-ar fi luat necesarul de zahăr subventionat, fără să mai aibă nevoie să mai apeleze prea mult la cealaltă piată. V-am dat un exemplu de coruptie din cadrul comertului. E însă foarte greu de depistat coruptia, pentru că toată lumea lucrează aparent legal. Acest gen de coruptie îl putem elimina numai corectînd sistemul pentru că altfel el va produce în continuare coruptie. Pentru cazul zahărului, noi am luat măsuri : importul pe comenzi guvernamentale îl vom face numai prin anumite întreprinderi de comert exterior, desemnate ca atare. Coruptia, specifică tranzitiei, apare si în cazul aprobărilor pe care trebuie să le dea fel de fel de administratii. Funcționarii de acolo... stie toată lumea ce se întîmplă.

Dar despre coruptia în Ministerul Transporturilor ce ne puteti spune?

Bun. Acolo treburile sînt de altă natură. Acolo există pozitii diferite în legătură cu privatizarea flotei. Există în flota românească un grup care doreste să facă privatizarea flotei într-un anumit fel, iar ministerul, ministrul Transporturilor si departamentul de navigatie au o cu totul altă părere. Si pentru că banul e ochiul dracului, sigur că în această ciocnire de interese si idei s-au pus în mișcare nu doar idei, ci si acuzații publice, campanii de presă. În acest caz, adevărul este că cel puțin după părerea mea, ministrul Transporturilor nu are nici o legătură cu fenomenul de coruptie. Este un om în care eu am încredere deplină. Dînsul a explicat de mai multe ori pozitia ministerului din punctul de vedere al apărării intereselor României în ceea ce priveste flota ei comercială. Sigur că si aici se va găsi o solutie care să accelereze procesul de restructurare a flotei, inclusiv privatizarea ei. Deci, în cazul Ministerului Transporturilor, asistăm la o ciocnire foarte puternică de interese care a stîrnit toată vîltoarea asta din mass-media. Dar nu este vorba de coruptie.

Asistăm în ultima vreme la mai multe procese în care, în mod flagrant sînt încălcate regulile de procedură. Ar fi suficient să ne amintim procesul C.V. Tudor. Ce relații aveti cu ministrul de Justiție liberal, dl. Quintus?

Foarte bune. Dar eu mă mărginesc că se încalcă procedura. Pentru că este o chestiune clară : dacă se încalcă procedura, există căi de atac. Justitia este o putere în stat si, în ceea ce priveste procedurile, ea nu ascultă de ministrul de Justitie. Vreau să fac o paranteză : mi s-a transmis din Harghita următorul lucru : dom'ne, zice, adică dacă dumneata nu intervenea, nu se făceau alegeri cum trebuie în Tîrgu Mureș? Si eu i-am explicat : nu, dom'ne, nu asta e problema. Acolo, pînă la urmă justitia si Constitutia îsi spun cuvîntul. Dar una este cînd si Guvernul este consultat — pentru că, într-adevăr, în acea chestiune Guvernul a fost consultat, iar mie, fiindu-mi clară problema, mi-a fost usor să spun : da asta este procedura corectă. Ce vreau să spun? Cînd mai multe părti judecă același lucru si ajung la aceeași concluzie, posibilitatea de a trage o concluzie eronată e mai rară.

Deci, în justitie există căi de atac pentru oricine consideră că i se aplică o procedură incorectă. Eu nu pot influenta justitia spunîndu-i : judecă așa sau altfel. Faptul că există această separatie a puterilor...

Reală sau o separatie toi de tranzitie?

Ce se întîmplă? Separatie de tranzitie... Separatia există. Este legiferată. Dar si aici s-au creat institutii noi. Da? Trebuie schimbate mentalități, or fiecare este un proces, nu dă randamentul maxim din prima zi. Dar, după părerea mea, această separatie face ca diferența între lege si aplicarea ei să devină tot mai mică. Vrînd-nevrînd, această diferență scade. Pentru că, ce era la noi în trecut? Era o mare diferență între ceea ce scria în Constitutie si ce se întîmpla în realitate. Nu puteam să reclam în justitie invocînd Constitutia, că nu mi s-a dat viza să văd o țară pe motiv că nu stiu ce rudă am, pe nu stiu unde. Ce dacă mă duceam la justitie? Ce-mi făcea justitia? Acum poti să-ti aperi dreptul. Iar cei care ziceti că sînt cu Vadim Tudor în proces, să actioneze în justitie. Am văzut-o pe d-na Robu la SOTI. Păi... mie mi-ar fi si frică să intru într-un litigiu cu dînsa.

Domnule Theodor Stolojan, ce veti face după alegerile din septembrie?

As vrea să lucrez doi ani la o organizatie financiară internațională care să-mi permită un răgaz pentru a studia mult mai atent, prin studii comparative între țările estice si tări în curs de dezvoltare care au parcurs tranzitii, fenomenul de dezvoltare. Deci, doi ani as face un studiu atent asupra țărilor care au avut succes în tranzitie si care au găsit politici de sustinere a dezvoltării. Si pînă acum am citit destule, dar e nevoie aici de o analiză fină. După care, sigur că as reveni în țară si... pînă atunci mai e timp.

Interviu realizat de
RODICA PALADE

VLADIMIR TISMĂNEANU

O ÎMPROȘCARE CU NOROI

POLITICA EUROPEI DE EST SE URÎȚEȘTE

Demisia lui Václav Havel din postul de președinte al Cehoslovaciei încheie un capitol — poate cel mai eroic — al dramei eliberării Europei de Est de comunism. Ea dovedește că ruptura de leninism nu duce în mod necesar la democrație și că va fi nevoie de mulți ani pentru a lichida moștenirea indoctrinării comuniste.

După cum a spus Havel însuși, demisia lui este legată de dezaprobarea generală față de valorile pe care el le reprezintă. „A trăi în adevăr" s-a dovedit a fi la fel de greu după comunism ca și înainte de căderea acestuia.

Îndată după prăbușirea regimului comunist, Havel a încercat să propună un nou model politic, un model care să depășească constrîngerile convenționale ale ideologiei. După cum s-a exprimat săptămîna trecută, Rita Klimova, ambasadoarea lui Havel în SUA, acesta a încercat să introducă bună cuviință în politică. Și mie nu mi se pare o exagerare să-mi permit să afirm că politica lui Havel a respins consecvent excluzivismul și intoleranța, în favoarea drepturilor și responsabilităților individuale ale omului.

Confruntată, însă, cu amenințările lui „realpolitik", această abordare și-a demonstrat limitele : pur și simplu era prea idealistă și de aceea esențialmente nepulincioasă. Între timp, partide și mișcări nou apărute, fascinate de identitățile etnice, au căpătat forță, creînd un alt spațiu politic în care demagogi de toi felul puteau cîștiga teren.

Havel a mizat pe moralitate, în timp ce adversarii lui au ales politica invidiei, a resentimentului și chiar a urii. Două viziuni de credințe care s-au ciocnit : pe de o parte convingerea că individul și drepturile sale constituie problema centrală în construirea unei societăți deschise ; pe de altă parte exaltarea unor denumiri colective ca Națiune, Stat, Biserică. În timp ce filozofia aceasta a devenit un alibi pentru apariția unor profeți populiști și a unor ideologi șarlatani, doborîrea comunismului s-a datorat mai ales celui dintîi.

În comunism, intelectualii independenți, ca Havel, și-au îndreptat rezistența politică și culturală împotriva regimului, și a puterii, și au formulat gramatica societății civile în devenire. Acești intelectuali erau, poate, admirați de public, dar numai în tăcere ; puțini au fost cei ce au îndrăznit să li se alăture pentru a zdruncina pacea totalitară. Acum, în plină prăbușire a instituțiilor comunismului, acești foști disidenți, acești tulburători ai ordinii sînt din nou atacați și marginalizați. Cei ce-i critică sînt adesea recrutați dintre cei ce nu s-au distanțat de vechiul regim.

Un scriitor ceh a descris de curînd această nouă clasă politică drept „solidaritatea vinovăției". Suporterii lor sînt ostili foștilor disidenți tocmai din cauza insuportabilei deosebiri etice dintre cei care au făcut ceva pentru răsturnarea comunismului și cei ce n-au făcut nimic ca să nu riște să-și ruineze cariera sau să-și pună în pericol libertatea personală. Ironia este că tocmai din partea lor se fac auzite cele mai stridente chemări la îndepărtarea celor compromiși și la stabilirea apartenenței naționale a unora.

Răzbunarea celor care n-au contestat niciodată comunismul, împotriva celor care l-au contestat este un sindrom caracteristic al întregii zone. Disidenții din Europa Centrală și de Est au fost admirați și chiar iubiți, dar numai atît timp cît au fost victime. Odată ajunși în lumina reflectoarelor, au fost priviți cu ranchiună și resentiment. În primăvară, Slavenka Drakulic, jurnalistă croată, autoarea sarcasticei lucrări „Cum am supraviețuit comunismului și chiar am rîs", a prezentat această temă în forma ei cea mai extremă : „Credeți într-adevăr că în toate fostele state comuniste disidenții sînt acum împroșcați cu noroi ?"

Adevărul este că Havel și personalitățile Cartei '77 nu sînt singurii perdanți în rușinoasele tîrguieli ale politicii post-comuniste. În Polonia, de pildă, Adam Michnik, editorul publicației Gazeta Wyborcza și, de un sfert de veac, adversar neînduplecat al comunismului, este ținta unei campanii de compromitere, continuă și extrem de agresivă, din partea unei reviste populare săptămînale, condusă de un fost purtător de cuvînt al Juntei răsturnate de la putere.

În România nici un fost disident nu face parte din guvern, în timp ce sicofanții lui Nicolae Ceaușescu prosperă sub protecția poliției secrete în continuă dezvoltare. Laszlo Tokes, pastorul protestant din Timișoara, a cărui rezistență împotriva poliției secrete a lui Ceaușescu a fost scînteia detonatoare a revoluției, este acum descris de apostolii „adevăratului românism" ca agent maghiar, un sybarit și un conspirator împotriva integrității României. Luna trecută Tokes a depus mărturie în fața Grupului pentru Drepturile Omului al Congresului SUA și a vorbit despre nenumăratele amenințări cu moartea pe care le primește în continuare.

Dificultățile lui Michnik și ale lui Havel ilustrează soarta intelectualilor și a activiștilor prinși în vîltoarea politicii de împroșcare cu noroi, de intrigi sordide, de pasiuni meschine și de lipsă de interes pentru valorile morale înalte. În timp ce în America împroșcările cu noroi merg de la denaturări la forme direct ridicole: „El este membru ucigaș de polițiști al ACLU, iar eu nu sînt" sau „Eu știu să ortografiez «cartof», iar el nu știe" — în Europa de Est situația este alta. Acolo împroșcarea cu noroi a politicienilor, a intelectualilor și a ziariștilor merge de la antisemitism și xenofobie pînă la calomnie.

În aprilie am făcut parte dintr-un grup de discuții împreună cu cîțiva scriitori disidenți din Europa de Est. Una din participante era Eda Kriseova, o blajină scriitoare cehă, disidentă, consilieră a lui Havel, pe atunci președinte. După ce mi-am citit comunicarea oarecum pesimistă despre rolul vital, dar în scădere al intelectualilor critici în Europa de Est, Kriseova s-a apropiat de mine și m-a întrebat : „Ce putem face dacă cei ce ne-au adus la putere nu ne mai vor ?" Mi-a vorbit de pericolele ce îl pîndesc pe Havel și despre creșterea mișcărilor naționaliste care ar putea să amenințe cuceririle revoluției de catifea. Îngrijorarea ei s-a dovedit profetică : Cehoslovacia este pe cale de a se dezmembra, iar Havel a părăsit biroul prezidențial de la Castelul din Praga.

Naționaliștii slovaci care au votat împotriva președinției lui Havel n-au respins doar o persoană, ci o opțiune metafizică. Ei au dovedit că ființele umane pot avea o purtare irațională din simple motive de orgoliu, egoism și ambiție. Havel și intelectualii critici din restul fostului bloc sovietic au descoperit cît este de ușor să repudiezi valorile morale proclamate și practicate de foștii disidenți.

Repudierea valorilor morale este pe cale să pătrundă și în politica ungară, după cum afirmă prietenul meu Gasoar „Gazsi" Miklos Tamas. Cînd l-am întîlnit prima oară la New York, în 1986, el era un filozof disident implicat în așa-zisa opoziție de „samizdat" (literatură autopublicată considerată subversivă de regimul Kadar). Auzisem multe despre Tamas, pentru că el emigrase la sfîrșitul anilor 1970 din România în Ungaria ; era prea independent și prea turbulent pentru a putea supraviețui în climatul sufocant al dictaturii paranoice a lui Ceaușescu.

Și totuși, de îndată ce a ajuns în Ungaria, a devenit un contestatar al ordinii existente, dezamăgindu-i pe șefii comuniști care îl ajutaseră să părăsească România (a emigra dintr-o țară comunistă în alta era poate chiar mai greu decît să pleci în occident).

În 1986 Tamas și cu mine am discutat despre perspectiva unui colaps pașnic al comunismului și el mi-a vorbit despre planurile sale de a crea în Ungaria o mișcare politică de apărare a drepturilor omului. Mai tîrziu, cînd leninismul a dispărut din Ungaria, el a devenit un ideolog al partidului Alianței Liberilor Democrați și membru în Parlament. Datorită cuvîntărilor lui iconoclaste, fragilul filozof specializat în Hegel și Kierkegaard, admirator al lui Isaiah Berlin și al lui Karl Popper, a devenit ținta preferată atît a fostilor comuniști cît și a renăscuților naționaliști (și care uneori se întîmplă să fie aceiași).

Tamas continuă să fie un membru al conducerii partidului său, dar entuziasmul lui a scăzut oarecum. L-am văzut de curînd la Washington și am vorbit pe larg despre surprizele tranziției post comuniste. Cînd l-am întrebat dacă crede că dreapta naționalistă are șanse să vină la putere în Ungaria (și totodată în alte țări ale Europei de Est) el mi-a răspuns melancolic : „Dragă prietene, ei sînt deja la putere".

În sfîrșit, mai există și cazul tulburător al lui Dan Petrescu din România. Scriitor talentat, el l-a denunțat pe Ceaușescu în presa occidentală rămînînd totuși în țară. După revoluția din decembrie 1989 el a devenit ministru adjunct al culturii ; credea că vremea lichelelor politice trecuse.

Dar se înșelase. Noii conducători ai României s-au dovedit a fi marionete ale Securității, așa încît Petrescu a demisionat. El recunoaște cu amărăciune că nu conducătorii români l-au dezamăgit — fiind vorba de o mafie comunistă ei s-au purtat ca atare — ci fascinația pe care o exercită scandalurile murdare asupra populației în general. Acum el conduce o editură și contemplă jalnicul spectacol al politicii românești post revoluționare : demagogia, intrigile și extraordinara reapariție a emoțiilor tribale în discursul public.

„Poate că este prea devreme aci pentru democrație", spune Petrescu a lehamite în apartamentul său din București, luna trecută. Era împreună cu soția sa Teresa, sora lui Ioan Petru Culianu, profesor la universitatea din Chicago, asasinat în clădirea universității în mai 1991. Întocmai ca revoluția română, crima a-ceasta rămîne învăluită într-un mister de nepătruns. Culianu criticase extremismul naționalist și acuzase noul regim de la București de a fi o combinație de fascism și stalinism.

Această îmbinare nocivă a extremei drepte cu extrema stîngă a fost menționată de Michnik : „Naționalismul este ultimul refugiu al comunismului", a spus el la o conferință în aprilie. Ulterior cu cîteva ore înainte ca Michnik să se întoarcă la Varșovia, ne-am întîlnit pe Staten Island. L-am întrebat ce pericol reprezintă naționalismul și care este datoria inteligheției critice. Cîțiva polonezi anticomuniști agresivi îl criticaseră pentru că refuzase să participe la o conferință ținută în Polonia despre decomunizare.

În felul lui inconfundabil, cu înflăcărarea atît de caracteristică scrisorilor lui din închisoare (cîndva dinamita morală a rezistenței anti-comuniste) Michnik a spus : „Intelectualii nu au dreptul să dezerteze. Ei au o misiune chiar și acum, cînd mulți îi consideră inutili și cred că se pot lipsi de ei". „Ei sînt cei ce rostesc adevărul". El a accentuat, insistent că acum mai mult ca oricînd, adevărul ar trebui să fie patria intelectualilor.

Este prea devreme să scriem un necrolog al inteligheției critice din Europa de Est. Luptele din această regiune se vor intensifica, iar oameni ca Havel, scriitorii-activiști Michnik și Jacek Kuron din Polonia ; Miklos Haraszti, fostul disident, autor al cărții Închisoarea de catifea, în prezent parlamentar în Ungaria, mai au un rol de jucat. Vocile lor ar putea deveni din nou influente pe măsură ce noii politicieni vor avea de înfruntat nemulțumirile maselor frustrate.

Naționalismul poate satisface nevoia imediată de autoafirmare, dar nu poate ajuta țările din fostul bloc sovietic și nici țările fostei Uniuni Sovietice să-și lichideze rămînerea în urmă. În final naționalismul — și adepții lui — nu au ce înlocui valorile civilității și ale universalismului profesate de Havel. La urma urmei, ce altă șansă există pentru Europa de Est de a scăpa din ghetoul politic atît de drag inimilor profeților etnocentriști care par a fi cîștigat o victorie majoră în Republica Federală Cehă și Slovacă ?

Traducere de L. NICHIFOR

(Din The Washington Post – Outlook, iulie, 1992)

Lia Stelo

ADRIAN MARINO

Din nou: STÎNGA, CENTRU sau DREAPTA?

Pe Mircea Vulcănescu l-am cunoscut — acum, cînd ne amintim, după mai bine de patru decenii — în împrejurări de-a dreptul... suprarealiste. Scena s-a petrecut în închisoarea de la Aiud, în 1951. Însă nu oricum, ci la... baie, sub un duş. Omul era înalt şi foarte masiv, credem că suferea îngrozitor de foame, ajunsese aproape un schelet cu falduri de piele încreţită. Dar altceva ne-a izbit, impresie consolidată şi ulterior: ţinuta sa stilizată, uşor hieratică, preocupat de efecte tulburătoare chiar şi în situaţii-limită. Stilul Nae Ionescu îi intrase parcă în sînge. I-am pus sub duş (împrejurarea pare absurdă) o întrebare esenţială, despre cei ce trăiesc pînă la capăt o experienţă, o existenţă, sau cam aşa ceva, temă pe care o adusese în discuţie. Ne-a răspuns că el stie pe cineva. Şi cînd ne-am întors (tot sub duş) să-l întrebăm: „Dar cine este?", Mircea Vulcănescu dispăruse spre marea noastră consternare. Întrebarea a rămas fără răspuns, enigmatică şi tulburătoare, pînă la capăt. Adică pînă azi. L-am mai întîlnit de două-trei ori, foarte fugitiv, în curte, la plimbare, cînd abia puteam schimba cîteva cuvinte. Ultima dată, cred că în toamna sau iarna lui 1951, căci purta palton, aparitia sa era şi mai greu de uitat: se plimba absent, mecanic, epuizat vizibil, cu o batistă albă la gură. Să se apere de microbi, probabil, în... ambianţa pestilenţială a Aiudului. Credem că făcuse o fobie, o fixaţie. L-am compătimit sincer. Apoi nu l-am mai văzut niciodată.

Ne-am reamintit toate acestea (şi multe altele) citindu-i ultima carte: *Nae Ionescu. Aşa cum l-am cunoscut* (Bucureşti, Humanitas, 1992, 174 p). Document memorialistic important, fără îndoială. Dar ilegal, amestec de analize şi mărturii esenţiale, alături de multe detalii anodine şi nesemnificative, de anecdote oarecare şi scene nelegate între ele, insuficient elaborate. Uneori simţim o anumită discreţie voită. Alteori, efectul rememorării este predominant, în dauna stilizării şi organizării finale a manuscrisului. Este vorba, în mod evident, de o primă redactare rămasă imperfectă. Dar şi în acest studiu, textul va face, nu ne îndoim, referinţă.

Două „capitole", mai ales sunt de prim ordin: o analiză lucidă, obiectivă, a „mişcării legionare" şi o sinteză a ideilor politice esenţiale ale lui Nae Ionescu. Sensul discret apologetic şi chiar de reabilitare nu lipseşte. Expuneri limpezi, scrise de un profesionist al ideilor, care obligă la delimitări tot atît de limpezi. Orientările noastre sunt radical deosebite. Le-am expus, de curînd, în aceeaşi ordine de idei, într-un mic articol: *Cultură de dreapta, de centru, sau de stînga?* din *Tribuna Ardealului* (nr. 53, 15 aprilie a.c.), reprodus în vreo două-trei publicaţii centrale şi marginale, comentat în *Timpul* şi în alte locuri. Notez toate acestea doar pentru a ilustra „miza" dezbaterii. Ea este considerabilă. Esenţială. Ce Românie post-ceauşistă urmărim: de stînga, de centru sau de dreapta? Nimeni nu se poate sustrage de la această întrebare şi responsabilitate fundamentale.

Nu insistăm asupra capitolului „legionar" şi al relaţiilor lui Nae Ionescu cu „Mişcarea". Ea revine, într-un fel, în mod inevitabil la suprafaţă. Se poate reţine, în trecere, şi faptul că în *Gazeta de Vest* (Timişoara) se reeditează chiar şi articole pur legionare de... C. Noica, din perioada 1940. I se face un serviciu? Nu credem. Analizele lui Mircea Vulcănescu privesc influenţele interne (oameni politici, industriaşi, Carol II, Mareşalul Antonescu) şi „externe": Germania hitleristă, dar, se pare, şi... Uniunea Sovietică. Un argument ar fi, între altele, că „şeful mişcării muncitoreşti legionare... s-ar fi refugiat la Moscova, după eşecul acţiunii sale, ceea ce însă pare dubios" p. 85). Ştirea, într-adevăr, nu se confirmă. Dimitrie Grozea, căci despre el este vorba, s-a refugiat după 1940 în Germania. L-am întîlnit în fabrică (strungar) la Aiud. Ne-a povestit că a fost un timp deţinut ca „prizonier special", *Sonderhäftling* (dacă am reţinut bine) în închisoarea Spandau de lîngă Berlin. Cînd şi cum a revenit în ţară nu ne-a mai spus. Am păstrat o foarte bună imagine: distincţie şi demnitate personală, ţinută, o linişte superioară. Era, fără îndoială, un tip „rasat", fără nimic „proletar" în el. Ne-a lăsat uneori să înţelegem, cu o vagă ironie, că era în atenţia favorabilă a... autorităţilor. Este una din cele două-trei figuri legionare care ne-au rămas plăcut în memorie. Altele nu. Deloc. Exactă, în esenţă, ni se pare mai ales analiza „structurii mişcării" (grupul intelectualilor, mica burghezie, muncitori, intelectuali), chiar dacă nu completă. Unde pot fi totuşi clasaţi, de fapt, elevii, studenţii, tinerii în general, care au dat „efectivele" cele mai mari de deţinuţi legionari? Dar să rămînem doar pe terenul strict al ideilor politice. În acest punct, despărţire netă, limpede, totală şi definitivă.

Nae Ionescu, în viziunea lui Mircea Vulcănescu, apare aşa cum a fost într-adevăr: un ideolog radical de extremă dreaptă, de o reală personalitate şi distincţie intelectuală şi un adept convins al statului totalitar. Că acesta era de „dreapta" şi nu de „stînga" nu ne consolează. Nu mai vrem, foarte simplu spus, dar ferm şi irevocabil, nici un fel de stat totalitar: nici de dreapta, nici de stînga. Exprimăm o aspiraţie strict democratică, legitimă, conformă şi cu întreaga ordine internaţională. Deci, chiar în termenii memorialistului, Nae Ionescu a fost un „reacţionar de extremă dreaptă în tehnica politică" (p. 91). El se declarase „pentru controlul permanent al partidului, înţeles ca organ de contact cu ţara şi ca organ de control al aparatului administrativ de execuţie, substituit parlamentului — asupra guvernului" (p. 90). Oricine vede identitatea doctrinară totală cu politica P.C.R., cu ideea statului totalitar, respectiv cel comunist.

„Atitudinea făţiş... antidemocratică" (p. 91) a lui Nae Ionescu îl orienta spre „naţionalism-socialism", spre hitlerism, opus „societăţii aritmetizante, a perioadei democratice, în agonie" (p. 141). Viziune total greşită, în treacăt fie spus: democraţia occidentală, îndeosebi cea anglo-saxonă, n-a fost nici înainte, nici în perioada războiului, nici după, nici azi, mai ales, „în agonie". Dovadă că ea a învins, cel puţin pe plan politic şi economic sistemul comunist. Dar iată şi imaginea statului totalitar român în concepţia lui Nae Ionescu. O luăm iar de la capăt?

„I se părea că singură comunitatea spirituală, religioasă, poate justifica comunitatea politică de destin, şi ţara unde vedea el posibilă realizarea deplină a naţionalismului socialist era mai ales Răsăritul şi Sud-Estul european, şi mai ales România, unde scindarea apuseană a individului de grup este încă superficială şi unde se poate înfăptui o comunitate spirituală deplină, pe plan religios, a societăţii politice, poporul fiind în întregime ortodox" (p. 142).

Că Mircea Vulcănescu nu asimilase deloc acest „fundamentalism multilateral" dezvoltat o dovedeşte între altele (inclusiv atitudinea sa politică) şi constatarea că nu este vorba, de fapt, decît — atenţie! — de o „fantomatică reîntoarcere la comunitatea de destin după care (Nae Ionescu, n.n.) alergase" (p 62). Drept urmare, erau respinse, în mod radical, „universul şi valorile epocii moderne, pe care o detesta" (p. 75). Descartes şi Iluminismul, democraţia şi liberalismul (p. 91) figurau pe lista sa neagră. Aceste valori esenţiale — într-o formă sau alta — îşi păstrează însă mereu actualitatea. Să nu uităm nici refuzul „ispitei occidentalizante" (p. 80), deci „Europa" şi nici idealul „dezrobirii româneşti de scoria tiparelor străine" (p. 61). La acest capitol, Nae Ionescu ne apare ca un super-junimist, adversar ireductibil al „formelor fără fond". El visa „să scoată ţara de pe făgaşul pe care l-l croise, de aproape un secol, liberalismul readucînd România în matca dezvoltării ei firesti" (p. 55). Deci, din nou, regresiune şi utopism conservator, pur reacţionar. Cum pot fi întoarse din drum etapele istoriei care sunt totdeauna ireversibile?

Este de mirare că Mircea Vulcănescu nu şi-a consolidat aceste constatări şi observaţii şi cu citate din *Roza Vânturilor* (Bucureşti, Editura naţională, 1937). Admirînd stilul jurnalistic, pur ideologic, limpede, coneis şi uscat al acestei vestite culegeri — în totală contradicţie de altfel cu dilatarea verbală descusută şi adesea literaturizarea ideologică actuală — am făcut din nou o serie de confruntări şi sondaje. Ceea ce ne-a surprins acum mai mult decît altădată a fost nu atît antidemocratismul şi antiparlamentarismul declarat („Parlamentarism? Nu", p. 273), cît utopia şi contradicţia flagrantă dintre premise şi concluzii. Oricît ar fi elogiat Nae Ionescu „contrazicerea" şi lipsa de „sistem", unele incongruenţe ni se par destul de grave. Chiar foarte grave pentru un „filozof". Să luăm foarte pe scurt şi în ordine aceste „năisme":

1. Programul, redus la ultima esenţă, este de o utopie totală, o pură fantasmagorie ideologică, profund reacţionară: „O decuplare a noastră de politica mondială; o închidere a noastră *cît mai departe împinsă* (sublinierea lui N.I., n.n.) în graniţele noastre; o luare în consideraţie a realităţilor româneşti, o scădere provizorie a standardului de viaţă la nivelul acestor realităţi şi aşezarea temeiurilor unui stat ţărănesc de structură ţărănească, singura formă în care noi putem cu adevărat trăi după indicaţiile firii noastre şi singura care poate îngădui o adevărată şi completă rodire a puterilor rasei noastre" (p. 286—287). Izolaţionism, anti-occidentalism, autarhie, subdezvoltare, „ţărănism" (deci nu burghezie, clase mijlocii, industrie etc.), rasism, nimic nu lipseşte (articol din 1923). Numeroase pasaje condamnă fără apel şi „formele arbitrare" (p. 213), formele importate „două falsitatea şi artificialitatea culturii române, de aproape 100 de ani încoace" (de ex., p. 216—217). Or, tocmai în acest punct apare din nou utopia, dar şi o gravă contradicţie.

2. Dacă este foarte adevărat că „toate se leagă în lumea asta şi formează sistem" (p. 261), dacă există într-adevăr o „lege" a „corelaţiei" (p. 215), ceea ce este iarăşi incontestabil, cum se mai poate atunci imagina o Românie integral şi ermetic sustrasă „corelaţiei" cu realităţile europene inevitabile? Cum poate fi ţara noastră complet izolată de „corelaţiile şi structurile" (p. 301) lumii contemporane? Peste tot se face la Nae Ionescu elogiul proceselor organice. Şi totuşi, o gîndire ce se vrea consecvent şi ostentativ „organică" şi „realistă" se dovedeşte, dimpotrivă, profund irealistă. O Românie, care să nu ţină seama nici de influenţe, nici de legile imitaţiei, nici de raportul internaţional de forţe, nici de dinamica integrării europene, este o pură imposibilitate. Integrarea României în Europa este deci, nu mai puţin, un proces firesc, „organic". El nu poate fi împiedicat şi întîrzis decît pe cale „mecanică" (p. 300), ceea ce Nae Ionescu respinge cu indignare. Respectiv prin metode poliţieneşti, teroriste, totalitare, adică tocmai prin metodele aplicate în România de aproape cinci decenii încoace... De sus şi pînă jos, prin urmare, ilogism şi contradicţie flagrantă. Cît priveşte importul „formelor", singura soluţie cu adevărat organică rămîne tot cea întrevăzută de E. Lovinescu: import inevitabil de „forme", care — în timp — îşi vor găsi şi „fondul" corespunzător. Toată abilitatea politică ar consta doar în a organiza şi stimula acest proces istoric. El va fi reluat tot mai mult şi în epoca noastră. Este singura soluţie lucidă, realistă şi constructivă posibilă.

Că „dreapta" actuală reia în forme degradate toate ideile lui Nae Ionescu nu este însă deloc de mirare. Există un „sistem" al ideilor de „dreapta", după cum există şi unul de „stînga", ambele cu logica lor intrinsecă. Faptul este de înţeles. Numai că mai există şi un al treilea „sistem": cel de „centru", ai cărui partizani declaraţi suntem (nu numai noi, de altfel), chiar dacă încă în netă minoritate şi inferioritate. Şi dacă avem un regret — pe care şi această publicaţie de la *Humanitas*, care nu păstrează totdeauna echilibrul între ideologii, îl stimulează — este că ideologia de „centru", liberală, democratică, pluralistă, raţionalistă, individualistă, „europeană" etc., etc., este încă puţin prezentă, combativă şi eficientă în confruntarea ideologică actuală. Şt. Zeletin sublinia această carenţă a liberalismului românesc încă din anii treizeci. O ideologie românească de centru este şi rămîne vitală pentru viitorul democraţiei române, prinsă între două totalitarisme agresive, deloc dispărute. N-ar trebui să uităm niciodată şi în nici o împrejurare această realitate.

3 august 1992

Lie Stela

VASILE PILAT

CONVORBIRI LIBERE DESPRE TRANZIŢIE

II. Este necesară o nouă bază teoretică pentru conceptualizarea tranziţiei

Care ar fi noile fundamente ale ştiinţei economice apte să asigure o mai relevantă imagine asupra funcţionării organismului economic şi să ofere un model teoretic realist al structurii şi desfăşurării tranziţiei ?

Vechile fundamente ale ştiinţei economice ar trebui doar reînnoite într-o viziune unificatoare. Primul şi cel mai important pas este reevaluarea naturii obiectului cunoaşterii ştiinţifice economice, prin recunoaşterea faptului că viaţa economică este o dimensiune organică a vieţii **întregului societal.** În ultimă instanţă, subiectul vieţii economice este **omul.** Componentă a integralităţii inextricabile a organismului social, economia reală şi funcţionarea ei efectivă nu pot fi înţelese decît pe baza unui model teoretic care îşi integrează structurile instituţionale. Ştiinţa economică poate fi o ştiinţă pertinentă şi ea capătă valenţe operaţionale în planul practicii politicii economice numai în măsura în care nu ignoră **conţinutul,** adică mediul instituţional.

Mai mult decît atît, optica instituţionalistă impune, prin ea însăşi, recunoaşterea faptului că economia nu numai că este o dimensiune a întregului societal, aflată în relaţii de interconditionare cu toate celelalte dimensiuni, ci reprezintă un subsistem al întregului societal, **subordonat** acestuia ; drept urmare, subiectul purtător al obiectivelor întregului societal — statul — reprezintă o componentă inalienabilă a organismului economic, cu rol esenţial în funcţionarea lui.

Al doilea pas este abandonarea principiului atemporalităţii cunoştinţelor economice. Economiei, ca oricărui organism viu, îi este propriu caracterul evolutiv. Economiile ce conviețuiesc la un moment dat se pot afla în **timpi istorici diferiţi** ai dezvoltării lor. Instrumentalizarea lor în practica politicii economice poate avea, şi are (aşa cum se poate constata în prezent) efecte foarte diferite în funcţie de „timpul istoric" al respectivei economii, efecte „perverse" în raport cu raţionamentul economic abstract, dar logic, rezultate din neadecvarea la realitatea istorică.

În fine, al treilea pas, care îi implică şi pe primii doi, ar consta în recunoaşterea faptului că economia nu există în general. Ea fiinţează sub forma unor organisme determinate, atît ca timp istoric, cît şi spaţial, cu dimensiuni şi configuraţii structurale — economice, tehnico-economice, de ramură, tehnologice, socio-profesionale etc. — proprii, determinate de evoluţiile anterioare şi de condiţiile actuale relativ constante şi variabile, atît interne cît şi externe. Acest organism este **economia naţională.** Şi atîta timp cît există economiile naţionale, cunoaşterea economică trebuie să fie nu numai o cunoaştere a „economicului în general", ci şi o cunoaştere a organismului naţional ca tip de organism.

Prin ce anume elaborarea unei teorii a funcţionării organismului economic naţional ar constitui o premisă mai relevantă pentru politica economică în general şi pentru concepereа procesului de tranziţie în special ?

Prin faptul esenţial că „modelul teoretic" al economiei naţionale şi-ar integra toţi principalii factori ce definesc, determină şi/sau condiţionează structurile şi funcţionarea acestui tip de organism, factori a căror eludare în elaborarea politicilor economice (mai ales în perioada de profundă reconstrucţie a întregului sistem ca aceea pe care o reprezintă tranziţia) se răzbună crunt. Este vorba de factori ca : populaţia — determinată numeric şi structural ; un teritoriu determinat, cu un anume profil geografico-climatic, cu o anume înzestrare cu resurse naturale ; un ansamblu de resurse productive, cantitativ şi calitativ determinate, care formează „sistemul naţional al forţelor de producţie" prin care se defineşte nivelul de dezvoltare a respectivei economii ; statul naţional — instituţie ce îndeplineşte o dublă funcţie : de delimitare spaţială a organismului economic naţional şi de materializare a funcţiei de conducere a sistemului ; o structură determinată a agenţilor economici (indivizi şi organizaţii), între care se desfăşoară relaţii de producţie şi schimburi de mărfuri, structură bazată pe formele relaţiilor de proprietate în funcţiune. Acestora li se adaugă factorii ce definesc „dublul mediu extern" al organismului economic naţional din afara frontierelor economicului, dar în cadrul sistemului societal naţional-statal (subsistemele neeconomice ale acestuia — social, politic, cultural-valoric), şi din afara frontierelor naţional-statale (mediul economic şi politic internaţional).

Fiecare din aceşti principali factori cunoaşte, în cazul oricărui organism economic naţional dat, stări, forţă de condiţionare a celorlalţi factori şi ritmuri de schimbare extrem de diferite. De aceea, analiza lor teoretică şi empirică constituie premisa indispensabilă a concepereii unei „strategii" sau a unui program-cadru al tranziţiei la economia de piaţă.

Ce implicaţii are asemenea optică asupra caracterului şi conţinutului programului tranziţiei ?

În primul rînd se porneşte de la realităţi şi nu de la un model abstract, depăşindu-se falsa problemă a opţiunii pentru un „model" anume de economie de piaţă. Configuraţia particulară a economiei de piaţă ce se va edifica la noi va fi rezultatul mişcării economiei şi societăţii româneşti, ale căror trăsături definitorii şi, mai ales, mediul extern, sînt total diferite de alte economii invocate ca posibil „model". În al doilea rînd, programul poate deveni **realist :** acţiunile preconizate într-un domeniu anume al economiei vor putea fi concepute şi dimensionate în funcţie de restricţiile şi condiţiile favorizante din celelalte domenii economice şi din celelalte sfere ale întregului organism societal naţional-statal, corelate cu măsurile din aceste domenii şi sfere. În al treilea rînd, continua schimbare a condiţiilor interne impune ca programul să aibă un caracter mobil, să fie adaptabil şi adaptat la noile situaţii. În al patrulea rînd, faptul că modelul teoretic al funcţionării economiei naţionale îşi include statul ca o componentă organică, inalienabilă, şi consideră economia ca un subsistem subordonat obiectivelor întregului, sistemului societal naţional-statal.

Apreciaţi deci că statul trebuie să joace un rol important atît în realizarea tranziţiei, cît şi în „economia de piaţă" ? !

— Da. Foarte important. „Economia de piaţă" nu trebuie înţeleasă abstract. Ea este acel tip de economie în care mecanismele pieţei, ca mecanisme impersonale, de autoreglare a organismului economic, sînt **determinante** şi prevalente în funcţionarea de zi cu zi a economiei. Dar acestea nu sînt singurele, căci pe orizonturi le timp mai lungi, piaţa este, cum spune J. Kornai, miopă, generatoare de dezechilibre. Pentru a le evita şi/sau pentru a satisface obiective neeconomice, organismul societal intervine, prin stat, în subsistemul său economic, reglîndu-i procesele. De aceea, „economia de piaţă" este o economie cu un dublu sistem de mecanisme : de autoreglare şi de reglare. Această poziţie, rezultată din analiza teoretică, este confirmată de cercetarea empirică a structurii funcţionării economiilor de piaţă (chiar şi a celor mai liberale), care atestă rolul de maximă importanţă al statului (ca subiect al acţiunii societale) în desfăşurarea, practic, a **tuturor** proceselor economice. Economiile contemporane — în care relaţiile de schimb prin mecanismul pieţei au devenit, practic, atotcuprinzătoare — sînt economii mixte într-un incomparabil mai înalt grad decît în trecutul caracterizat printr-o pondere mare a economiei naturale, chiar dacă amploarea implicării statului a cunoscut variaţii ciclice şi cunoaşte mari diferenţe de la un stat la altul.

„Economia de piaţă" nu trebuie înţeleasă nici ca un scop în sine. Ea reprezintă — în virtutea faptului că se bazează nu numai pe mecanisme de reglare, ci preponderent pe mecanisme de autoreglare — singurul instrument de realizare a două obiective fundamentale ale organismului societal naţional-statal : unul economic — creşterea eficienţei aparatului productiv al ţării ; al doilea social-politic — asigurarea bazei materiale a unui sistem democratic care să asigure, în egală măsură, libertatea şi demnitatea fiinţei umane. Acestea sînt obiective ale colectivităţii naţional-statale privite ca întreg, şi procesul tranziţiei trebuie astfel gîndit şi **condus,** încît, în desfăşurarea lui, instrumentele să nu se substituie scopului. O concepere şi o desfăşurare a tranziţiei în care are loc o asemenea substituire — deliberată sau din insuficientă cunoaştere — şi ale căror efecte sînt opuse celor urmărite, va fi de natură să compromită şi instrumentul, să determine o reacţie a corpusului social de natură să frîneze — şi poate, chiar, să blocheze temporar — tranziţia.

Cum poate fi evitată o asemenea posibilă (nu numai teoretic) evoluţie ?

În primul rînd este necesar ca întregul proces să se desfăşoare nu la întîmplare, spontan, prin măsuri-reacţie la fiecare situaţie conjuncturală, ci să fie **condus** pe baza unui program (strategii) elaborat în urma unei temeinice descifrări ex-ante, a structurii procesului tranziţiei. Şi întrucît subiectul purtător al intereselor organismului naţional este statul, această conducere nu poate fi realizată decît de către stat.

Ce rol joacă factorul politic în evitarea stagnării sau chiar a reculului ?

Un rol hotărîtor. Condiţia de bază a realizării celor menţionate şi a posibilităţii punerii în aplicare a unui program coerent este **stabilitatea politică.** Tranziţia, ca proces de transformare a modului de funcţionare a structurii economiei, se realizează prin **acţiunea politică,** fiind nemijlocit condiţionată de dinamica raporturilor dintre principalele forţe politice, de măsura în care în/şi prin această dinamică se realizează şi se menţine un grad cît mai înalt de stabilitate. Stabilitatea politică presupune depăşirea politicianismului mărunt şi meschin, cu efect dezintegrant asupra corpusului electoral, presupune coeziunea matură, pe baza unor compromisuri raţionale, a principalelor forţe politice proreformiste, în numele şi beneficiul intereselor fundamentale ale naţiunii, care şi-ar găsi expresia în programul tranziţiei ; coeziune ce s-ar reflecta într-o structură a parlamentului aptă să asigure formarea şi funcţionarea eficientă a unui guvern stabil şi puternic. Maturitatea, acţiunea responsabilă a societăţii civile, prin impactul hotărîtor asupra vieţii şi comportamentului politic, constituie un factor esenţial al asigurării condiţiilor de evitare a frînării (sau temporarei blocări) a tranziţiei. Ne aflăm într-un moment crucial ; ne vom lăsa împinşi în subdezvoltare economică (şi inerent politică), sau vom fi capabili să răspundem sarcinii pe care istoria ne-a pus-o în faţă de a valorifica posibilităţile — mult diminuate de o guvernare, pînă în prezent deloc fastă — de transformare a economiei noastre în consens cu aspiraţiile de progres economic şi democraţie cărora tranziţia trebuie să le fie subordonată? Apropiatele alegeri prezidenţiale şi, mai ales, parlamentare, ne vor arăta în ce măsură oamenii noştri politici şi întreaga noastră colectivitate naţională au conştientizat, sau măcar intuit, imperativele momentului istoric pe care îl trăim.

(va urma)

Interviu realizat de
GABRIELA ADAMEŞTEANU

SE APROPIE ALEGERILE

(Urmare din pag. 5)

dajului arată că în iulie, 93% dintre subiecţi socoteau că, dacă se vor prezenta la secţiile de votare, vor lua parte la ambele alegeri. Cît despre minoritatea interesată numai de una, ea se împărţea în mod egal între cele două competiţii.

Cu aceasta nu era însă lămurit un aspect esenţial : dacă alegătorul a decis să se prezinte la vot, a decis el şi cui îşi va da votul ? Iată reproducerea întrebării din chestionar şi răspunsurile obţinute :

„În momentul de faţă ştiţi sigur cu cine veţi vota ?"

1. În alegerile parlamentare	1. Da : 36%	2. Nu : 63%
2. În alegerile prezidenţiale	1. Da : 44%	2. Nu : 55%

La cîteva săptămîni înaintea alegerilor, majoritatea electoratului nu s-a hotărît încă în favoarea cui să voteze. Starea de indecizie este mai pronunţată faţă de partidele care îşi dispută fotoliile parlamentare decît faţă de candidaţii la fotoliul prezidenţial. O cauză a acestei inegalităţi : în momentul sondajului, listele de candidaţi pentru Cameră şi Senat încă nu fuseseră depuse.

Mersul campaniei electorale ar putea să restrîngă, dar şi să extindă starea de indecizie reperată în iulie. Sensul în care va evolua această stare depinde de evoluţia evenimentelor — şi mai ales de eventuala producere a unor evenimente încărcate cu o mare forţă perturbatoare. Or, ivirea unui astfel de eveniment pe parcursul acestei campanii electorale nu este numai posibilă sau previzibilă, ea este programată : guvernul şi-a anunţat hotărîrea irevocabilă de a proceda, cu nici patru săptămîni înaintea alegerilor, la o nouă reducere a subvenţiilor de stat pentru bunuri de consum de primă necesitate. Cum va acţiona acest nou şoc economic asupra comportamentului electoral al populaţiei ?

Mă tem că nici un sondaj nu poate răspunde cu anticipaţie acestei întrebări.

VARUJAN VOSGANIAN

„CRIZELE" PROPRIETĂȚII ÎN TRANZIȚIA ROMÂNEASCĂ

Nu există o evaluare standard a stărilor de tranziție economică. În sens larg, tranziția este o caracteristică permanentă a economiei. Am în vedere progresul tehnic, raporturile ce se stabilesc între muncă și capital sub influența dinamicii productivității muncii, adaptările bugetare, evoluția investițiilor, relațiile economice internaționale, și altele. Începînd cu apariția teoriei echilibrului general de tip Walras și pînă la dinamizarea de către Harrod a modelului keynesian, deci timp de mai bine de opt decenii, tranziția nu a făcut obiectul cercetării economice. Ea a fost doar aplicată „pe viu", într-un mod în care realitatea a luat-o singeros înaintea teoriei economice, în Rusia bolșevică. Abia gîndirea economică a ultimelor decenii a înlocuit optica modelelor statice și a reversibilității proceselor economice.

Tranziția are o componentă spontană și una conștientă. Modul de combinare a acestor două componente este esențial în caracterizarea diferitelor procese de tranziție. Într-o tranziție, să-i spunem naturală, primează elementul spontan, cu deplasare spre microeconomic, către aspecte tehnice. Într-o tranziție accelerată, cum este cazul țărilor foste comuniste, în care etapele trebuie comprimate și evoluția instituțională devine de-a dreptul asimptotică, primează elementul conștient, controlat. În acest din urmă caz sporește competența politicii economice.

Esența tranziției românești, declanșată de mișcarea revoluționară din decembrie 1989, este restructurarea relațiilor de proprietate. În înțelegerea continutului și aprecierea evoluției acestui tip de tranziție este deosebit de important să cunoaștem starea inițială. Și anume economia socialistă a deceniului nouă. Prin menținerea producției de mărfuri, în acea perioadă exista o aparență a economiei de piață. Era însă, o piață controlată, unde inhibarea legilor economice crease numeroase tensiuni capabile, ele însele, să pulverizeze, inevitabil, sistemul. Apoi (și acest aspect îl vom studia în continuare), dreptul de proprietate era ca și inexistent.

Aneantizarea dreptului de proprietate s-a realizat prin cel puțin trei căi :

a) lipsa unor prevederi constituționale cu privire la garantarea drepturilor de proprietate ; eliminarea, practic, a acestora din raporturile dintre individ și stat. Această situație a generat criza „constituțională" a proprietății.

b) conceperea proprietății drept inalienabilă și indivizibilă, astfel încît dreptul de proprietate să devină o abstracțiune. Aceasta a condus la criza „operațională" a proprietății.

c) separarea relațiilor de decizie de relațiile de proprietate. Dreptul de a decide prevala asupra dreptului de proprietate, iar cei care erau situați în vîrful piramidei decizionale nu numai că nu erau legați juridic de patrimoniul asupra căruia decideau dar, mai mult, aveau o ură de-a dreptul proudhoniană față de proprietate. Acest fenomen a dus la apariția crizei „decizionale" a proprietății.

Reușita procesului de tranziție depinde de modul de soluționare simultană a celor trei categorii de crize.

În ce privește criza „constituțională" a proprietății, ea a fost, parțial, rezolvată. Articolul 41 al Constituției menționează, printre drepturile și libertățile fundamentale, garantarea dreptului de proprietate. Proprietatea este, potrivit art. 135, doar ocrotită. Dincolo de confuzia, premeditată sau nu, stirnită de diferența de accepțiune juridică a celor doi termeni — „garantare — ocrotire" —, se poate aprecia, totuși, că în tranziția relațiilor de proprietate nu se manifestă opreliști de natură constituțională. Nu același lucru se poate spune dacă lărgim aria constituțională la legile organice care, prin ele însele dar și prin aplicarea lor, nu contribuie suficient la reconstituirea, formarea și consolidarea dreptului de proprietate.

Să trecem, acum, la punctul b). Caracterul inalienabil și indivizibil al proprietății făcea imposibilă înainte vreme exercitarea dreptului de proprietate, îngrădindu-l, practic, numai la bunurile personale. Îngrădirea dreptului de proprietate avea o justificare politică, deoarece era baza îngrădirii libertății individuale și instituirii totalitarismului. Libertatea individuală are spațiu de manifestare doar cîtă vreme proprietatea și dreptul de proprietate sînt garantate. Privind înapoi în istorie observăm că, de obicei, dictaturile au fost precedate și însoțite de organizări macroeconomice de tipul „economiei de stat" sau al „economiei de război".

Dacă în timpul dictaturii comuniste dreptul de proprietate era anihilat prin abstractizare, acum asistăm la anihilarea lui prin pulverizare. O politică abil-populistă, punînd criteriile politice înaintea celor economice, dă o iluzie a proprietății fără a-i conferi, așa cum vom vedea, operaționalitate.

Cînd legile organice vor fi aplicate, în toate consecințele lor, vom avea 7 milioane de proprietari în agricultură și aproape 16 milioane de proprietari în industrie. La acest nivel de disipare, proprietatea capătă următoarele trăsături negative :

1. Nu poate asigura subzistența proprietarului, menținîndu-l în condiția de salariat.

2. Nemodificarea stării sociale are drept consecință menținerea statutului de subordonare a individului față de societate și a spectrului macro-social omogen.

3. Nu se modifică esența pieței, deci aceasta nu preschimbă esența monopolistă statisă într-una concurențial-privată. Neparticipînd la procesul economic, milioanele de proprietari nu se transformă în agenți economici.

Consecința este aceea că, în actuala tranziție economică din România, criza „operaționalității" proprietății nu a fost soluționată. Din abstractă, proprietatea devine pulverizată. Cum s-ar soluționa criza ? Într-un singur fel : prin coagularea proprietății.

În urma reformei agrare ce a urmat primului război mondial, de pildă, apărusem un proces similar de pulverizare a proprietății. Din acest motiv, legii privind reforma agrară din 1922 i-au urmat nu mai puțin de trei legi privind circulația pămînturilor, tocmai în scopul de a selecta și sprijini cultivatorii serioși. Astăzi, însă, în România asistăm la o acțiune sistematică de împiedicare a coagulării proprietății. Iată cîteva din mijloacele întrebuințate :

— întîrzierea emiterii titlurilor de proprietate potrivit prevederilor Legii fondului funciar ;

— neinițierea unei legi cu privire la circulația pămîntului care să ducă, printre altele, și la îngrădirea dreptului de preempțiune al statului ;

— promulgarea unei Legi a privatizării societăților comerciale cu un mecanism de aplicare extrem de complicat ;

— controlul exercitat de către Frontul Democrat al Salvării Naționale opus unei privatizări rapide, asupra Fondului Proprietății de Stat, care va conserva proporția majoritară a proprietății de stat și va menține caracterul monopolist al economiei ; controlul politic de ansamblu al privatizării ;

— favorizarea împrumuturilor externe de stat în dauna investițiilor străine ;

— întîrzierea punerii în funcțiune a Bursei de valori ;

— sistemul monetar-fiscal (ne referim la credite, taxe și impozite), care subminează acumularea de tip capitalist ;

— birocrația instituțiilor statului.

La acestea se adaugă alți factori exogeni pentru subiectul de față, cum ar fi inflația, criza internațională a capitalurilor, situația politică a României și a Europei de Est, etc., etc.

Efectul principal al lipsei de coagulare a proprietății este imposibilitatea exercitării dreptului de proprietate. În domeniul economic, dreptul de proprietate este expresia instinctului de conservare — singura forță reală ce se poate opune intervenționismului de stat. Neputința exercițiului acestui drept, inconsistența lui îi fac pe indivizi dependenți de arbitrariul de stat, ridicat la rang de lege economică.

Acum, despre punctul c). Exercitarea „operațională" a dreptului de proprietate este cea ce separă, în primul rînd, societățile democratice de cele totalitare. O expresie clară a acestei distincții este separarea relațiilor de decizie. Este ceea ce numim criza „decizională" a proprietății. Această separație nu este specifică doar comunismului, numai că esența diferă. În timp ce în economiile de piață liberă cei care iau deciziile — managerii — sînt mandatați în acest sens și, prin acțiunile lor, constituie o prelungire a exercitării dreptului de proprietate, factorii de decizie din comunism nu au decît un mandat politic pe care și-l exercită în afara dreptului de proprietate și, de cele mai multe ori, în contradicție cu acesta. Tocmai de aceea, în comunism principala valută nu e banul, ci influența.

Iată, așadar, miezul crizei „decizionale" a proprietății. Acest tip de criză nu a fost soluționat, dimpotrivă, a căpătat forme agravante. Baza agravării acestei crize este, în principal, criza „operațională" a proprietății, ineficiența dreptului de proprietate prin pulverizarea proprietății private și menținerea ponderii proprietății de stat. Forma de manifestare a adîncirii acestei crize este sporirea arbitrariului și intervenționismului de stat. Pentru a fi liber, agentul economic trebuie să aibă posibilitatea de a alege. Nu întîmplător, alegerea, posibilitatea de a alege în planul existențialismului filosofic (Sartre, de pildă), ei în spiritul cultivării inițiativei individuale, așa cum se regăsește la gînditori ca Milton Friedman sau Friederich von Hayek. Or, această posibilitate, această coborîre a deciziei la scară microeconomică, este restrînsă, avînd prea puține grade de libertate. Economia românească se află, încă, într-un stadiu coercitiv. Indivizii nu cresc, ei se supun. Sîntem, în acest fel, departe de ordinea naturală pe care o visau Hobbes, Locke sau Montesquieu. Sîntem departe și de gîndirea clasică economică, ce concepea legile economice drept suverane într-o piață nefrîngîdită, de tip concurențial. La fel de departe sîntem de neoclasicism, care deplasa centrul de greutate spre consumator, ca urmare a unui proces real de saturare a pieței. Sîntem departe de modelul keynesian, ce pornea de la comportamentul unei piețe care își epuizase posibilitățile de consum. Inoperanță este și reflecțiarea de factură neoliberală, eficiență într-o economie unde reacțiile pieței sînt, în mare măsură, previzibile. Unei economii aliniate, cum este cea românească, nu i s-a găsit, din păcate, o paradigmă economică în planul reflecției. Astăzi este promovat un kitsch teoretic, în care elemente de teorie marxistă sînt combinate cu fragmente disparate de post-keynesism și neoliberalism monetarist. Această confuzie teoretică are mai multe cauze. Una dintre ele este, cu siguranță, o reflecțiare a crizei în care se află relațiile de proprietate. Criză care este atît „constituțională" (prin extinderea pe care am făcut-o asupra legilor organice), cît și „operațională" și „decizională". Mișcarea revoluționară din decembrie 1989 a avut o trăsătură inedită : restaurația a luat-o înaintea revoluției. Astfel, politica de status quo a fost extrem de prezentă. Regăsindu-se în straturile înalte ale puterii de stat, această politică poate distorsiona efectele caracterului instituțional al tranziției din România. Cum trăsătura conștientă (la scara ontologiei sociale, desigur) prevalează asupra celei spontane, eficiența politicii de status quo este lesne de înțeles.

Ioana Bătrînu

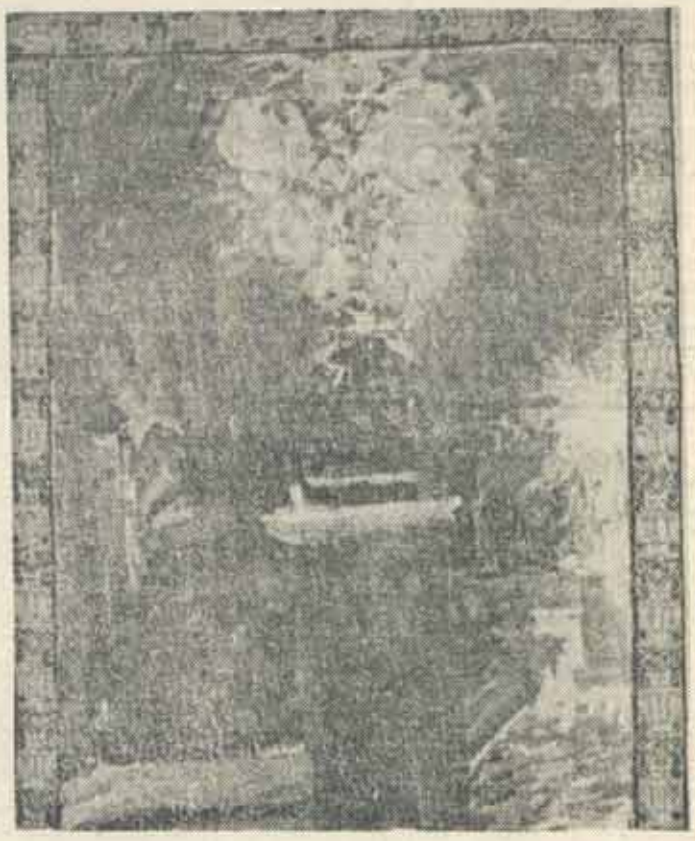

Ioana Bătrînu

CINE ARE NEVOIE DE ARTIŞTI

THEODOR REDLOW

Pe vremea cînd eram student şi citeam — de nevoie, dar şi din curiozitate — cuvîntările lui Ceauşescu, am simţit la un moment dat o „înţepătură" a cărei urmă n-avea să se steargă 20 de ani mai tîrziu : în nu mai ştiu care context, el se arăta îngrijorat şi intruchipa autocritic faţă de faptul că „am pregătit mulţi oameni de care nu avem nevoie, în domenii de care nu avem nevoie". Ca fost pictor şi viitor critic de artă, m-am simţit direct vizat şi, de atunci, numeroase au fost ocaziile în care am avut sentimentul inutilităţii sociale a profesiunii mele. Astăzi, avem mari şi pretenţioase galerii de artă pe care nu prea le frecventează altcineva decît artiştii expozanţi şi prietenii lor. Mai avem o uniune de creaţie pe punctul de a se dispersa, de a sucomba, atît din cauza crizei financiare, cît şi — e o părere de-a mea — din cauza lipsei de vocaţie culturală a membrilor ei, artişti plastici care, nu cu foarte numeroase excepţii, au cam renunţat la artă pentru a căuta să „facă bani" prin vînzarea unor producţii submediocre, accesibile vechilor semidocţi şi noilor snobi. Cum să nu fii, atunci, emoţionat cînd asişti la inaugurarea unei galerii de artă la care sînt invitaţi să expună creatori relativ tineri, preocupaţi numai de cultivarea înzestrării lor, de adîncirea vocaţiei lor şi care abia aşteaptă să lase în seama altora problema notorietăţii, a succesului şi a cîştigului material ? Domnul Eugen Urzică, preşedintele „Coleus"-ului (firmă de import-export, alimentaţie publică, creaţie, multiplicări, organizare de expoziţii, consignaţie, anticariat, intermedieri, producţie, proiectare, construcţii), a avut inteligenţa de a se lansa într-o acţiune de mecenat, la prima vedere cu caracter „non-profit", prin înfiinţarea galeriei şi a fundaţiei culturale cu acelaşi nume (aceasta din urmă avînd ca obiect de activitate „desfăşurarea unor acţiuni de susţinere materială şi încurajare a operaţiunilor de evidenţă, proiejare, conservare, restaurare şi punere în valoare a monumentelor cuprinse în patrimoniul cultural românesc"). Asistînd la recepţia luxuoasă, dar nu ostentativă, care a marcat inaugurarea galeriei „Coleus", am simţit că artiştii expozanţi, care se aflau şi ei acolo, nu erau cu nimic mai prejos ca „poziţie socială" decît proaspeţii milionari, miniştri, eminenţele cenuşii sau alte figuri ale noii noastre protipendade ; ba dimpotrivă, dacă ne gîndim la ambianţa de civilitate, curăţenie impecabilă, eleganţă discretă şi bun gust stilat, creată special pentru operele semnate de Ioana Bătrînu, Lie Stela, Horea Paştina, Mircea Popescu, Mircea Roman, Dinu Săvescu (mobilat, alături de arhitecta Alba Delia Popa, şi în coordonarea lucrărilor fundaţiei), Mihai Sărbulescu şi

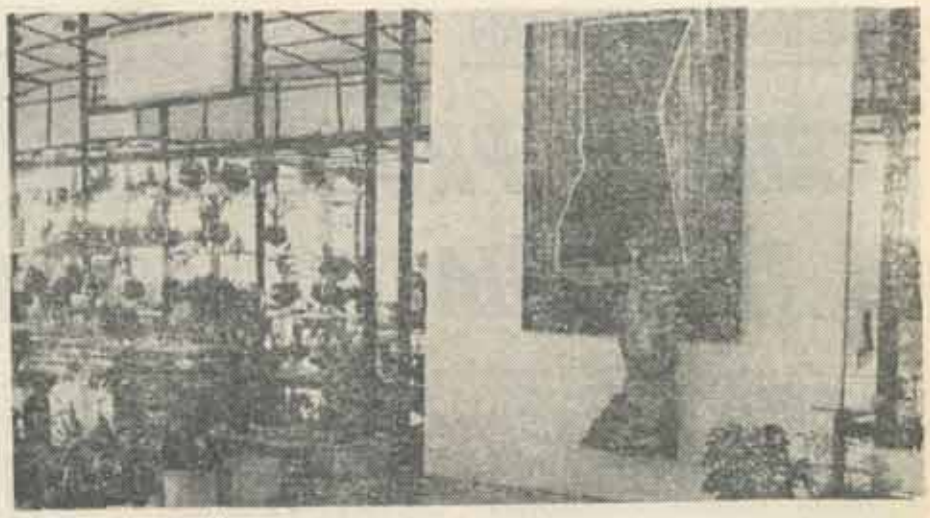

Ansamblu din expoziţie

Mircea Tohătan. Flerul omului de afaceri, aflat în plină extindere şi diversificare a domeniilor sale de acţiune, l-a ajutat pe domnul Eugen Urzică să-şi apropie consilieri competenţi şi să se oprească, cu ajutorul lor, asupra celei mai necomerciale cu putinţă selecţii de artişti pe care ar fi putut-o face cineva în momentul de faţă. Ei sînt bine cunoscuţi în mediile de specialitate, dar fac parte din acea categorie de creatori care se raportează numai la ei înşişi, la maniera aleasă a lumii şi la problematica cea mai acută a omului de azi — care fac apel la emoţia, cugetul şi spiritul nostru, fără să-i intereseze „efectul" captator de bunăvoinţă, pe căile facile ale seducţiei prin stimularea concupiscenţei sau ale trezirii din moleşeală prin violenţă şi şoc. Iar dacă „patronul" îşi va duce la îndeplinire intenţia de a pune la cale schimburi de artişti (de opere) cu galeriile din străinătate, acest act pur cultural se va dovedi profitabil, indirect, şi succesului în afaceri al firmei „Coleus", ale cărei sponsorizări — sperăm că toţi mai generoase — se vor menţine într-un benefic echivoc al interesului şi dezinteresului.

ŞANSA TRADIŢIEI, ŞANSA DESCHIDERII

(Pe marginea unor expoziţii de gravură japoneză)

GABRIELA ADAMEŞTEANU

Dacă întîrzierea economiei româneşti şi firava informaţie asupra performanţelor industriale din lume au adus pînă acum „modelul japonez" în discuţie doar ca un superlativ imprecis şi îndepărtat, dacă economia de piaţă în care s-au trezit peste noapte editurile le-a orientat spre cîştigul rapid, indiferent faţă de valoare, în detrimentul marilor literaturi (cum este şi cea japoneză) îngheţate într-un stadiu de cunoaştere lacunară (proiectele de colaborare culturală româno-japoneză, mereu ale unei corectări a situaţiei, vor face obiectul unui articol din numerele noastre viitoare), expoziţiile de gravură, aproape concomitente, au apropiat dintr-o dată publicul românesc de Japonia. Astfel, am mai verificat încă o dată ceea ce ştiam — că mijlocul esenţial şi rapid de a face o călătorie temeinică, nu doar în cultura, ci şi în istoria unui popor, este arta. **Expoziţia de gravură 1950—1990**, deschisă timp de o lună în sălile Teatrului Naţional, ne-a sugerat neaşteptate afinităţi de istorie, comportament şi mentalitate. Binomul **izolare/deschidere**, evident şi în lectura artei japoneze, a reamintit vizitatorilor pendularea culturii româneşti între **tradiţia** şi **inovaţia** îmbogăţite de o prelucrare modernă, în fertila perioadă interbelică. Gravura japoneză contemporană (în lemn, pe cupru, serigrafie etc.) a făcut într-adevăr să se întîlnească tradiţia, vie în secolele 17—19, a „stampelor" cu arta modernă occidentală şi experienţa fotografiei, impulsionată de evoluţia presei. Paradoxal apropiate, se dovedesc a fi la o distanţă de timp şi „lecţiile" istoriei. Primul război mondial (beneficiu pentru Japonia, neafectată în nici un fel) a favorizat într-o primă perioadă a sa deschiderea şi a permis artiştilor niponi (cu deosebire celor receptivi prin vîrstă, temperament, formaţie) să cunoască cubismul şi fovismul francez, futurismul şi pictura metafizică italiană, expresionismul german, constructivismul rus. Arta oficială japoneză (melanj de academism şi impresionism) începuse a fi subminată cînd, cu brutalitate, istoria a intervenit în favoarea ei. Fascismul militar şi cultural au suprimat într-un prim moment inovările artistice, pentru ca în cel următor să încerce să confiste de-a dreptul arta în favoarea sa — a distrugerii, a războiului. Sub această crustă oficial încremenită circulau însă curenţi vii. Într-un mod inexorabil ce poate sugera apropieri artiştilor români, în acel timp şi-au format identitatea personalităţile artei postbelice. Există un punct maxim al căderii din care începe renaşterea : pierderea atît de dureroasă a atîtor vieţi sacrificate în război — şi pierderea războiului — a însemnat „începutul celei de-a doua deschideri", a unui alt mod de a gîndi aşezarea în lume a Japoniei. „Transparenţa" s-a realizat şi prin intermediul artei în crucialii ani '50 : un nou sincronism cu mişcările artistice de la Paris şi New York. O perioadă în care două expoziţii, „Salonul din Mai" (1951) şi „Lumea nouă arte" (1956) au rămas pînă acum singurele puncte de reper. Reintoarcerea la normal a unei societăţi zdruncinate şi anchilozate, reorganizarea asociaţiilor, expoziţiile numeroase, mişcările tinerilor independenţi, interesul pentru actul de a picta, în sine, participarea activă la viaţa artistică internaţională şi influenţa concomitentă a ultimelor orientări artistice (**art informel, Pop Art, light art, kinetic art, computer art**) au adus arta japoneză „la zi". De la întîlnirile dintre artă şi tehnologie pînă la reevaluarea critică a secolului 19 este o foarte largă scală pe care arta japoneză a parcurs-o în aceste decenii cînd a impus pe plan internaţional numeroase nume de artişti premiaţi la bienalele de la Veneţia, Sao Paolo, Paris, Liubliana, Cracovia etc. (Chimei Hamada, Hodaka Yoshida, Hideo Hagiwara, Masuo Ikeda, Takesada Matsutani, Junichiro Sekino, Tetsuya Noda şi ceilalţi cu care s-a întîlnit în primăvara aceasta publicul românesc). Artiştii români au mai găsit astfel un prilej de a medita, şi se vor gîndi desigur în continuare la această „lecţie" a succesului internaţional prin care o sensibilitate modernă utilizează specificul unei tradiţii — în cazul de faţă subtilitatea, inegalabil gradată a culorilor şi liniilor „tipic japoneze".

ARTA ÎN CONCEDIU

DAN PERJOVSCHI

Deşi ritmul de expunere în galeriile Uniunii Artiştilor Plastici e sufocant (o expoziţie la două săptămîni), deşi s-au deschis galerii noi (unele interesante), deşi se înfiinţează tot felul de fundaţii culturale, deşi spaţiile imense de la Teatrul Naţional, Etaj 3/4, găzduiesc permanent 2—3 expoziţii, constatarea generală asupra fenomenului artistic este PLATITUDINEA. Lipsa de nerv.

De ce o agendă expoziţională încărcată, de ce expoziţii onorabile în sinea lor sau artişti buni pot lăsa această impresie ? Motivele sînt multiple, unele îndreptăţite, altele nu.

a. VARA. În general lunile iunie — iulie — august sînt considerate sezon mort. Artiştii sînt în tabere, publicul în concediu. Expoziţiile programate în această perioadă sînt cele care n-au intrat în sezoanele de primăvară şi toamnă.

b. CĂLDURA. 35 de grade afară, 35 de grade în galerii. Nici un spaţiu expoziţional, fie el de stat sau privat, nu are instalaţii de aclimatizare.

c. SPAŢIILE DE EXPOZIŢII. Galeriile UAP, galeriile private, sălile ARTEXPO, toate au în comun cîteva caracteristici :

— nici unul nu e curat ca arhitectură, fiecare are stîlpi, stîlpişori, nişe, ferestruici :

— detaliile — faianţă şi mozaic pe jos, igrasie, praf de două degete pe geamuri ;

— instalaţii electrice medievale la care se adaugă obişnuita lipsă de becuri, neoane arse etc.

Toate aceste realităţi concură la ratarea unei expoziţii, la scăderea nivelului ei prin aerul de părăsire, de abandon.

Sălile Etaj 3/4, concepute pentru orice altceva numai pentru expoziţii nu, sînt cît de cît prezentabile prin teribilele eforturi organizatorice ale Oficiului Naţional de Expoziţii.

d. MODUL DE EXPUNERE. În general se înghesuie cît mai multe lucrări ca şi cum ar trebui probată cantitatea şi nu calitatea. Se repetă la nesfîrşit acelaşi fel de a expune (cu acelaşi fel de vitrine, postamente).

Ritmul de expunere este foarte accelerat, senzaţia e de a suprapune pe retină una peste alta, de-a valma, expoziţii.

Nici o galerie nu e specializată, se expune identic în fiecare, un sculptor, un pictor, expoziţii de grup, expoziţii personale etc. După o expoziţie bună, poţi urma oricînd „peisăgele din Deltă" : după cel mai bun profesionist poate urma un amator (chiar dacă e membru UAP).

Senzaţia generală e de tarabă unde se pun cărţi de-a valma, fără criterii şi fără preferinţi.

e. CONTEXTUL. Atît timp cît raportarea este strîmtă, „expoziţia de azi mai bună ca cea de ieri", lucrurile încă pot părea onorabile. Cînd contextul se lărgeşte, majoritatea expoziţiilor devin mediocre. În acest timp, la Kassel, în Germania, este deschisă „Dokumenta 9", cea mai importantă expoziţie de artă contemporană.

f. OBOSEALA. Au obosit artiştii, a obosit sistemul, a obosit toată lumea. Se repetă la nesfîrşit vechi ticuri. Nici măcar aparenţele nu mai pot fi salvate.

Toate aceste constatări duc spre o concluzie : paradoxal, această stagnare conţine o nuanţă de optimism, în tocmai conştientizarea platitudinii, punct de pornire pentru depăşirea crizei actuale.

Oricum, vara aproape a trecut, iar pentru toamna '92 şi primăvara '92 se anunţă evenimente expoziţionale importante.

La aniversarea unei inaugurări care nu a avut loc

(Urmare din pag. 4)

găsi un loc, a da un nume unei iniţiative şi a conduce un efort uriaş către împlinirea lui în teren.

Momentul inaugurării EUR-ului — şi al jocurilor mondiale — este fixat, tot de Mussolini, pentru anul 1942, cînd se vor fi fost împlinit 20 de ani de la marşul său asupra Romei. „Cei ce vor veni dinspre mare — spunea conte-le-senator Civi, superintendentul proiectului şi al sanctuarului într-un discurs din 1940, la scurtă vreme înainte de închiderea lucrărilor — vor vedea, îmbrăcată în marmuri impecabile şi travertinuri aurite noua cetate... demnă să stea alături de cea antică, cu o arhitectură severă şi puternică, capabilă să adăpostească viaţa dinamică de azi şi de mîine". În elanuri retorice ce nu pot fi citite fără un zîmbet — în cazul cînd frisonul de angoasă poate fi reprimat — autorii proiectului îşi doreau „să confere valori noi şi moderne întregului complex", „păstrînd legătura cu marile compoziţii antice" şi urmînd „exemplul gloriosului trecut".

Se împlinesc deci anul acesta 50 de ani de la o inaugurare care nu a fost celebrată niciodată. Cartierul nu mai e exact cel plănuit la început, el s-a dezvoltat mult de abia după 1960, Dar schema sa generală rămîne cea a proiectului iniţial — o compoziţie de dimensiuni monumentale, folosind fără inhibiţie efectul scenografic, constituită în jurul intersecţiilor de axe rectangulare, cu perspective obturate de clădiri cu denominaţii emfatice. Sub interminabilele portice de marmură şi travertin trecătorii sunt rari, iar graffiti, fidele şi nici zonificării politice a Romei, exhibă bizare zvastici combinate cu seceri, ciocane sau cruci şi inscripţii cerînd o Italie curăţată de venetici.

Iar foarte animata controversă intelectuală pe care această ipotetică aniversare a deschis-o se întreabă, între două dueluri polemice (unii cred că EUR-ul, orice s-ar zice, e monstruos iar pentru alţii, orice s-ar zice grandioarea sa clasică îi conferă o valoare perenă), ce se poate face cu nesfîrşitele spaţii şi edificii festive în care festivităţile nu se instalează iar funcţiile urbanismului cotidian nu-şi găsesc locul. Un concurs de arhitectură se anunţă pentru lansarea programului, vag şi la rîndul său retoric, al unei cetăţi „a artei şi ştiinţei", siguranţa cu care iniţiatorii EUR-ului îl anunţau ca sediu al dinamismelor viitoare ne pare astăzi greu justificată. Există un „rău în piatră" înscris în iniţiativele care reunesc, cu consecvenţă, puterile autoritare şi tehnicienii construcţiei şi în care, cu regularitate, imaginaţia creatoare îşi pierde autonomia pentru a produce aceleaşi fatale erori.

Aşa că în clipa în care în Bucureşti, în vara lui 1992, un candidat se simte — şi se deserie singur — drept „acea personalitate activă", „cîştigător sigur al alegerilor prezidenţiale" şi ne anunţă că este gata să exploreze „limitele prerogativelor înaltei funcţii" un reflex automat îmi evocă lungul şir de aberaţii arhitecturale pe care spiritul autoritar le-a produs. Candidatul la preşedinţia României ne anunţă că, sub autoritatea sa o fundaţie (e vorba de Fundaţia Soros) „nu va mai exista în România". Mă întreb atunci ce fel de opţiuni — cu siguranţă la fel de ferme şi cu siguranţă dublate de o voinţă dinamică de a le transpune în viaţă — are în materie de arhitectură sau urbanism ? Nu cumva în ranita sa se află basmul cu care ar putea fixa locul pentru un alt EUR ?

REMEMBER: MARIN PREDA

La 5 august, Marin Preda ar fi împlinit 70 de ani. Ne-am gîndit ades cum ar fi văzut el această lume în schimbare şi cum ar fi reacţionat în faţa spiritului primar agresiv **care pendulează între negarea şi anexarea sa. Acum vă propunem să ne gîndim împreună ce au însemnat** Întîlnirea din Pămînturi **(1948)** şi Moromeţii **(1955) în** golul istoric **în care au apărut şi ce a însemnat pentru noi toţi** cel mai iubit dintre pămînteni. **Să reînviem imaginea sa cu speranţa că miracolul revenirii de la lozincile în versuri la marea artă s-ar putea repeta.**

In memoriam

lui Marin Preda

Ce ar fi să dispară hotarul acesta definitiv
I-am spus odată, pe cînd era fericit,
Să putem trece-aşa, numai ca să vedem cum este
Şi să ne bucurăm că ne-am reîntîlnit.

Tot aici, la masa aceasta la care stăm,
Şi el a tăcut şi eu începeam să mă tem
Şi el a zis, bine, dar atunci de ce să mai trecem ?
De ce să nu stăm aici şi să bem ?

Şi parcă nu ne-ntrebase numai pe noi
Şi nu mai era fericit, cum a fost la-nceput,
Se uita fix la omul acela care depăşise orice măsură
Şi-o vreme n-a mai rîs şi n-a mai băut.

Adică să trăiască şi el aşa, la nesfîrşit,
A-ntrebat apoi, c-o voce moale ca de mătase
Nu, a răspuns hotărît, mai bine să murim toţi
Şi-a rîs din nou, ca şi cum, totul se aranjase.

ILEANA MĂLĂNCIOIU

Fotografii de ION CUCU

● Nu ştiu că este Marin Preda, marele scriitor român al epocii, că scrisese Întîlnirea... şi Moromeţii ? Tocmai „ştiinţa" aceasta îl împovăra, ar fi vrut să se scuture de ea, căci nu-i mai putea fi de nici un folos, aşa cum nici unui autentic artist nu-i este de folos imediat (or aici imediatul contează) opera anterioară chinului şi fericirii de acum. Trebuie adăugat că se simţea un altul. Capodoperele tinereţii erau nişte reamintiri, acum era vorba de altceva. Acum simţea nevoia să vorbească el însuşi. Nu tot el vorbise ? Avea impresia ciudată că nu, nu el (un altul sau „personajele" sau, cine ştie, o voce miraculoasă ce nu se mai auzea sau nu merita să fie iar ascultată). Acestei teribile crize i-l datorăm pe Marin Preda – contemporanul nostru, **al maturităţii noastre. (...)**

„...de ce totul trebuie trăit ? De ce totul trebuie consumat ? N-ajunge că sîntem siliţi să mîncăm ? Trebuie să ne mîncăm şi sufletele ? Unde scrie asta ? Adică cum, nu putem păstra în sufletul nostru şi lucruri netrăite ? Trebuie neapărat să înghiţim tot ce e pe lume ? De ce ? Ca să avem pe urmă ce vărsa în mormîntul în care o să fim băgaţi ?"

„Istoria se impune ca o idee, ca o necesitate. Asta nu e un lucru atît de abisal şi cu asta nu ne putem mulţumi. Este foarte lesnicios pentru omul de litere să se adăpostească în spatele necesităţii istorice şi să se eschiveze, în felul acesta, de a se întreba nu cîtă necesitate conţine istoria, ci care e soarta fiecărui om în parte, ştiind că omul nu are decît o singură viaţă de trăit, în timp ce istoria este înceată şi nepăsătoare."

„Eu m-am format într-un anume spirit şi am trăit, încă din adolescenţă, cu ideea că există o limită pe care omul nu o poate trece ; în mistificare, în josnicie, chiar în trădare, în nenumărate alte acţiuni care măsoară mizeria umană. Dar ceea ce s-a făcut în secolul nostru, în materie de mistificări, de ticăloşii, de trădări, înjosirile la care a fost supusă fiinţa omenească de către alte fiinţe omeneşti naşte în conştiinţele noastre îndoiala : se pare că această limită nu există, nu sînt bariere spre infern pe care omul să nu le treacă. Le trece. S-a dovedit că el le poate trece. S-a creat astfel un foarte grav precedent..."

„Niciodată, poate, spiritul primar agresiv n-a avut o bază de idei mai solidă ca în această jumătate de secol. Numesc spirit primar agresiv, în accepţia pe care o capătă pentru mine în contextul contemporan această noţiune, acea mentalitate sau acea stihie care apare în timpul unor intense frămîntări sociale şi care tinde să conteste valorile spiritului. Să le înlocuiască cu ce ? Cu nimic ! Se poate trăi mai bine şi mai liniştit şi fără ele."

MARIN PREDA

● Peisajul uman tern sau posomorît se lumina brusc la ivirea lui Marin Preda. Tot aşa, în vremuri posomorîte, se luminase şi se încălzise peisajul literaturii la apariţia lui Marin Preda. Speranţa renăscuse. Venise Marin Preda neanunţat. (...)

● Un confrate îl supărase de mai multe ori şi într-un fel intolerabil. Confratele voia acum să se împace. I s-a adus la cunoştinţă lui Marin Preda. „Da, domnule, îl iert, dar cu o singură condiţie : să scrie o carte foarte bună". Cartea bună îl făcea să treacă peste orice. „Dar să fie foarte bună, domnule !" (...)

● (...) nu-i displăceau entuziasmele şi cuvintele mari ; rîsul său, ironia etc., nu aveau semnificaţia unei sceptic-superioare-condescendente respingeri a acestora, ci a unei încercări (de ajuns de necruţătoare), pentru că înţelegea să le supună unei probe. Proba rîsului, proba neîncrederii, ia să vedem cît de consistent este entuziasmul cutăruia, ia să vedem ce-i cu aceste cuvinte mari şi cît de tare rezistă... Şi nu prea rezistau. Dar cînd se întîmpla să-şi dovedească autenticitatea, chiar înfruntînd riscul cunoscut, al ridicolului, el, Marin Preda, se îmbuna brusc, „aşa e, mon cher, ai dreptate... bravo, domnule, nu te-ai dat bătut, văd că ai cam transpirat, te repeţi, nu-ţi mai găseşti cuvintele, ce mai, am rîs noi aici, dar nu te-ai lăsat". Îi plăcea să nu te lase, însemna că lumea asta mai are nişte criterii, mai există nişte convingeri care nu cedează în faţa deriziunii, însemna că nu totul s-a dus dracului, vorba eroului tutelar, binele n-a dispărut cu totul din lume. Şi era fericit Marin Preda, în ciuda rîsului batjocoritor, să constate că nu s-a dus totul dracului, lumea are încă o axă... Era poate principalul său motiv de satisfacţie. Sau principalul era munca, era scrisul ? Totuna ! (...)

● A înţeles deodată că, sub semnul unei prezenţe fulgerătoare şi revelatorii a adevăratului sens, pînă atunci nu se ştie de ce ignorat, al lucrurilor, stau toate momentele-cheie ale scrisului său. Oricine putea observa momentele (prelungite) de absenţă, de uitare completă, de ciudată neglijenţă a privirii – la Marin Preda, cînd îl vedea trecînd sau asistînd la o discuţie cu gîndul în altă parte. Adeseori, cîte cineva era ofensat că nu răspunde la salut. Momentele de somnolare plictisită, de trezie abulică ş.a. pregăteau, se poate presupune, elanurile unei înţelegeri cu totul noi a lucrurilor, o înţelegere surprinzător de proaspătă, de mirare absolută, de revelaţie matinală. „Ce-a fost la şedinţă, dom' Preda ?" „Nimic, mon cher, stai să-mi amintesc, nu, nimic interesant." Aflai, după aceea, că se petrecuseră multe, dar nimic de natură să-i trezească lui interesul. Senzaţiile păreau să se tocească, în realitate repaosul acesta, asemănător unui somn bun, adînc, reparator, era anticamera unei percepţii globale a ceea ce de fapt se întîmplă – cu el, cu noi, cu lumea asta... Am crezut că, uite că nu mai cred că... şi totul îi apărea altfel, într-o lumină firească, nouă, parcă de nimic pregătită, o lumină tare, crudă, senin-violetă... Noua revelaţie însemna, de obicei, o nouă carte, de care Marin Preda se apuca, total abandonat, lăsînd baltă toate treburile. (...)

● Ne amintim cum începe Viaţa ca o pradă. **„Aventura conştiinţei mele a început într-o zi de iarnă cînd o anumită întîmplare m-a făcut să înţeleg deodată (s.n.) că exist. Era lume multă în casă. (...) Atunci am auzit o voce : «Lăsaţi-l în pace ! Na, mă, şi p-asta !» şi cel ce rostise aceste cuvinte a luat de undeva de pe sobă o pîine mare şi rotundă şi mi-a întins-o. Atunci mi-am dat seama (s.n.) că ţineam ceva strîns în braţe. (...) Parcă m-am trezit dintr-un somn." (...)**

Un somn al conştiinţei şi o trezire din el ; una dintre mişcările (sau „figurile") esenţiale, care se repetă neîncetat, la fel şi mereu altfel, în opera lui Marin Preda. Scriitorul însuşi trăia fiecare zi a vieţii sale sub puterea acestei modificări, a acestei caracteristice alternanţe. Somnul şi trezirea din el determinau în egală măsură viaţa şi scrisul. Într-o zi de mai, modificarea aceasta, trezirea aceasta, nu s-a mai produs. Mintea nu vrea să accepte. (...)

● Obsedat pînă la uimitor şi pînă la neverosimil (în ochii altora) de fericirea simplă, de realizarea, mereu încercată, a liniştii şi plenitudinii în viaţa „personală", rămînea, totuşi, în el un spaţiu imens, neverosimil şi acesta (întrucît obsesia cealaltă părea să ocupe tot locul) pentru afirmarea voinţei de a fi scriitor. Despre nimeni nu se putea spune cu asemenea intensitate ca despre Marin Preda : a fi scriitor era totul pentru el. Chiar totul. (...)

● Geniul său literar şi marea sa conştiinţă datorează mai mult decît s-ar crede probităţii acestei minunate şi atît de încrezătoare convingeri că viaţa şi creaţia au, pînă la urmă, un sens. (...)

LUCIAN RAICU
(Fragmente despre Marin Preda)

NU PUTEM CONSTRUI UN VIITOR FĂRĂ RECUPERAREA ISTORIEI ȘI FĂRĂ O RENAȘTERE MORALĂ

Liderii „ . creează" convingînd lumea prin ceea ce fac ei concret nu prin selecționarea și numirea lor de sus. Important este doar să li se asigure condițiile pentru a putea acționa și a putea fi cunoscuți. (...) Este importantă descoperirea și crearea liderilor la nivele locale, nu preparați în creuzetele secrete ale unor birouri și impuși de la centru, ci lideri creați la vedere, a căror prezență să fie justificată prin atitudine, prin fapte. Dar nu cred că problema liderilor poate fi despărțită de problema alegătorilor. Este vorba de educația alegătorului, de exigența lui cînd alege în cunoștință de cauză, și de exigența lui ulterioară, cînd trebuie să amintească permanent celor aleși un lucru pe care guvernanții par a-l fi uitat, că ei sînt în slujba alegătorilor și nu invers.

Să discutăm puțin despre programul economic.

Cred că cei din țară și cei din străinătate abordează într-un mod la fel de simplist atît problema programelor, cît și pe cea a liderilor. Acum în România nu-i nevoie să publici broșuri asemănătoare directivelor P.C.R. privind următorul cincinal, ci să-ți dovedești capacitatea de a răspunde în situații concrete cu soluții concrete. Pe de altă parte, ai nevoie de o imagine globală, care nu se poate obține ușor, așa cum o dovedește chiar experiența guvernului. Guvernul are cîțiva tehnocrați proveniți de la fostul Institut de Economie Mondială care au adaptat o serie de modele teoretice, dovedite a fi rupte de realitatea noastră economică.

Pe de altă parte, oricine ar întreprinde un sondaj al mentalităților diferitelor grupuri sociale din România de astăzi ar constata că economicul se află pe primul plan. Un exemplu sugestiv : publicarea Raportului Parlamentului asupra evenimentelor din 13—15 iunie. În decembrie, ar fi creat o puternică reacție populară. Însă situația economică s-a degradat astăzi într-o asemenea măsură încît a estompat importanța politicului. După aproape un an în care politicul a fost pe primul plan, economicul a intrat în orizontul de preocupări al unei populații românești obsedate de grija zilei de mîine, de spectrul șomajului, al foamei, al frigului, interesată în primul rînd de rezolvarea unor necesități de prim moment.

Deci 1990 a fost un an al politicului, iar 1991 al economicului ?

Aparent. Dacă aș fi om politic, aș încerca să orientez luările de poziție ca : vizează lupta pentru putere în sfera economicului. Dar actuala criză economică din România este de fapt o criză complexă : morală, politică, a structurilor sociale, a educației etc. Și pînă cînd situația tuturor acestor componente nu se ameliorează, nu se poate concepe o rezolvare serioasă a acestei crize. S-a comentat nefavorabil afirmația președintelui despre „democrația originală", și pe bună dreptate, fiindcă democrația este una singură și bine verificată. Dar dacă țelul este unic, calea spre o democrație în România trebuie într-adevăr să fie originală, fiindcă situația de la care a plecat România este diferită față de țările vestice și chiar față de celelalte foste țări socialiste. În discuțiile cu specialiștii din străinătate am constatat cît de greu le este să înțeleagă specificul societății românești : de aici multitudinea de scenarii și modele simplificate ale unei înțelegeri parțiale, sau tarate de senzațional, a fenomenelor.

A existat o notă specifică a comunismului în România ?

O nesansă istorică a poporului român a fost că momentul de trecere masivă de la societatea țărănească la societatea de tip urban s-a suprapus cu perioada comunistă. Trecerea de la civilizația rurală la civilizația urbană a fost un moment traumatizant pentru toate societățile europene. Ea s-a petrecut cu mari convulsii și drame sociale și în Anglia, Franța, Germania. Dar cel puțin în aceste țări trecerea care a provocat pierderi în plan moral, s-a făcut pe baza unor criterii dure, bazate însă pe competiție, pe valoare, producînd de regulă o selecție naturală eficientă, punctul de plecare al societăților industrializate europene. În România, suprapunerea cu comunismul a dus la lipsa aproape a oricăror criterii. Înlocuite prin demagogie.

Aici aș face o spovedanie îndelung amînată. Prin meseria mea de geolog am avut ocazia să cutreier aproape toate zonele de munte și de deal din România. La marginea unei păduri sau tîrgușor, la gura minei, în trenuri de persoane sau așteptînd un camion de ocazie, am putut asculta pe îndelete povestiri din viața unor oameni din cele mai diverse categorii sociale. Și am putut vedea cu ochii mei lenta degradare a universului țărănesc tradițional. Sigur că aceste lucruri pot părea banalități pentru cei ce se ocupă cu studii sociologice, psihologice, dar pentru mine au o încărcătură afectivă. Copilăria mi-am petrecut-o într-un sat de la poalele munților, în care viața era organizată pe cunoașterea și răspunderea individului în fața obștei, pe întrajutorare. Obiceiurile țărănești, ce par ridicole transpuse la oraș, mascau în zona satului participarea obștei la momentele esențiale ale vieții : botezul, căsătoria, înmormîntarea. Acești țărani au intrat brusc într-un orizont urban necunoscut, bazat pe corupție și servilism, din care au dispărut riturile, emoțiile, inculcîndu-li-se în schimb în minte cîteva fraze demagogice. Am văzut apoi cum a luat ființă lumea navetiștilor, un hibrid cumplit, o populație de milioane — nici țărani, nici orășeni —, înstrăinați de ambele colectivități, care-și petrece o bună parte a vieții în trenuri și pe peroane reci cărînd cu ei plase și saci cu pîine de la oraș. În paralel s-a distrus și nucleul de conștiință socio-profesională al muncitorilor, creat între cele două războaie, care subînțelegea nu numai Transilvania, dar și în Regat o evoluție prin treptele de ucenic, calfă, muncitor calificat, prin care cel venit la oraș era învățat cu respectul lucrului bine făcut și al venitului cîștigat prin muncă. Am locuit un timp într-o cămăruță aproape de Calea Griviței și am mai cunoscut muncitori bătrîni cu povești cum era respectat în cartierul sau pe străduța lui un meseriaș. Noii clase muncitoare i s-a oferit o frazeologie găunoasă în care era declarată clasa conducătoare a societății și un timp este adevărat că au avut locuințe și condiții mai bune ca în satele abandonate. Dar treptat, odată cu înrăutățirea vieții, cu frigul, cu privațiunile, avea să fie inoculată conștiința „să se descurce cine poate" pe seama bunurilor statului văzute ca ceva străin. Le fapt, acest proces de distrugere a constituției socio-profesionale a afectat toate instituțiile fundamentale ale societății : armata, în care vechii ofițeri educați în spiritul disciplinei și iubirii de țară au fost deblocați și înlocuiți cu oameni fără vocație și virtute militară ; biserica, în care înaintea demolărei zidirilor a fost subminată și vătămată în sînul ei ; universitățile și Academia, eșuate de cadre de valoare înlocuite de epigoni și politruci ; liceele și școlile sătești, unde a fost deteriorat prestigiul învățătorilor și profesorilor, lăsați la cheremul activiștilor. Valorile care au mai rămas, fiindcă nici un plan destructiv nu poate reuși total, au fost supuse unui proces de divizare vizînd ruperea legăturilor în interiorul fiecărui grup socio-profesional, anihilarea personalităților, inocularea unui spirit de turmă.

Și ce a mai rămas ?

Poate doar familia, ca o celulă de salvare.

(Fragmente din interviul realizat de GABRIELA ADAMEȘTEANU, „22", 15 martie 1991)

Publicăm răspunsul d-lui Emil Constantinescu la ancheta noastră din numărul trecut. Menționăm că răspunsul a sosit după închiderea ediției.

1) Ce publicații citiți și de ce ?
2) Care e publicația preferată și de ce ?

1) Hobby-ul meu secret dintotdeauna a fost lectura presei. Mai ales după decembrie '89 am citit cu aviditate ziarele. Apoi, absorbit de treburile Universității, a trebuit să-mi cenzurez sever această pasiune cronofagă. Acum însă m-am întors la lectura intensivă, de data aceasta din considerentul evident al informării cît mai prompte.

2) E o întrebare la care mi-e greu să răspund acum ; așa cum aminteam, sînt obligat să adun maximum de informație în minimum de timp, așa încît preferințele mele personale nu mai contează.

Redacția „22" : Gabriela Adameșteanu (redactor-șef). Radica Palade, Dan Pavel (redactori-șefi adjuncți). Andreea Pora (șef secție social). Gabriel Andreescu, Andrei Cornea (redactori). Dan Perjovschi (grafician). Anton Burtea (șef serviciu tehnic). Ana Mihail (director economic). Radu Dobândă (șef serviciu corectură). Bogdan Penescu (difuzare). Gina Marin (secretariat). Didina Marc, Manuela Gheorghiu (dactilografie). Mariana Dinu (secretar general de redacție). Responsabil de număr : Radica Palade.

Redacția și administrația : București, Calea Victoriei 120. Telefon 14 17 76, 14 15 25 Tiparul executat la Imprimeria „Coresi", București, Piața Presei Libere 1.